

Justitieutskottets betänkande 2020/21:JuU25

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

Utskottet föreslår 15 tillkännagivanden till regeringen med anledning av motionsyrkanden om processrättsliga frågor. Förslagen rör i korthet följande frågor:

- kravet på tillstånd till kamerabevakning för kommuner och regioner (s. 24)
- interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning (s. 43)
- utökad användning av preventiva tvångsmedel (s. 43)
- att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person (s. 43)
- platskrav vid hemlig dataavläsning (s. 43 f.)
- en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse (s. 49 f.)
- utökade möjligheter till husrannsakan (s. 57)
- beslut av meddelanden mellan närstående (s. 58)
- ökad användning av tidiga förhör som bevisning i brottmål (s. 68)
- införande av ett system med kronvittnen (s. 77 f.)
- införande av en möjlighet för vittnen att i vissa fall avlägga sina vittnesmål anonymt (s. 78)
- ytterligare åtgärder för att stärka skyddet av vittnen (s. 78)
- en utvärdering av rätten till målsägandebiträde i överrätt (s. 80)
- konsekvenser för den som inte infinder sig till rättegång (s. 88 f.)
- Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong (s. 96 f.).

När det gäller ovannämnda tillkännagivanden finns det 14 reservationer (S, C, V, MP), (S, C, V, MP), (S, C, V, MP), (S, C, V, MP), (S, C, V, MP), (S, V, L, MP), (S, V, MP), (S, C, V, MP), (S, V, MP), (S, V, MP), (S, C, V, MP), (S, V, MP), (S, V, L, MP) och (S, MP).

Utskottet föreslår att riksdagen avslår övriga motionsyrkanden, bl.a. med hänvisning till pågående utrednings- och beredningsarbete.

I betänkandet finns totalt 42 reservationer (S, M, SD, C, V, KD, L, MP). Betänkandet innehåller också fem särskilda yttranden (M, SD, V, KD, L).

Behandlade förslag

Cirka 140 yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2020/21.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	5
Redogörelse för ärendet	14
Utskottets överväganden	15
Kamerabevakning	15
Hemliga tvångsmedel	25
Förundersökning	45
Tvångsmedel under förundersökning	50
Häktning	58
En reformerad straffprocess	62
Vittnen	68
Utvärdering av rätten till målsägandebiträde	79
Snabbare lagföring m.m.	81
Domstolarnas informationskyldighet	89
Ersättning till nämndemän	90
Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten	92
Avtal om rättslig hjälp i brottmål	95
Motioner som bereds förenklat	97
Reservationer	98
1. Ökade möjligheter till kamerabevakning, punkt 1 (M, KD)	98
2. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (M, C, KD)	98
3. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (L)	99
4. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 3 (M, SD, KD)	100
5. Tillståndsplikten för kommuner och regioner, punkt 4 (S, C, V, MP)	100
6. Möjlighet att bära videokamera i tjänsten, punkt 5 (SD)	101
7. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 7 (C)	102
8. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (SD)	102
9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (M, SD, KD)	103
10. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (L)	103
11. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar, punkt 10 (M, SD, KD)	104
12. Hemliga tvångsmedel för att lokalisera misstänkta, punkt 11 (M, KD, L)	105
13. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 12 (SD)	106
14. Dold kamerabevakning på distans, punkt 13 (M, SD, KD)	106
15. Preventiva tvångsmedel vid organiserad brottslighet m.m., punkt 14 (M, SD, KD)	107
16. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning, punkt 15 (S, C, V, MP)	108
17. Utökad användning av preventiva tvångsmedel, punkt 16 (S, C, V, MP)	108
18. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person, punkt 17 (S, C, V, MP)	109
19. Platskrav vid hemlig dataavläsning, punkt 18 (S, C, V, MP)	109
20. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, punkt 19 (M, SD, KD)	110
21. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall, punkt 20 (SD)	111

22. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning, punkt 21 (M, SD, KD).....	111
23. Territorialitetsprincipen, punkt 22 (SD)	112
24. Datalagring, punkt 23 (M, SD, KD)	113
25. Signalspaning, punkt 24 (M, KD).....	114
26. Signalspaning, punkt 24 (SD).....	114
27. Förundersökning, punkt 25 (S, V, L, MP).....	115
28. Utökade möjligheter till husrannsakan, punkt 26 (S, V, MP).....	115
29. Kontroll av last, punkt 27 (M).....	116
30. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 28 (M, KD, L)	116
31. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 28 (SD)	118
32. Beslag av meddelanden mellan närstående, punkt 29 (S, C, V, MP)..	118
33. Häktning, punkt 30 (M, SD, KD)	119
34. En reformerad straffprocess, punkt 31 (S, V, MP)	119
35. Ett system med kronvittnen, punkt 32 (S, V, MP).....	120
36. Anonyma vittnen, punkt 33 (S, C, V, MP)	121
37. Vittnnesskydd, punkt 34 (S, V, MP).....	121
38. Utformning av domstolarnas lokaler, punkt 35 (L)	122
39. Jourdomstolar och snabbare lagföring, punkt 37 (L).....	122
40. Konsekvenser vid utevaro, punkt 39 (S, V, L, MP).....	123
41. Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten, punkt 43 (M, KD, L).....	123
42. Avtal om rättslig hjälp i brottmål, punkt 44 (S, MP)	124
Särskilda yttranden	125
1. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (M).....	125
2. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (SD)	125
3. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (V)	125
4. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (KD).....	125
5. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (L).....	125
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	127
Motioner från allmänna motionstiden 2020/21	127
<i>Bilaga 2</i>	
Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet	141

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Kamerabevakning

1. Ökade möjligheter till kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3184 av Helena Lindahl och Peter Helander (båda C) yrkande 4 och

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 39.

Reservation 1 (M, KD)

2. Kamerabevakning i sjukvården m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 48 och

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17.

Reservation 2 (M, C, KD)

Reservation 3 (L)

3. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2902 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3,

2020/21:3300 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15.2 och

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 36.

Reservation 4 (M, SD, KD)

4. Tillståndsplikten för kommuner och regioner

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att utreda om kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2328 av Boriana Åberg (M),

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18 och

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 40.

Reservation 5 (S, C, V, MP)

5. Möjlighet att bära videokamera i tjänsten

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2044 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 11 och

2020/21:2218 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 104.

Reservation 6 (SD)

6. Solnedgångsklausuler vid kamerabevakning

Riksdagen avslår motion

2020/21:2723 av Joar Forssell (L).

7. Utvärdering av kamerabevakningslagen

Riksdagen avslår motion

2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 37.

Reservation 7 (C)

Hemliga tvångsmedel

8. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6.

Reservation 8 (SD)

9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 33,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 12 och 13,

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

2020/21:3463 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 7.

Reservation 9 (M, SD, KD)

Reservation 10 (L)

10. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 11 (M, SD, KD)

11. Hemliga tvångsmedel för att lokalisera misstänkta

Riksdagen avslår motion

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 17.

Reservation 12 (M, KD, L)

12. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning

Riksdagen avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8.

Reservation 13 (SD)

13. Dold kamerabevakning på distans

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 35 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 38.

Reservation 14 (M, SD, KD)

14. Preventiva tvångsmedel vid organiserad brottslighet m.m.

Riksdagen avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkandena 14 och 15.

Reservation 15 (M, SD, KD)

15. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 35 och

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 14.

Reservation 16 (S, C, V, MP)

16. Utökad användning av preventiva tvångsmedel

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökad användning av preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7.

Reservation 17 (S, C, V, MP)

17. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ett tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation bör kunna knytas till en person och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 34 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 43.

Reservation 18 (S, C, V, MP)

18. Platskrav vid hemlig dataavläsning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter bör kunna knytas till en person och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9,

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 45.

Reservation 19 (S, C, V, MP)

19. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44.

Reservation 20 (M, SD, KD)

20. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall

Riksdagen avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10.

Reservation 21 (SD)

21. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning

Riksdagen avslår motion

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 46.

Reservation 22 (M, SD, KD)

22. Territorialitetsprincipen

Riksdagen avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 12.

Reservation 23 (SD)

23. Datalagring

Riksdagen avslår motion

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Reservation 24 (M, SD, KD)

24. Signalspaning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 13 och

2020/21:3498 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 10.

Reservation 25 (M, KD)

Reservation 26 (SD)

Förundersökning

25. Förundersökning

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 22,

2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 16 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44.

Reservation 27 (S, V, L, MP)

Tvångsmedel under förundersökning

26. Utökade möjligheter till husrannsakan

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter till husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:2349 av Boriana Åberg (M),
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 32 och
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 15,
bifaller delvis motion
2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 16 och
avslår motion
2020/21:3670 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

Reservation 28 (S, V, MP)

27. Kontroll av last

Riksdagen avslår motion
2020/21:3468 av Maria Stockhaus m.fl. (M) yrkande 15.

Reservation 29 (M)

28. Beslag och förverkande av brottsvinster

Riksdagen avslår motionerna
2020/21:641 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 35,
2020/21:2327 av Boriana Åberg (M) yrkandena 1 och 2,
2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 34,
2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 39 och
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11.

Reservation 30 (M, KD, L)

Reservation 31 (SD)

29. Beslag av meddelanden mellan närstående

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avskaffa förbudet mot beslag av meddelanden mellan närstående och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7 och
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 31.

Reservation 32 (S, C, V, MP)

Häktning

30. Häktning

Riksdagen avslår motion
2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9.

Reservation 33 (M, SD, KD)

*En reformerad straffprocess***31. En reformerad straffprocess**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en ökad användning av tidiga förhör som bevisning i brottmål och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4,
 2020/21:1828 av Anders Hansson (M),
 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 28 och
 2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 50,
 bifaller delvis motionerna
 2020/21:225 av Staffan Eklöf (SD) yrkandena 2 och 3 samt
 2020/21:2352 av Boriana Åberg (M) och
 avslår motion
 2020/21:225 av Staffan Eklöf (SD) yrkande 1.

Reservation 34 (S, V, MP)

*Vittnen***32. Ett system med kronvittnen**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att införa ett system med kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 2,
 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1,
 2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23,
 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 36,
 2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1 och
 2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17 och
 bifaller delvis motion
 2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18.

Reservation 35 (S, V, MP)

33. Anonyma vittnen

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 1,
 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3,
 2020/21:2791 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M),
 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 38,
 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10,
 2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 10,

2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 2,
2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 34 och
2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 16.

Reservation 36 (S, C, V, MP)

34. Vittneskydd

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:640 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 2,
2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 50,
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 37 och
2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 35 och
bifaller delvis motionerna

2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,
2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 3,
2020/21:1805 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M) och
2020/21:2063 av Mathias Tegnér (S) yrkandena 1 och 2.

Reservation 37 (S, V, MP)

35. Utformning av domstolarnas lokaler

Riksdagen avslår motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 39.

Reservation 38 (L)

Utvärdering av rätten till målsägandebitråde

36. Utvärdering av rätten till målsägandebitråde

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en utvärdering av rätten till målsägandebitråde och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12.

Snabbare lagföring m.m.

37. Jourdomstolar och snabbare lagföring

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:602 av Josef Fransson (SD) yrkandena 1 och 2 samt
2020/21:3271 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 29.

Reservation 39 (L)

38. Delgivning

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:227 av Staffan Eklöf (SD) och

2020/21:3625 av Jörgen Berglund (M).

39. **Konsekvenser vid utevaro**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Reservation 40 (S, V, L, MP)

40. **Ökade resurser till mark- och miljödomstolarna**

Riksdagen avslår motion
2020/21:3155 av Linda Modig (C) yrkande 1.

Domstolarnas informationsskyldighet

41. **Domstolarnas informationsskyldighet**

Riksdagen avslår motion
2020/21:3682 av Jan R Andersson (M).

Ersättning till nämndemän

42. **Ersättning till nämndemän**

Riksdagen avslår motionerna
2020/21:1651 av Mats Wiking (S) och
2020/21:2047 av Teres Lindberg m.fl. (S).

Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten

43. **Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten**

Riksdagen avslår motion
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 26.

Reservation 41 (M, KD, L)

Avtal om rättslig hjälp i brottmål

44. **Avtal om rättslig hjälp i brottmål**

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
2020/21:1057 av Kerstin Lundgren m.fl. (C, M, V, KD, L),
2020/21:2942 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 9 och
2020/21:3241 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 5 och
bifaller delvis motion
2020/21:693 av Markus Wiechel m.fl. (SD).

Reservation 42 (S, MP)

Motioner som bereds förenklat

45. Motioner som bereds förenklat

Riksdagen avslår de motionsyrkanden som finns upptagna under denna punkt i utskottets förteckning över avstyrkta motionsyrkanden.

Stockholm den 22 april 2021

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Lundh Sammeli

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Lundh Sammeli (S), Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Petter Löberg (S), Adam Marttinen (SD), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Joakim Sandell (S), Johan Pehrson (L), Bo Broman (SD), Rasmus Ling (MP), Ingemar Kihlström (KD), Gustaf Lantz (S) och Emma Ahlström Köster (M).

Redogörelse för ärendet

I betänkandet behandlar utskottet ca 140 motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2020/21. Yrkandena rör bl.a. frågor om kamerabevakning, hemliga tvångsmedel, häktning, en reformerad straffprocess, vittnen och snabbare lagföring. Yrkandena finns i bilaga 1. Av dessa yrkanden behandlas 25 förenklat eftersom riksdagen har behandlat samma eller i huvudsak samma frågor tidigare under valperioden. Dessa yrkanden finns i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Kamerabevakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att utreda om kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om bl.a. ökade möjligheter till kamerabevakning, brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning och möjlighet att bära videokamera i tjänsten.

Jämför reservation 1 (M, KD), 2 (M, C, KD), 3 (L), 4 (M, SD, KD), 5 (S, C, V, MP), 6 (SD) och 7 (C).

Motionerna

Ökade möjligheter till kamerabevakning

Johan Forssell m.fl. (M) anser i motion 2020/21:3302 yrkande 39 att möjligheterna till kamerabevakning bör förstärkas. Enligt motionärerna bör samhällets och allmänhetens intresse av trygghet och av att brott klaras upp ges en ökad tyngd när ny lagstiftning om kamerabevakning utformas.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2020/21:2957 yrkande 48 en översyn av lagstiftningen för att förenkla för sjukhusen att sätta upp kameror för ökad trygghet och brottsbekämpning. Johan Pehrson m.fl. (L) anser i kommittémotion 2020/21:3272 yrkande 17 att det generella tillståndskravet för kameror på området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort.

I motion 2020/21:3184 av Helena Lindahl och Peter Helander (båda C) yrkande 4 begärs ett tillkännagivande om att införa möjlighet till kameraövervakning för den enskilda bonden.

Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning

Johan Forssell m.fl. (M) anser i kommittémotion 2020/21:3300 yrkande 15 i denna del att polisen bör få tillgång till fler och bättre övervakningskameror. Polisen bör t.ex. få möjlighet att följa trafikflöden i realtid via Trafikverkets kameror för trängselskatt. För att säkerställa att det filmmaterial som polisen inhämtar från externa aktörer håller en tillräckligt hög kvalitet bör det enligt motionärerna även utredas om det går att införa ett kvalitetskrav i samband med att tillstånd till kamerabevakning ges.

Markus Wiechel m.fl. (SD) begär i motion 2020/21:2902 yrkande 3 att polisen på ett enklare och snabbare sätt än i dag ska få tillgång till befintliga övervakningskameror.

I kommittémotion 2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 36 anförs att de kameror som finns fast monterade för att övervaka trafik bör kunna användas i brottsbekämpande syfte.

Tillståndsplikten för kommuner och regioner

I motion 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 40 anförs att regeringen bör utreda om tillståndsplikten för att bedriva kamerabevakning bör slopas för kommuner och regioner.

Boriana Åberg (M) föreslår i motion 2020/21:2328 att kommunerna ska få rätt att bedriva kamerabevakning utan tillstånd från Datainspektionen.

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18 anförs att regeringen bör utreda om kommuner och regioner bör få en generell befogenhet att sätta upp bevakningskameror om trygghetsproblem på platsen gör det befogat.

Möjlighet att bära videokamera i tjänsten

I kommittémotion 2020/21:2044 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 11 anförs att personal som arbetar ombord på flygplan och på flygplatser bör få möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen.

I kommittémotion 2020/21:2218 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 104 anförs att personal som arbetar i kollektivtrafiken bör få möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen.

Solnedgångsklausuler vid kamerabevakning

I motion 2020/21:2723 av Joar Forssell (L) föreslås att ett tillstånd till kamera-bevakning ska innehålla en s.k. solnedgångsklausul. Det innebär att tillstånd måste sökas på nytt efter en viss tid och ger möjlighet till en kontinuerlig utvärdering av tillståndet.

Utvärdering av kamerabevakningslagen

I kommittémotion 2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 37 efterfrågas en analys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagens trygghet.

Bakgrund

En ny kamerabevakningslag

Den 1 augusti 2018 trädde den nya kamerabevakningslagen (2018:1200) i kraft (prop. 2017/18:231, bet. 2017/18:JuU36, rskr. 2017/18:391). Därmed upphävdes den tidigare kameraövervakningslagen. En anledning till att den äldre lagen ersattes med en ny var att det fanns vissa problem med tillämpningen av den tidigare lagstiftningen. Ett av problemen var att rättspraxis utvecklats på ett sätt som innebar alltför begränsade möjligheter att få tillstånd

till kameraövervakning. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Regeringen konstaterade att det är angeläget att lagstiftningen inte hindrar en berättigad användning av ny teknik. Vidare anför regeringen att det är angeläget att lagstiftningen inte ställer upp för höga krav för exempelvis Polismyndighetens eller kommunernas möjligheter att vid behov använda tekniken som ett led i att skapa trygghet i offentliga miljöer. Genom den nya lagen anpassades också bestämmelserna till de nya EU-reglerna om dataskydd.

Kamerabevakningslagen är till stora delar ett komplement till de allmänna reglerna om behandling av personuppgifter. Den innehåller bara de bestämmelser som särskilt behövs för kamerabevakning. När en viss fråga inte är reglerad i lagen gäller EU:s dataskyddsförordning eller brottsdatalagen (2018:1177) med anslutande föreskrifter i andra författningar.

Syftet med kamerabevakningslagen är enligt 2 § att tillgodose behovet av kamerabevakning för berättigade ändamål och att skydda människor mot otillbörligt intrång i den personliga integriteten vid sådan bevakning.

Med kamerabevakning avses i första hand att en tv-kamera, ett annat optisk-elektroniskt instrument eller en därmed jämförbar utrustning används på ett sätt som innebär varaktig eller regelbundet upprepad personbevakning. För att det ska vara fråga om kamerabevakning krävs enligt 3 § att utrustningen inte ska manövreras på platsen. Utrustning som finns i användarens omedelbara närhet och som fortlöpande styrs av användaren är att anse som manövrerad på platsen (prop. 2017/18:231 s. 136). Lagen omfattar därför inte handhållna kameror eller liknande utrustning och inte heller kameror som på annat sätt är kroppsburna, t.ex. en kamera som är fäst i en persons kläder eller monterad på en hjälm. Begreppet kamerabevakning omfattar också avlyssning eller upptagning av ljud i samband med filmning.

Vissa undantag från lagens tillämpningsområde anges i 5 §. Där framgår bl.a. att lagen inte gäller vid sådan hemlig kameraövervakning som är reglerad i rättegångsbalken eller i lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

Tillstånd till kamerabevakning

Det har länge funnits ett krav på tillstånd för vissa typer av kamerabevakning. Tillståndskravet gäller endast om kamerabevakningen avser en plats dit allmänheten har tillträde (7 §). Det som avses är exempelvis gator, torg och parker. Ytterligare exempel är utrymmen för allmänheten hos myndigheter, på vårdinrättningar och i simhallar.

Vid införandet av kamerabevakningslagen bedömdes ett generellt krav på tillstånd inte vara förenligt med dataskyddsförordningen (prop. 2017/18:231 s. 50–53). Lagens tillståndskrav är därför begränsat. Kravet gäller för det första för myndigheter, dvs. samtliga statliga och kommunala organ, med undantag för riksdagen samt kommun- och regionfullmäktige. Sedan den 1 januari 2020 är även Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket

undantagna från tillståndskravet (prop. 2018/19:147, bet. 2019/20:JuU5, rskr. 2019/20:35). För det andra gäller tillståndskravet för andra än myndigheter när kamerabevakning bedrivs vid utförande av sådana uppgifter av allmänt intresse som följer av lag eller annan författning, kollektivavtal eller beslut som meddelats med stöd av lag eller annan författning. För enskilda som inte utför uppgifter av allmänt intresse gäller således ingen tillståndsplikt.

När det gäller begreppet uppgift av allmänt intresse uttalas i förarbetena att det rent språkligt kan antas avse något som är av intresse för eller berör många människor på ett bredare plan, i motsats till ett särintresse eller ett enskilt intresse. Vidare anges att begreppet i första hand träffar den typ av verksamheter som lika gärna hade kunnat bedrivas av statliga myndigheter, regioner eller kommuner. Tillståndskravet omfattar därmed exempelvis kamerabevakning inom hälso- och sjukvård generellt, dvs. oavsett vem som bedriver verksamheten, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Tillståndskravet omfattar också skolområden dit allmänheten har tillträde (prop. 2017/18:231 s. 61).

Förutsättningarna för tillstånd regleras i 8 § kamerabevakningslagen. Tillstånd ska ges om intresset av kamerabevakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad. Dessa två intressen ska alltså vägas mot varandra. För att bevakningsintresset ska kunna väga tyngre än den enskildes intresse av att inte bli bevakad är en första förutsättning att det finns en rättslig grund för kamerabevakningen i den tillämpliga dataskyddsregleringen, i första hand dataskyddsförordningen eller brottsdatalagen. Det ska därefter göras en helhetsbedömning av alla omständigheter i det enskilda fallet (prop. 2017/18:231 s. 142).

Vid bedömningen av intresset av kamerabevakning ska det särskilt beaktas om bevakningen behövs för vissa angivna ändamål. Bland dessa finns intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet eller utreda eller lagföra brott på en brottsutsatt plats eller på en annan plats där det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet eller på egendom. Ett annat intresse som nämns i lagen är intresset av att förebygga, förhindra eller upptäcka störningar av allmän ordning och säkerhet eller begränsa verkningarna av sådana störningar.

Vid bedömningen av den enskildes intresse av att inte bli bevakad ska det särskilt beaktas hur bevakningen ska genomföras, om teknik som främjar skyddet av den enskildes personliga integritet ska användas och vilket område som ska bevakas. Risken för integritetsintrång kan minska t.ex. om materialet inte spelas in, om teknik används som innebär att personer maskeras eller om kameran aktiveras först efter olika typer av larm, som exempelvis inbrottslarm eller överfallsalarm, eller av vissa ljud.

En ansökan om tillstånd ska göras hos Integritetsskyddsmyndigheten (tidigare Datainspektionen), som är tillsynsmyndighet enligt lagen.

Undantag från tillståndskravet

Kamerabevakningslagen innehåller flera undantag från tillståndskravet. Enligt 9 § krävs t.ex. inte tillstånd vid bevakning som Trafikverket bedriver av vägtrafik eller vid en betalstation eller kontrollpunkt som avses i bilagorna till lagen (2004:629) om trängselskatt och som sker för att samla in uppgifter som behövs för att beslut om trängselskatt ska kunna fattas och för att kontrollera att sådan skatt betalas. Tillstånd krävs inte heller i vissa fall vid bevakning som sker för att skydda en anläggning eller ett område som är ett skyddsobjekt, om bevakningen endast omfattar skyddsobjektet eller ett område i dess omedelbara närhet. Som nämnts ovan finns också ett generellt undantag för kamerabevakning som bedrivs av Kustbevakningen, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket.

Den 1 augusti 2020 togs kravet på tillstånd till kamerabevakning bort för bevakning i färdmedel som används i kollektivtrafik och för stations-, terminal- och hållplatsområden som används för sådan trafik (prop. 2019/20:109, bet. 2019/20:JuU36, rskr. 2019/20:322). Kravet på tillstånd togs även bort för bevakning av vissa platser vid spårområden och av flygplatser. Undantagen gäller om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte, i syfte att förhindra olyckor eller i ordningshållande syfte. Kravet på tillstånd togs samtidigt bort för bevakning i butikslokaler där det bedrivs apoteksverksamhet, om bevakningen sker i brottsbekämpande syfte. Undantaget gjordes mot bakgrund av att apotek utför sådana uppgifter av allmänt intresse som avses i 7 § kamerabevakningslagen och som normalt kräver tillstånd.

Tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter

Kamerabevakningslagen innehåller en bestämmelse om tystnadsplikt och utlämnande av uppgifter (22 §). Enligt bestämmelsen får den som tar befattning med en uppgift som har inhämtats genom kamerabevakning inte obehörigen röja eller utnyttja det som han eller hon på detta sätt har fått veta om någon enskilds personliga förhållanden.

I det allmännas verksamhet tillämpas offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), förkortad OSL. Av OSL framgår att sekretess gäller för sådana uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som har inhämtats genom kamerabevakning som avses i kamerabevakningslagen om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till honom eller henne lider men (32 kap. 3 § OSL). Sekretessen hindrar inte att en uppgift lämnas till en åklagarmyndighet, Polismyndigheten, Säkerhetspolisen, Tullverket, Kustbevakningen eller Skatteverket, om uppgiften behövs för att utreda ett begånget brott med fängelse i straffskalan eller för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar brott med fängelse i straffskalan (32 kap. 3 a § OSL). Sekretessen hindrar inte heller att en uppgift lämnas till en kommun eller en myndighet för att förebygga en hotande olycka eller för att begränsa verkningarna av en redan inträffad olycka. Den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 3 a § OSL bryter endast

den sekretess som gäller enligt 32 kap. 3 § OSL. Bestämmelsen möjliggör således inte genombrott av den absoluta sekretess för bilder som tagits upp med trängselskattkameror som gäller enligt 27 kap. 1 § OSL (se vidare nedan).

Obehörighetsrekvisitet i 22 § kamerabevakningslagen är avsett att tolkas på så sätt att ett uppgiftslämnande av en enskild aktör som motsvarar ett uppgiftslämnande som är tillåtet enligt OSL inte är att betrakta som obehörigt (prop. 2017/18:231 s. 157). Ett utlämnande som är tillåtet enligt den sekretessbrytande bestämmelsen i 32 kap. 3 a § OSL är alltså tillåtet också enligt 22 § kamerabevakningslagen.

Secretess för uppgifter om trängselskatt

För uppgifter om trängselskatt gäller s.k. skatteseekretess enligt 27 kap. OSL. Enligt 27 kap. 1 § gäller absolut sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden i verksamhet som avser bestämmande av skatt eller fastställande av underlag för bestämmande av skatt. Härifrån görs i 27 kap. 6 § första stycket undantag i fråga om beslut varigenom skatt eller underlag för bestämmande av skatt fastställs. När det gäller trängselskatt finns dock en särskild reglering i andra stycket med innebörden att sekretess gäller i ett sådant beslut för uppgift om vilken betalstation bilen har passerat och tidpunkten för denna passage.

Transportstyrelsen kan emellertid lämna ut uppgifter som ligger till grund för beslut om trängselskatt till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen med stöd av sekretessbrytande bestämmelser i OSL (se SOU 2018:65 s. 219 f.). Om begäran om utlämnande har sin grund i misstanke om ett visst begånget brott kan Transportstyrelsen tillämpa 10 kap. 24 § OSL. Enligt den bestämmelsen hindrar inte sekretess att en uppgift som angår misstanke om ett begånget brott lämnas till bl.a. Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen om fängelse ingår i straffskalan för brottet och påföljden inte kan antas stanna vid böter. Bestämmelsen kan bli tillämplig när det handlar om att lämna ut uppgifter om en viss bil som använts av någon som misstänks för brott. Uppgifterna kan då användas för att ta reda på om bilen har passerat en betalstation för trängselskatt. Paragrafen kan dock inte tillämpas för att lämna ut uppgifter om personer som inte med fog kan misstänkas för brott. Den kan alltså inte användas för att lämna ut uppgifter om samtliga bilar som passerat en viss betalstation under ett visst tidsintervall, även om utlämnande ska ske för utredning av ett konkret begånget brott (se regeringsbeslut 2011-07-28 i N2011/4356/TE).

När 10 kap. 24 § OSL inte är möjlig att använda kan den s.k. general-klausulen i 10 kap. 27 § OSL bli tillämplig. Enligt den bestämmelsen får en sekretessbelagd uppgift lämnas ut till en annan myndighet om det är uppenbart att intresset av att uppgiften lämnas har företräde framför det intresse som sekretessen ska skydda. Bestämmelsen kan exempelvis användas vid utlämnande till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen av uppgifter kopplade till

förestående brottslighet. Den kan också användas för att lämna ut uppgifter om samtliga bilar som passerat en viss betalstation vid en viss tidpunkt när det ännu saknas någon misstänkt för ett begånget brott.

Utredningen om informationsutbyte vid samverkan mot terrorism redovisade i augusti 2018 betänkandet Informationsutbyte vid samverkan mot terrorism (SOU 2018:65) med bl.a. förslag på vissa ändringar i OSL. I betänkandet lämnas också förslag på en förordningsändring som avser Transportstyrelsens möjlighet att lämna ut vissa uppgifter om trängselskatt till Polismyndigheten och Säkerhetspolisen. I linje med utredningens förslag i denna del beslutade regeringen den 31 oktober 2019 att det skulle införas en ny paragraf, 5 kap. 3 a §, i vägtrafikdataförordningen (2019:382). Enligt den bestämmelsen ska Transportstyrelsen på begäran av Polismyndigheten eller Säkerhetspolisen utan dröjsmål lämna ut uppgifter om trängselskatt som gäller passager av en betalstation eller kontrollpunkt om det framgår av begäran att uppgifterna i ett brådskande fall behövs för att förhindra eller på annat sätt ingripa mot en handling som kan utgöra brott enligt lagen (2003:148) om straff för terroristbrott.

Kamerabevakning av en arbetsplats

I 21 § kamerabevakningslagen finns en upplysning om att det i fråga om arbetsgivares beslut om kamerabevakning av en arbetsplats finns bestämmelser om förhandlingsskyldighet i 11–14 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet. Det saknar i sammanhanget betydelse om det rör sig om kamerabevakning av utrymmen på arbetsplatsen dit allmänheten har tillträde eller inte.

Kamerabevakning i skolor

Alla bevakningskameror som används i skolverksamhet och filmar en plats dit allmänheten har tillträde är tillståndspliktiga. Av information på Integritetsskyddsmyndighetens webbplats framgår att skolgårdar generellt anses vara en plats dit allmänheten har tillträde. Likaså anses allmänheten som utgångspunkt ha tillträde till skolors huvudentréer och vägen fram till rektorexpeditionen. Kamerabevakning av dessa ytor är därmed tillståndspliktiga. Övriga ytor inne i skolbyggnaden anses vara platser dit allmänheten inte har tillträde, och kamerabevakning där är därför inte tillståndspliktig. Där ansvarar huvudmannen själv för att reglerna i dataskyddsförordningen och kamerabevakningslagen följs.

Kamerabevakning i sjukvården

Tillståndskravet i kamerabevakningslagen omfattar kamerabevakning inom hälso- och sjukvården, förutsatt att det rör sig om bevakning av utrymmen som allmänheten har tillträde till. Regeringen anger i förarbetena till kamerabevakningslagen att det saknas underlag för att i sammanhanget närmare överväga ett undantag från tillståndskravet för viss kamerabevakning inom

hälso- och sjukvården. Möjligheterna att få tillstånd för kamerabevakning på platser av det aktuella slaget där det finns problem med brottslighet och andra störningar förbättras dessutom genom regeringens förslag eftersom det vid tillståndsprövningen särskilt ska beaktas om kamerabevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom (prop. 2017/18:231 s. 81).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade den 5 mars 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att ta ställning till om Polismyndigheten har tillgång till tillräckligt effektiva verktyg i gränsnära områden (dir. 2020:23). Syftet är att säkerställa förmågan att kontrollera utlänningars vistelserätt och bekämpa brott i sådana områden, något som ytterst kan ha betydelse för det framtida behovet av att ha en tillfälligt återinförd gränskontroll vid de inre gränserna. Utredaren ska bl.a. ta ställning till om det bör göras författningsändringar för att kamerabevakning ska kunna användas för att effektivisera kontrollen av utlänningars vistelserätt och bekämpningen av brott i gränsnära områden. Det kan enligt direktiven t.ex. handla om ändringar som utökar möjligheterna att samla in, använda och lagra personuppgifter. Utredarens förslag får enligt direktiven gälla även andra myndigheter än Polismyndigheten, i den utsträckning det är motiverat, t.ex. med hänsyn till att de bedriver kamerabevakning eller deltar i Polismyndighetens verksamhet. Detta kan främst vara aktuellt när det gäller Kustbevakningen, Säkerhetspolisen och Tullverket. Uppdraget ska redovisas senast den 20 september 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har återkommande behandlat frågor om kamerabevakning under senare år och föreslagit flera tillkännagivanden om de brottsbekämpande myndigheternas möjligheter att använda kamerabevakning och om undantag från tillståndsplikten när det gäller kamerabevakning av vilt. Dessa tillkännagivanden är slutbehandlade genom propositionerna 2017/18:231 Ny kamerabevakningslag och 2018/19:147 Kamerabevakning i brottsbekämpningen – ett enklare förfarande.

Vid beredningen av proposition 2019/20:109 Kamerabevakning i kollektivtrafik och apotek – ett enklare förfarande behandlade utskottet ett motionsyrkande om att möjligheterna till kamerabevakning bör förstärkas och att samhällets och allmänhetens intresse av trygghet och av att brott klaras upp bör ges en ökad tyngd när ny lagstiftning om kamerabevakning utformas (bet. 2019/20:JuU36). I samma betänkande behandlades även ett yrkande om tillståndsplikten för kommuner och regioner. Utskottet uttalade att det för närvarande inte var berett att ta något initiativ till att ytterligare förstärka möjligheterna till kamerabevakning eller till att utreda om tillståndsplikten för

kommuner och regioner bör tas bort och avstyrkte motionerna (s. 12). Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:322).

Utskottet har också tidigare behandlat motionsyrkanden om kamerabevakning i sjukvården, senast i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet konstaterade att den nya kamerabevakningslagen underlättar möjligheten att få tillstånd till kamerabevakning inom hälso- och sjukvården och såg därför inget skäl att ställa sig bakom förslagen i motionerna (s. 22). Utskottet var inte heller berett att ta något initiativ med anledning av ett motionsyrkande om förenklade möjligheter för beslutsfattare i skolans närhet att fatta beslut om relevanta åtgärder för att säkra den fysiska tryggheten med teknisk utrustning i skolan (s. 23). Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I betänkande 2019/20:JuU27 behandlade utskottet även ett motionsyrkande om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror. Utskottet såg inte något skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrkte motionen (s. 23). Även här följde riksdagen utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I samma betänkande behandlades slutligen en motion om en konsekvensanalys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet. Utskottet var inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och avstyrkte motionsyrkandet (s. 23). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

Utskottets ställningstagande

En ny kamerabevakningslag trädde i kraft den 1 augusti 2018. Avsikten med den nya lagen var bl.a. att förbättra möjligheterna att använda kamerabevakning samtidigt som integritetsskyddet förstärktes. Som framgår ovan har det därefter införts vissa möjligheter till ett enklare förfarande. Utskottet är mot denna bakgrund inte berett att ta något initiativ till att ytterligare förstärka möjligheterna till kamerabevakning och avstyrker därför motion 2020/21:3302 (M) yrkande 39 om att samhällets och allmänhetens intresse av trygghet och av att brott klaras upp bör ges en ökad tyngd när ny lagstiftning om kamerabevakning utformas.

Lagens tillståndskrav är begränsat till myndigheter och vissa andra som utför uppgifter av allmänt intresse. För enskilda som inte utför uppgifter av allmänt intresse gäller således ingen tillståndsplikt. Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motion 2020/21:3184 (C) yrkande 4 om att införa en möjlighet till kameraövervakning för den enskilda bonden.

Utskottet konstaterar vidare att den nya kamerabevakningslagen även innebär förbättrade möjligheter att få tillstånd till kamerabevakning inom bl.a. hälso- och sjukvården eftersom det vid tillståndsprövningen ska beaktas särskilt om bevakningen behövs för att platsen är brottsutsatt eller för att det av särskild anledning finns risk för angrepp på någons liv, hälsa eller trygghet till person eller på egendom. Utskottet ser därför inte något skäl att ställa sig

bakom förslagen i motionerna 2020/21:2957 (C) yrkande 48 om kamerabevakning i sjukvården och 2020/21:3272 (L) yrkande 17 om kamerabevakning utanför skolor och sjukvårdsinrättningar.

Utskottet har tidigare behandlat och avstyrkt ett motionsyrkande om att polisen ska ges tillgång till befintliga övervakningskameror, t.ex. kameror för trängselskatt. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det inte finns skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande och är inte heller berett att ta något initiativ till att införa ett kvalitetskrav för kamerabevakning. Därmed avstyrker utskottet motionerna 2020/21:2902 (SD) yrkande 3, 2020/21:3300 (M) yrkande 15 i denna del och 2020/21:3307 (KD) yrkande 36.

Däremot anser utskottet att möjligheterna för kommuner och regioner att bedriva kamerabevakning på allmänna platser och andra platser dit allmänheten har tillträde bör förstärkas i syfte att öka tryggheten och se till att fler brott klaras upp. Regeringen bör därför utreda om kravet på tillstånd till kamerabevakning bör tas bort för kommuner och regioner. Utskottet vill därvid understryka att en slopad tillståndsplikt inte skulle innebära att bevakningen blir oreglerad. De allmänna reglerna om behandling av personuppgifter innebär att kommuner och regioner behöver göra noggranna analyser innan kamerabevakningen påbörjas och, liksom de brottsbekämpande myndigheterna, göra en intresseavvägning mellan integritetsintresset och bevakningsintresset. Integritetsskyddsmyndigheten bör dessutom ha till uppgift att utöva tillsyn och ha möjlighet att ingripa mot kamerabevakning som inte lever upp till dataskyddsregleringen. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:2328 (M), 2020/21:3272 (L) yrkande 18 och 2020/21:3302 (M) yrkande 40.

Utskottet noterar att kamerabevakningslagen inte omfattar handhållna kameror eller liknande utrustning och inte heller kameror som på annat sätt är kroppsburna, t.ex. en kamera som är fäst i en persons kläder, och ser inte något skäl för ett sådant tillkännagivande om möjlighet att bära videokamera i tjänsten som föreslås i motionerna 2020/21:2044 (SD) yrkande 11 och 2020/21:2218 (SD) yrkande 104. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet finner inte heller skäl att ta något initiativ till ett sådant tillkännagivande om solnedgångsklausuler vid kamerabevakning som efterfrågas i motion 2020/21:2723 (L). Utskottet avstyrker motionen.

Utskottet är slutligen inte berett att ställa sig bakom det tillkännagivande om en analys av den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagens trygghet som begärs i motion 2020/21:2917 (C) yrkande 37. Motionsyrkandet avstyrks.

Hemliga tvångsmedel

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om

- interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning
- utökad användning av preventiva tvångsmedel
- att knyta tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person
- platskrav vid hemlig dataavläsning.

Detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Riksdagen avslår övriga motionsyrkanden om utökad användning av hemliga tvångsmedel, datalagring och signalspaning.

Jämför reservation 8 (SD), 9 (M, SD, KD), 10 (L), 11 (M, SD, KD), 12 (M, KD, L), 13 (SD), 14 (M, SD, KD), 15 (M, SD, KD), 16 (S, C, V, MP), 17 (S, C, V, MP), 18 (S, C, V, MP), 19 (S, C, V, MP), 20 (M, SD, KD), 21 (SD), 22 (M, SD, KD), 23 (SD), 24 (M, SD, KD), 25 (M, KD) och 26 (SD).

Motionerna

Utökad användning av hemliga tvångsmedel m.m.

Ulf Kristersson m.fl. (M) föreslår i partimotion 2020/21:3365 yrkande 5 att polisen ska få kraftigt förstärkta möjligheter att avlyssna och övervaka gängmedlemmar. Samma förslag framförs av Johan Forssell m.fl. (M) i motion 2020/21:3302 yrkande 5.

I motion 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12 begärs att gränsen för när hemliga tvångsmedel får användas ska sänkas. I yrkande 13 föreslås att gränsen för när hemlig rumsavlyssning får användas ska sänkas och i yrkande 14 att åklagare ska kunna fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning. Motionärerna föreslår vidare i yrkande 17 att lagstiftningen ändras så att hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och andra hemliga tvångsmedel kan användas för att lokalisera och gripa en skäligen misstänkt person.

Johan Forssell m.fl. (M) begär i kommittémotion 2020/21:3304 yrkande 4 att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med koppling till terrorism. I yrkande 7 begärs ett tillkännagivande om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott.

I kommittémotion 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5 begärs att restriktionerna för polisens användning av hemliga tvångsmedel ska lättas så att dessa ska kunna användas vid brottslighet med ett lägre straffvärde än vad som är fallet i dag. I samma motion yrkande 6 efterfrågas en översyn och modernisering av reglerna om hemliga tvångsmedel. I yrkande 8 begärs att ljudupptagning ska tillåtas vid hemlig kameraövervakning. Motionärerna

anför vidare i yrkande 14 att regeringen bör utreda om preventiva tvångsmedel ska kunna användas även för normalgraden av brott mot lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall och lagen (2010:299) om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet. I yrkande 15 anges att preventiva tvångsmedel dessutom bör kunna användas mot personer som deltar i organiserad kriminalitet.

Markus Wiechel m.fl. (SD) föreslår i motion 2020/21:3463 yrkande 7 att Tullverket ska få större möjligheter att använda avlyssning.

Andreas Carlson m.fl. (KD) anför i kommittémotion 2020/21:3307 yrkande 35 att polisen bör få möjlighet att spana på vissa personer via dold kamera-bevakning på distans. Ett tillkännagivande om kamerabevakning begärs också i kommittémotion 2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 38. I samma motion yrkande 43 anförs att beslut om hemlig avlyssning eller annan övervakning bör knytas till en person i stället för ett telefonnummer, en adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning.

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 33 föreslås utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel vid grov organiserad brottslighet. I samma motion yrkande 34 anförs att beslut om hemlig avlyssning och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör knytas till en person och inte till ett telefonnummer, en adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning. I yrkande 35 anförs att det bör utredas om åklagare ska få möjlighet att interimistiskt fatta beslut om hemlig rumsavlyssning i synnerligen brådskande fall.

Hemlig dataavläsning

Johan Forssell m.fl. (M) efterfrågar i kommittémotion 2020/21:3304 yrkande 6 en utredning om det s.k. platskravet vid hemlig dataavläsning. Tvångsmedlet bör enligt motionärerna knytas till en person i stället för en plats.

Även Adam Marttinen m.fl. (SD) anser i kommittémotion 2020/21:640 yrkande 9 att det finns starka skäl att på nytt utreda frågan om platskrav vid hemlig dataavläsning. I samma motion yrkande 10 anförs att förbudet mot hemlig dataavläsning som avser ett avläsningsbart informationssystem som används av präster inom trossamfund eller av dem som har motsvarande ställning inom sådana samfund i verksamhet för bikt eller enskild själavård bör tas bort. I yrkande 11 anförs att det bör utredas om en åtgärd bör vara av synnerlig vikt eller av särskild vikt för att hemlig dataavläsning ska få användas. Slutligen anser motionärerna i yrkande 12 att det genom lagstiftning bör klargöras hur territorialitetsprincipen ska tillämpas vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter.

I kommittémotion 2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44 föreslås att hemlig dataavläsning ska få beviljas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som

anges i lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet. I samma motion yrkande 45 begärs en utredning om det s.k. platskravet vid hemlig dataavläsning. Tvångsmedlet bör enligt motionärerna knytas till en person i stället för en plats. I motionen anförs också att bestämmelserna om tillträdestillstånd i lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning bör ändras (yrkande 46). Motionärerna anser bl.a. att ett beslut om tillträdestillstånd bör kunna fattas av åklagare.

Datalagring

I kommittémotion 2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 begärs att regeringen skyndsamt ska tillsätta en utredning med uppgift att föreslå utökade möjligheter till datalagring med koppling till nationell säkerhet.

Signalspaning

Adam Marttinen m.fl. (SD) efterfrågar i kommittémotion 2020/21:640 yrkande 13 en utredning av om Försvarets radioanstalt i vissa fall ska ges rätt att signalspana även när mottagare och avsändare finns i Sverige.

I kommittémotion 2020/21:3498 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 10 anförs att signalspaning bör få användas samtidigt som en förundersökning pågår.

Bakgrund

Hemliga tvångsmedel enligt rättegångsbalken

Bestämmelser om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning som tvångsmedel vid utredning av brott finns i 27 kap. rättegångsbalken (RB).

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation innebär att meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress i hemlighet avlyssnas eller tas upp genom ett tekniskt hjälpmedel för återgivning av innehållet i meddelandet (27 kap. 18 § RB). Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan avse såväl fast telefoni som mobiltelefoni och ip-telefoni. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. sabotage och spioneri. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angett slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får också användas vid en förundersökning om ett annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i två år. En förutsättning för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation

är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation innebär att uppgifter i hemlighet hämtas in om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät överförs eller har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller om i vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits (27 kap. 19 § RB). Genom hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får även sådana meddelanden hindras från att nå fram. Tvångsmedlet ger inte tillgång till innehållet i utväxlade meddelanden. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader eller för vissa särskilt angivna brott, bl.a. dataintrång, barnpornografibrott som inte är att anse som ringa, narkotikabrott och narkotikasmuggling. Detsamma gäller försök, förberedelse eller stämpling till brott av angett slag, om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får användas när någon är skäligen misstänkt för brottet eller, med vissa begränsningar, för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § RB). Hemlig avlyssning och hemlig övervakning får avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som under den tid som tillståndet avser innehas eller har innehaft av den misstänkte eller annars kan antas ha använts eller komma att användas av honom eller henne. Tvångsmedlen får också avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning som det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte under den tid som tillståndet avser har kontaktat eller kommer att kontakta (27 kap. 20 § RB).

Hemlig kameraövervakning innebär att fjärrstyrda tv-kameror, andra optisk-elektroniska instrument eller därmed jämförbara utrustningar används för optisk personövervakning vid förundersökning i brottmål, utan att upplysning om övervakningen lämnas (27 kap. 20 a § RB). Ljudinspelning är inte tillåten vid en sådan övervakning. Förutsättningarna för hemlig kameraövervakning är i huvudsak desamma som för hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Övervakningen får endast omfatta en plats där den misstänkte kan antas komma att uppehålla sig. Övervakningen får även omfatta den plats där ett brott har begåtts eller en nära omgivning till denna plats för att fastställa vem som skäligen kan misstänkas för brottet om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 c § RB).

Hemlig rumsavlyssning innebär att avlyssning eller upptagning görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud och som avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § RB). Hemlig rumsavlyssning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år.

Tvångsmedlet får vidare användas för spioneri eller för brott som avses i 26 § lagen (2018:558) om företagshemligheter, om det finns anledning att anta att gärningen har begåtts på uppdrag av eller har understötts av en främmande makt eller av någon som har agerat för en främmande makts räkning och det kan antas att brottet inte leder till endast böter. Även vid utredning av försök, förberedelse eller stämpling till nu angivna brott får hemlig rumsavlyssning användas. Hemlig rumsavlyssning får också användas vid en förundersökning om vissa särskilt angivna brott, t.ex. människohandel och våldtäkt, om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde skulle överstiga fängelse i fyra år. Även för försök, förberedelse eller stämpling till sådana särskilt angivna brott får tillstånd ges om gärningen är belagd med straff och det kan antas att gärningens straffvärde överstiger fängelse i fyra år (27 kap. 20 d § RB). En förutsättning för hemlig rumsavlyssning är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 e § RB). Avlyssningen får avse endast en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avser åtgärden någon annan stadigvarande bostad än den misstänktes får tvångsmedlet användas endast om det finns synnerlig anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig där.

För all användning av tvångsmedel gäller tre allmänna principer: ändamålsprincipen, behovsprincipen och proportionalitetsprincipen. Ändamålsprincipen innebär att en myndighets befogenhet att använda ett tvångsmedel ska vara bunden till det ändamål för vilket tvångsmedlet har beslutats. Behovsprincipen innebär att en myndighet får använda ett tvångsmedel bara när det finns ett påtagligt behov av det och en mindre ingripande åtgärd inte är tillräcklig. Proportionalitetsprincipen, som är lagfäst i bl.a. 27 kap. 1 § tredje stycket RB, innebär att ett tvångsmedel får tillgripas endast om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den misstänkte eller något annat motstående intresse.

Hemlig dataavläsning

Den 1 april 2020 trädde lagen (2020:62) om hemlig dataavläsning i kraft (prop. 2019/20:64, bet. 2019/20:JuU19, rskr. 2019/20:170). Hemlig dataavläsning innebär att uppgifter, som är avsedda för automatiserad behandling, i hemlighet och med ett tekniskt hjälpmedel läses av eller tas upp i ett avläsningsbart informationssystem (1 § första stycket). Hemlig dataavläsning kan ge tillgång till flera olika slags uppgifter, vilka preciseras närmare i lagen om hemlig dataavläsning (1 § andra stycket och 2 §). Det är fråga om kommunikationsavlyssningsuppgifter, kommunikationsövervakningsuppgifter, platsuppgifter, kameraövervakningsuppgifter och rumsavlyssningsuppgifter samt uppgifter som finns lagrade i ett avläsningsbart informationssystem och uppgifter som visar hur ett avläsningsbart informationssystem används. Regelverket skiljer sig åt i vissa delar beroende på vilken uppgiftstyp som omfattas av tillståndet.

Hemlig dataavläsning får användas vid en förundersökning om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, vissa samhällsfarliga brott eller försök, förberedelse eller stämpling till ett sådant brott om en sådan gärning är belagd med straff. Hemlig dataavläsning får även användas vid förundersökning för annat brott om det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. När hemlig dataavläsning avser rumsavlyssningsuppgifter är dock kravet detsamma som vid hemlig rumsavlyssning, dvs. att tillstånd endast får ges vid misstanke om sådan brottslighet som avses i 27 kap. 20 d § andra stycket rättegångsbalken (se ovan).

En förutsättning för att hemlig dataavläsning ska få användas är att någon är skäligen misstänkt för brottet. Åtgärden ska vidare vara av synnerlig vikt för utredningen (4 § lagen om hemlig dataavläsning). Om hemlig dataavläsning avser kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter får åtgärden endast användas på en plats där det kan antas respektive finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig.

Lagen om hemlig dataavläsning är tidsbegränsad och ska upphöra att gälla vid utgången av mars 2025. Regeringen anför i förarbetena till lagen att nya tvångsmedel ger upphov till risker för otillbörliga integritetsintrång och att ett fördjupat underlag därför kan behövas inför ett ställningstagande till om lagen bör permanentas. Vid en framtida utvärdering och beredning ska nytta, behovet och proportionaliteten av hemlig dataavläsning återigen analyseras och bedömas (prop. 2019/20:64 s. 100 f.).

Territorialitetsprincipen vid hemlig dataavläsning

Med exekutiv jurisdiktion avses rätten att verkställa åtgärder och förverkliga beslut som fattats inom ramen för lagstiftning och rättskipning. När det gäller exekutiv jurisdiktion är utgångspunkten i folkrätten att det råder ett förbud för stater att vidta verkställighetsåtgärder på andra staters territorier, t.ex. att använda hemliga tvångsmedel där. Detta är ett utflöde av den s.k. territorialitetsprincipen. Den svenska hållningen har hittills varit att om uppgifter lagras elektroniskt på annan plats än i Sverige eller om det är okänt var uppgifterna lagras så saknar svenska brottsbekämpande myndigheter jurisdiktion.

Utredningen om hemlig dataavläsning anser i betänkandet Hemlig dataavläsning – ett viktigt verktyg i kampen mot allvarlig brottslighet (SOU 2017:89) att det finns skäl att ändra den svenska hållningen. Utredningen lämnar dock inte något lagförslag utan bedömer att frågan i stället bör lösas i rättspraxis. Sverige bör enligt utredningen också aktivt arbeta för att få till stånd internationella överenskommelser i aktuella frågor. Ett första steg bör enligt utredningen vara att ratificera it-brottskonventionen för att få delta i de samtal och diskussioner som förs på området i Europarådet.

Regeringen konstaterar i proposition 2019/20:64 Hemlig dataavläsning att frågan om hur man ska hantera åtkomst av uppgifter som lagras utanför den egna jurisdiktionen eller när det inte är känt var uppgifterna lagras har

diskuterats inom EU. Anledningen till att frågan diskuteras internationellt är den ökade globaliseringen och att frågan inte anses kunna lösas av enskilda stater var för sig. Regeringen bedömer att frågan om hur territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion bör tolkas bäst tas om hand inom ramen för det internationella samarbetet eller på annat lämpligt sätt. Regeringen gör sammanfattningsvis bedömningen att frågan om huruvida den svenska tolkningen av territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter bör ändras inte kan tas om hand inom ramen för det aktuella lagstiftningsärendet.

Regeringen föreslår i proposition 2020/21:72 att Sverige ska tillträda Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Konventionens huvudsakliga syfte är att harmonisera konventionsstaternas nationella lagstiftningar som rör it-relaterad brottslighet och att förenkla det internationella samarbetet i dessa frågor. Riksdagen biföll propositionen den 24 mars 2021 (rskr. 2020/21:234).

Åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott

Lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott (preventivlagen) ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra brott, s.k. preventiva tvångsmedel. Tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation eller hemlig kameraövervakning får enligt 1 § första stycket ges om det med hänsyn till omständigheterna finns en påtaglig risk för att en person kommer att utöva brottslig verksamhet som innefattar bl.a. sabotage, spioneri, terroristbrott enligt 2 § lagen (2003:148) om straff för terroristbrott, grovt brott enligt 3 § andra stycket lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall (finansieringslagen) eller grovt brott enligt 6 § lagen om straff för offentlig uppmaning, rekrytering och utbildning avseende terroristbrott och annan särskilt allvarlig brottslighet (rekryteringslagen). Tillstånd får också ges om det finns en påtaglig risk för att det inom en organisation eller grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet och det kan befaras att en person som tillhör eller verkar för organisationen eller gruppen medvetet kommer att främja denna verksamhet (1 § andra stycket). Tillstånd till hemlig dataavläsning får ges under samma förutsättningar, förutom när det gäller rumsavlyssningsuppgifter (7 § fjärde stycket lagen om hemlig dataavläsning).

Tvångsmedlet får användas endast om det är av synnerlig vikt för att förhindra sådan brottslig verksamhet som lagen omfattar (5 §). Dessutom måste skälen för åtgärden uppväga det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för personen som tvångsmedlet avser eller för något annat motstående intresse.

Inhämtning av elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet

Enligt lagen (2012:278) om inhämtning av uppgifter om elektronisk kommunikation i de brottsbekämpande myndigheternas underrättelseverksamhet (inhämtningslagen) får Polismyndigheten, Säkerhetspolisen och Tullverket i sin underrättelseverksamhet i hemlighet hämta in uppgifter om meddelanden som i ett elektroniskt kommunikationsnät har överförts till eller från ett telefonnummer eller annan adress, om vilka elektroniska kommunikationsutrustningar som har funnits inom ett visst geografiskt område eller uppgifter om inom vilket geografiskt område en viss elektronisk kommunikationsutrustning finns eller har funnits. Inhämtningen får endast göras från den som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation tillhandahåller ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst (1 §).

Uppgifter får hämtas in om omständigheterna är sådana att åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet som innefattar bl.a. brott som har minst två års fängelse som minimistraff eller vissa samhällsfarliga brott, om skälen för åtgärden uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som åtgärden riktar sig mot eller för något annat motstående intresse (2 §).

Genom lagen om hemlig dataavläsning finns möjlighet att, på samma sätt som följer av inhämtningslagen, hämta in kommunikationsövervakningsuppgifter och platsuppgifter om åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i 2 § inhämtningslagen. I dessa fall får dock inte meddelanden hindras från att nå fram, och om tillståndet avser kommunikationsövervakningsuppgifter får tillståndet endast avse förfluten tid.

Förbud mot avlyssning i vissa fall

Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation får inte avse telefonsamtal eller andra meddelanden där någon som yttrar sig, på grund av bestämmelserna om frågeförbud (36 kap. 5 § andra–sjätte styckena RB), inte skulle ha kunnat höras som vittne om det som har sagts eller på annat sätt kommit fram. Om det under avlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller meddelande ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Hemlig rumsavlyssning får inte avse samtal eller annat tal där någon sådan person talar. Om det under rumsavlyssningen kommer fram att det är fråga om ett sådant samtal eller tal, ska avlyssningen omedelbart avbrytas. Upptagningar och uppteckningar ska omedelbart förstöras i de delar som omfattas av förbudet (27 kap. 22 § RB). Detsamma gäller för hemlig dataavläsning om det är fråga om kommunikationsavlyssnings- eller rumsavlyssningsuppgifter. Hemlig rumsavlyssning får inte heller avse vissa i lagen särskilt angivna platser som används för verksamhet som omfattas av sekretess, t.ex. verksamhet som bedrivs av advokater, läkare, psykologer och präster inom trossamfund (27 kap. 20 e § tredje stycket RB). Slutligen får hemlig dataavläsning inte avse ett avläsningsbart informationssystem som stadigvarande används eller är särskilt avsett att användas av

personer som genom sitt yrke har sådan tystnadsplikt som följer av 36 kap. 5 § RB (11 § lagen om hemlig dataavläsning).

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation för att lokalisera en misstänkt

Hemlig övervakning av elektronisk kommunikation får som angetts ovan användas om någon är skäligen misstänkt för ett brott och åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen (27 kap. 20 § första stycket RB).

Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden har i ett uttalande med beslut om hanteringen av hemliga tvångsmedel vid Norrorts åklagarkammare (dnr 132-2018 [Ju2019/03048/Å]) uppmärksammat att hemlig övervakning av elektronisk kommunikation har använts i realtid för att lokalisera var skäligen misstänkta, som också var anhållna i sin frånvaro, befann sig i syfte att anhållandet skulle kunna verkställas. Nämnden ifrågasätter om kravet som ställs upp i 27 kap. 20 § första stycket RB på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för utredningen är uppfyllt i dessa ärenden, eftersom nämnden anser att syftet med den hemliga övervakning som använts i ärendena inte varit att tillföra nya uppgifter till utredningen. Även Riksdagens ombudsmän (JO) har uttryckt tveksamhet till en sådan tillämpning av tvångsmedlet (JO 2011/12 s. 71–76 och JO 1994/95 s. 34–43). Frågan utreds nu av Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (se vidare nedan).

Frågan om att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person

Tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning måste enligt dagens regler alltid knytas till en viss plats. Frågan om anknytning mellan person och tvångsmedel har varit föremål för överväganden i flera tidigare lagstiftningsarbeten (se t.ex. prop. 1994/95:227 s. 20–22, prop. 1995/96:85 s. 30–32 och prop. 2013/14:237 s. 96–97). I det lagstiftningsärende som föregick lagen (1995:1506) om hemlig kameraövervakning övervägde regeringen om tillståndet skulle knytas till en plats eller en person. Regeringen bedömde då att det skulle medföra svårigheter att tillämpa ändamåls-, behovs- och proportionalitetsprinciperna om tillståndet skulle knytas till en person (prop. 1995/96:85 s. 30). I propositionen Hemlig dataavläsning har regeringen återigen gjort samma principiella bedömning om hemlig dataavläsning och föreslagit att en verkställighet genom hemlig dataavläsning också ska vara underkastad ett platskrav (prop. 2019/20:64 s. 118–120). Detta ställnings-tagande ligger även i linje med den slutsats som dras i propositionen Ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning, nämligen att det inte finns tillräckliga skäl att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation till en person. Skälen till detta är bl.a. att det är viktigt att domstolen i sin proportionalitetsprövning kan ta ställning till den konkreta avlyssnings- eller övervakningsåtgärd som ska utföras (prop. 2019/20:145 s. 14). I propositionen föreslår regeringen att ett förenklat förfarande ska

införas vid vissa beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation. Förslaget innebär att ytterligare tillstånd till hemlig avlyssning ska kunna ges utan att rätten måste hålla ett sammanträde i frågan. Lagändringen trädde i kraft den 1 augusti 2020 (bet. 2019/20:JuU21, rskr. 2019/20:303).

Frågan om tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person utreds nu av Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (se vidare nedan).

Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning

Åklagare har möjlighet att under en förundersökning fatta interimistiska beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning (27 kap. 21 a § RB). Åklagare får emellertid fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning endast om landet är i krig eller om liknande extraordinära omständigheter råder (2 och 28 §§ lagen [1988:97] om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.). Frågan om att låta åklagare fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning även i fredstid har tidigare övervägts i propositionen Hemliga tvångsmedel mot allvarliga brott (prop. 2013/14:237). Regeringen gjorde då bedömningen att det inte skulle införas någon sådan möjlighet, med hänsyn till att hemlig rumsavlyssning typiskt sett är det tvångsmedel som leder till det största intrånget i enskildas personliga integritet varför särskild försiktighet ansågs påkallad (s. 142). Frågan utreds nu av Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (se vidare nedan).

Datalagring

I februari 2017 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att bl.a. se över bestämmelserna om skyldigheten att lagra uppgifter om elektronisk kommunikation som gäller för leverantörer av allmänna kommunikationsnät och allmänt tillgängliga elektroniska kommunikationstjänster, samt de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till sådana uppgifter. Syftet var att anpassa det svenska regelverket till EU-rätten så som den uttolkats av EU-domstolen i förhandsavgörandet den 21 december 2016 i de förenade målen C-203/15 och C-698/15, den s.k. Tele 2-domen. Utredningen, som tog namnet Utredningen om datalagring och EU-rätten, överlämnade i oktober 2017 delbetänkandet Datalagring – brottsbekämpning och integritet (SOU 2017:75). Utredningens förslag behandlas i propositionen Datalagring vid brottsbekämpning – anpassningar till EU-rätten (prop. 2018/19:86).

Enligt EU-domstolens ovannämnda avgörande var den svenska datalagringen alltför omfattande och inte förenlig med EU-rättens krav. I propositionen föreslår regeringen därför anpassningar av regleringen om lagring och tillgång till uppgifter om elektronisk kommunikation i brottsbekämpande syfte, s.k. datalagring, som syftar till att göra reglerna förenliga med EU-rätten på området. Regeringen bedömer att lagringens omfattning bör

minskas och föreslår att lagringstiderna differentieras. Lagringen ska inte längre få ske utanför EU. Dessutom ska det krävas beslut av åklagare för att de brottsbekämpande myndigheterna ska få hämta in uppgifter om elektronisk kommunikation i underrättelseverksamhet.

Regeringens proposition behandlades i betänkande 2018/19:JuU27. Utskottet föreslog att riksdagen skulle anta regeringens förslag om datalagring vid brottsbekämpning. Med anledning av motionsyrkanden föreslog utskottet även ett tillkännagivande till regeringen om en mer omfattande lagrings-skyldighet. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (s. 16 f.):

Utskottet har flera gånger tidigare uttalat att hemliga tvångsmedel, bl.a. inhämtning av lagrade uppgifter om elektronisk kommunikation, fyller en mycket viktig funktion i de brottsbekämpande myndigheternas arbete och att de innebär en reell nytta (se t.ex. bet. 2018/19:JuU9). EU-domstolens uttalanden i den s.k. Tele2-domen har lett till att många teleoperatörer inte lagrar uppgifter i samma utsträckning som tidigare, med kännbara konsekvenser för myndigheternas förmåga att förhindra, utreda och lagföra brott. Det är därför angeläget att så snart som möjligt få en lagstiftning om datalagring som är förenlig med EU-rätten på plats, och som teleoperatörerna måste följa. Utskottet ser således positivt på att regeringen nu har överlämnat ett förslag på en sådan lagstiftning.

Utskottet delar regeringens bedömning att det är nödvändigt att anpassa de svenska reglerna om datalagring för att dessa ska vara förenliga med EU-rätten. Det är, som regeringen anför, av flera skäl uteslutet att helt upphäva operatörernas lagringsskyldighet. Vid varje annan anpassning måste en proportionalitetsbedömning göras, och de brottsbekämpande myndigheternas behov av effektiva verktyg i sitt arbete vägas mot det grundlagsskyddade skyddet för medborgarnas personliga integritet, i enlighet med EU-domstolens uttalanden i Tele2-domen. Regeringens förslag är ett steg i rätt riktning, men enligt utskottet lider förslaget i detta hänseende av vissa brister.

För det första är det en tydlig brist att regeringen inte föreslår en mer långtgående skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dvs. när det gäller Säkerhetspolisens verksamhet. I Tele2-domen öppnas det för mer tillåtande nationella regler på detta område. Att inte föreslå särskilda regler för lagring av uppgifter med koppling till nationell säkerhet är en felbedömning som riskerar att få allvarliga konsekvenser. Enligt utskottet är det faktum att rättsläget inte är helt klarlagt inte ett hinder för att få en svensk lagstiftning på plats. Att som regeringen hänvisa till pågående mål i EU-domstolen är att inta en alltför defensiv hållning med hänsyn till att det handlar om Sveriges förmåga att förebygga och avvärja terrorism. Det bör framhållas att också Säkerhetspolisen, Försvarsmakten och Försvarets radioanstalt i sina remissvar angett att de anser att en mer omfattande lagringsskyldighet än vad Utredningen om datalagring och EU-rätten har föreslagit skulle vara förenlig med EU-rätten, särskilt på området nationell säkerhet.

Vidare anser utskottet att den föreslagna lagstiftningen rent generellt är för snäv mot bakgrund av datalagringens stora betydelse för att upptäcka, förhindra, bekämpa, utreda och lagföra brott. Till exempel är de lagringstider som regeringen föreslår snävt tilltagna. Här kan nämnas att remissinstanserna Åklagarmyndigheten och Tullverket särskilt har poängterat att varje förkortning av lagringstiden innebär en motsvarande försämring för brottsbekämpningen. Dessutom är bl.a. fast telefoni

undantagen från datalagringskyldigheten, vilket också riskerar att leda till negativa konsekvenser.

Mot bakgrund av det anförda bör frågan om datalagringskyldighetens omfattning genomgå en ny översyn med målet att datalagringen ska utökas. Det svenska regelverket ska vara så långtgående som EU-rätten tillåter. Riksdagen bör därför tillkännage för regeringen att den skyndsamt ska återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringskyldighet generellt.

Riksdagen biföll utskottets förslag (rskr. 2018/19:296). Lagändringarna trädde i kraft den 1 oktober 2019.

I regeringens skrivelse 2020/21:75, som överlämnades till riksdagen den 11 mars 2021, anges bl.a. följande om riksdagens tillkännagivande om en mer omfattande lagringskyldighet (s. 83):

I oktober 2020 meddelade EU-domstolen domar i mål om lagring av och tillgång till elektronisk kommunikation till skydd för nationell säkerhet, försvar, allmän säkerhet och effektiv brottsbekämpning (mål C-623/17 och förenade målen C-511/18, C-512/18 och C-520/18). Sverige hade, tillsammans med en rad andra medlemsstater, yttrat sig i målen och argumenterat för att utrymmet för datalagring bör kunna utvidgas i förhållande till den s.k. Tele2- domen (förenade målen C-203/15 och C-698/15) samt att nationell säkerhet och försvar är frågor som faller utanför EU-rättens tillämpningsområde. EU-domstolen upprepade sina ställningstaganden från Tele2- domen, dvs. att en generell och odifferentierad lagring av samtliga trafikuppgifter och lokaliseringssuppgifter om alla abonnenter och registrerade användare avseende samtliga elektroniska kommunikationsmedel inte var förenlig med EU-rätten (bl.a. p. 141 i förenade målen C-511/18 och C 512/18). Samtidigt gav domstolen exempel på när denna huvudregel bör kunna frångås och under vilka förutsättningar som det kan ske. Domstolen konstaterade även att direktivet 2002/58 om dataskydd i elektroniska kommunikationer är tillämpligt också när det gäller lagring av eller tillgång till uppgifter i elektroniska kommunikationer som syftar till att skydda den nationella säkerheten. Frågan bereds bl.a. genom att domarna analyseras inom Regeringskansliet. Det förs också diskussioner om hur arbetet med datalagring ska fortskrida på EU-nivå och kommissionen har i strategiska inriktningar angett att den överväger olika alternativ i datalagringsfrågan i ljuset av domarna och den pågående diskussionen. Punkten är inte slutbehandlad.

Signalspaning

Grundläggande bestämmelser om försvarsunderrättelseverksamhet finns i lagen (2000:130) om försvarsunderrättelseverksamhet. Försvarsunderrättelseverksamhet ska bedrivas till stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och för kartläggning av yttre hot mot landet. Verksamheten får bara avse utländska förhållanden. Signalspaning är en metod för inhämtning som används i verksamheten. Försvarets radioanstalt bedriver signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet efter inriktning av regeringen, Regeringskansliet, Försvarsmakten, Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten samt rapporterar underrättelser med inhämtade

uppgifter till berörda myndigheter. Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet får bara bedrivas för att kartlägga vissa särskilt angivna företeelser, bl.a. yttre militära hot mot landet, strategiska förhållanden i fråga om internationell terrorism och annan grov gränsöverskridande brottslighet som kan hota väsentliga nationella intressen, utveckling och spridning av massförstörelsevapen samt främmande underrättelseverksamhet mot svenska intressen. Inhämtning genom signalspaning får i princip inte avse signaler mellan en avsändare och mottagare som båda befinner sig i Sverige. Verksamheten är reglerad i lagen (2008:717) om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.

Regleringen av signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet tillämpades tidigare på ett sätt som innebar att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten inte fick tillgång till uppgifter från signalspaning när det gällde företeelser som myndigheterna bedrev en förundersökning om. Regeringen föreslog därför i proposition 2018/19:96 Polisens tillgång till underrättelser från Försvarets radioanstalt en ny lag som gör att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Den nya lagen (2019:547) om förbud mot användning av vissa uppgifter för att utreda brott trädde i kraft den 1 augusti 2019 (bet. 2018/19:JuU28, rskr. 2018/19:297).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel

Regeringen beslutade den 14 oktober 2020 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel (dir. 2020:104). Syftet är att ta ställning till hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet. Utredaren ska enligt direktiven noga väga behovet av en effektiv brottsbekämpning mot den enskildes rätt till skydd för sin personliga integritet. En sådan avvägning ska göras för varje förslag för sig och även när det gäller förslagen sammantaget. Förslagen ska även uppfylla högt ställda krav på rättssäkerhet. Utredaren ska bl.a. ta ställning till

- om det bör införas en möjlighet att använda hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning och hemlig rumsavlyssning vid misstanke om flera brott vars samlade straffvärde kan antas överstiga ett visst straff
- i vilka situationer och vid vilka straffvärden en sådan möjlighet bör kunna tillämpas
- om straffvärdeventilen i fråga om hemlig rumsavlyssning bör få tillämpas oavsett brott

- om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör få användas vid fler brott, t.ex. utpressning, övergrepp i rättsak, mened och skyddande av brottsling
- i vilka situationer hemlig övervakning av elektronisk kommunikation bör få användas för att lokalisera skäligen misstänkta
- om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation bör få användas för att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och i så fall i vilka situationer tvångsmedlet bör få användas samt vem åtgärden bör få riktas mot
- om tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person
- om åklagare bör få möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning inklusive tillträde för att installera utrustningen
- om den verkställande myndigheten bör kunna få tillstånd att i hemlighet skaffa sig tillträde till och installera tekniska hjälpmedel på en plats som annars skyddas mot intrång för att verkställa ett beslut om enbart hemlig kameraövervakning
- om åklagare bör få möjlighet att interimistiskt besluta om sådant tillträde
- om en straffvärdeventil bör införas i inhämtningslagen
- om skyddet för den personliga integriteten bör stärkas.

Utredaren ska enligt direktiven säkerställa att en välfungerande systematik i regelverket om hemliga tvångsmedel upprätthålls. Det innebär att utredaren även ska bedöma behovet av följdändringar i bl.a. inhämtningslagen, preventivlagen och lagen om hemlig dataavläsning. När det finns behov av det ska utredaren lämna förslag på författningsändringar. Utredaren har enligt direktiven även möjlighet att ta upp andra frågor som har samband med de frågeställningar som ska utredas under förutsättning att uppdraget ändå kan redovisas i tid.

Uppdraget ska redovisas senast den 14 april 2022.

Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel

Regeringen beslutade den 16 februari 2017 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över rättssäkerhetsgarantierna och mekanismerna som ska skydda den personliga integriteten när hemliga tvångsmedel för särskilt allvarlig brottslighet används. Utredningen om rättssäkerhetsgarantier vid användningen av vissa hemliga tvångsmedel (tidigare Utredningen om datalagring och EU-rätten) lämnade i augusti 2018 betänkandet Rättssäkerhetsgarantier och hemliga tvångsmedel (SOU 2018:61). I betänkandet konstateras att bestämmelserna om vilket slags brottslighet och vilken personkrets aktuella hemliga tvångsmedel får användas mot uppfyller de krav som regeringsformen och Europakonventionen ställer på precision och förutsebarhet, med ett undantag: Hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation kan enligt bestämmelsens ordalydelse avse meddelanden mellan

personer som varken är misstänkta eller kan ha upplysningar om brott. Utredningen föreslår därför att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation endast får avse meddelanden som den som åtgärden riktas mot deltar i. Det finns begränsningar i hur de brottsbekämpande myndigheterna får använda överskottsinformation, dvs. uppgifter som kan användas för andra ändamål än det som legat till grund för tillståndet att använda hemliga tvångsmedel. Bestämmelserna om hur överskottsinformation får användas är av olika anledningar inte förenliga med kraven i Europakonventionen. De är otydliga och det är oklart om uttryckligt lagstöd finns för all avsedd användning. Vissa av begränsningarna kan dessutom leda till att Sverige inte kan uppfylla Europakonventionens krav på att förhindra och utreda brott som begås mot enskildas privatliv. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna om överskottsinformation i rättegångsbalken och preventivlagen ändras. Utredningen föreslår också att överskottsinformation ska få användas i större utsträckning för att bekämpa brott samt att överskottsinformation inte ska få användas utan beslut från åklagare. I både rättegångsbalken och preventivlagen regleras när upptagningar och uppteckningar ska förstöras. Utformningen av bestämmelsen i rättegångsbalken överensstämmer inte med hur den tillämpas. En tillämpning enligt ordalydelsen kan i det enskilda fallet innebära att en misstänkt rätt till en rättvis rättegång kränks. Utredningen föreslår därför att bestämmelsen ändras så att den stämmer bättre överens med hur den tillämpas och med rätten till en rättvis rättegång. Utredningens förslag medför att det blir tydligare när material från hemliga tvångsmedel ska bevaras och förstöras. Utredningen föreslår också att det införs en lagstadgad dokumentationsplikt när det gäller brottsbekämpande myndigheters åtgärder hänförliga till hemliga tvångsåtgärder. Betänkandet har varit ute på remiss och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Översyn av signalspaningslagstiftningen

Regeringen anför i proposition 2020/21:30 Totalförsvaret 2021–2025 att den ser ett behov av en bredare utredning i syfte att säkerställa att Sverige har en lagstiftning som, med hänsyn till omvärldsutvecklingen och totalförsvarets förändrade behov, erbjuder ett effektivt och ändamålsenligt stöd för svensk utrikes-, säkerhets- och försvarspolitik och för kartläggning av yttre hot mot landet, samtidigt som tillbörlig hänsyn fortsatt tas till enskildas personliga integritet (s. 155). En särskild utredare bör under perioden 2021–2025 därför ges i uppdrag att göra en översyn av lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. I översynen bör ingå bl.a. frågan om rätten att inrikta signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. Regeringen avser att återkomma i frågan.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har flera gånger tidigare behandlat motioner om utökad användning av hemliga tvångsmedel. I betänkande 2019/20:JuU27 föreslog utskottet ett

tillkännagivande till regeringen om en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel (s. 24 f.). Mot förslaget reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Reservanterna menade, bl.a. mot bakgrund av det arbete som pågår på tvångsmedelsområdet, att det inte fanns skäl att ta något initiativ till en sådan översyn (s. 79). Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

I samma betänkande föreslog utskottet även ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter att använda s.k. preventiva tvångsmedel (s. 24 f.). Mot förslaget reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet. Reservanterna anförde bl.a. följande (s. 82):

Vi anser att bestämmelserna i lagen om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott är väl avvägda i relation till vad regeringsformen och Europakonventionen medger. Något sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar bör därutöver inte göras då det vid ett genomförande skulle rubba det komplexa samband som finns mellan olika hemliga tvångsmedel. Den föreslagna ordningen skulle föranleda en inkonsekvent lagstiftning på området.

Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

I betänkande 2019/20:JuU27 behandlade utskottet även motioner om att sänka gränserna för när hemliga tvångsmedel får användas, om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och om Tullverkets möjligheter att använda avlyssning. Motionerna avstyrktes med hänvisning till pågående arbete (s. 35).

Motioner om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation till en person behandlades senast av utskottet i samband med beredningen av proposition 2019/20:145 Ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning. Utskottet, som avstyrkte motionerna, uttalade bl.a. följande (bet. 2019/20:JuU21 s. 16):

Den nuvarande lagstiftningen innebär att tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation knyts till ett telefonnummer eller annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning och inte till person. Riksdagen har tidigare behandlat svårigheterna med den nuvarande regleringen, t.ex. svårigheten att inhämta ett beslut om tvångsmedel i tid när kriminella med kort varsel beslutar om t.ex. platsen för ett viktigt möte och i de fall flera tillstånd till hemlig avlyssning är identiska med redan löpande tillstånd förutom i fråga om teledressen.

Utskottet anser emellertid liksom regeringen att den effektivitetsvinst som skulle kunna bli följden av en ordning där tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation knyts till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning inte står i proportion till de rättssäkerhets- och integritetsskydds förluster som skulle uppstå. Som uttalats i tidigare lagstiftningsärenden är det viktigt att domstolen i sin proportionalitetsbedömning kan ta ställning till den konkreta avlyssnings- eller övervakningsåtgärden. Även möjligheten för rätten och de offentliga ombuden att bevaka integritetsskyddsintressen skulle försämrats. Om domstolen inte kan pröva kopplingen mellan ett telefonnummer eller en annan adress eller utrustning och en person, skulle domstolens möjligheter att ta ställning till den konkreta avlyssnings- eller övervakningsåtgärden minska avsevärt.

Utskottet anser att de skäl som anförts av regeringen mot att införa en ordning där tillståndet knyts till en person alljämt är aktuella. Den nuvarande regleringen, som kräver att det i tillståndet ska anges vilket telefonnummer eller vilken annan adress eller vilken elektronisk kommunikationsutrustning tillståndet avser, bör därför inte ändras i det avseendet.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:303).

Motioner om hemlig dataavläsning behandlades av utskottet i samband med beredningen av proposition 2019/20:64 Hemlig dataavläsning. Utskottet uttalade bl.a. följande (bet. 2019/20:JuU19 s. 27):

När det gäller kravet på en bestämd plats vid avläsning eller upptagning av kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter konstaterar utskottet att regeringen i propositionen framhåller att platskravet är viktigt för att kunna bedöma det förväntade integritetsintrånget. Utskottet gör ingen annan bedömning och är därför inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande som föreslås i motionerna 2019/20:3471 (KD) yrkande 2 och 2019/20:3475 (SD) yrkande 1. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet delar vidare regeringens uppfattning att det vid hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen bör krävas att åtgärden är av synnerlig vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka den brottliga verksamheten. Utskottet avstyrker därför motionerna 2019/20:3471 (KD) yrkande 1 och 2019/20:3475 (SD) yrkande 3.

Även i frågan om förbud mot hemlig dataavläsning som avser vissa avläsningsbara informationssystem och vissa platser anser utskottet att regeringens förslag är väl avvägt. Utskottet är därför inte berett att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande om att ta bort vissa delar av detta förbud som föreslås i motion 2019/20:3475 (SD) yrkande 2. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller tillträdestillstånd noterar utskottet att åklagare enligt regeringens förslag ska ha rätt att under vissa förutsättningar fatta interimistiska beslut. Om tillfälle till verkställighet plötsligt uppkommer kommer det alltså att finnas möjlighet att snabbt få ett interimistiskt tillträdestillstånd. Mot den bakgrunden ställer sig utskottet även i denna del bakom förslagen i propositionen. Utskottet avstyrker därmed motion 2019/20:3471 (KD) yrkande 3.

Utskottet konstaterar slutligen att frågan om hur territorialitetsprincipen bör tolkas vid exekutiv jurisdiktion har uppmärksamats av regeringen och att det förs internationella diskussioner. Det saknas därför anledning för utskottet att nu ta något initiativ i frågan. Utskottet avstyrker därmed även motion 2019/20:3475 (SD) yrkande 4.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2019/20:170).

En motion om att skyndsamt få en utökad reglering av datalagring på plats behandlades av utskottet i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet hänvisade till det tillkännagivande som gjorts under riksmötet 2018/19 (se ovan) och vidhöll de uppfattningar som uttrycktes i samband med det. Utskottet ansåg inte att det fanns skäl att föreslå något nytt tillkännagivande i frågan och avstyrkte motionsyrkandet (s. 35 f.). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I samma betänkande behandlades även motioner om signalspaning. En motion om att Försvarets radioanstalt i vissa fall ska ges rätt att signalspana när mottagare och avsändare finns i Sverige avstyrktes med motiveringen att

utskottet inte var berett att föreslå några ändringar av bestämmelserna om signalspaning. Enligt utskottet fick vidare ett förslag om att signalspaning bör få användas samtidigt som en förundersökning pågår anses tillgodosett genom införandet av lagen om förbud mot användning av vissa uppgifter för att utreda brott. Utskottet avstyrkte därför även detta yrkande. Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

Motioner om en ökad omfattning av signalspaning har även behandlats av försvarsutskottet i betänkande 2020/21:FöU5. Försvarsutskottet konstaterade att regeringen i totalförsvarspropositionen för 2021–2025 (prop. 2020/21:30) har aviserat en bredare utredning om signalspaningslagstiftningen. Utskottet såg inte skäl att föregripa detta arbete och avstyrkte motionerna (s. 10). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2020/21:96).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttryckt är det för en effektiv brottsbekämpning i vissa fall nödvändigt att myndigheterna har tillgång till hemliga tvångsmedel. Användningen av hemliga tvångsmedel medför emellertid inskränkningar i grundläggande rättigheter som skyddas av regeringsformen och europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen). Det måste därför alltid göras en noggrann avvägning mellan intrånget i den enskildes integritet och det intresse som lagstiftningen har till syfte att värna.

Som framkommer ovan pågår alljämt ett omfattande arbete på tvångsmedelsområdet. Regeringen har nyligen gett en särskild utredare i uppdrag att se över delar av regleringen om hemliga tvångsmedel. Syftet är att ta ställning till hur hemliga tvångsmedel ska kunna användas i större utsträckning för att bekämpa allvarlig brottslighet. Förslaget i motion 2020/21:640 (SD) yrkande 6 om en översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel får därmed anses i huvudsak tillgodosett. Motionsyrkandet avstyrks.

Utskottet noterar vidare att flera av de förslag som väcks i motionerna om utökad användning av hemliga tvångsmedel har koppling till frågor som omfattas av utredningens direktiv, bl.a. frågor om för vilka brott och vid vilka straffvärden hemliga tvångsmedel ska få användas och i vilka situationer hemlig övervakning bör få användas för att lokalisera en misstänkt. Utredaren ska enligt direktiven säkerställa att en välfungerande systematik i regelverket om hemliga tvångsmedel upprätthålls. Det innebär att utredaren även ska bedöma behovet av följdändringar i bl.a. inhämtningslagen och preventivlagen. Mot bakgrund av det arbete som pågår är utskottet inte berett att ta något initiativ med anledning av vad som anförs i motionerna 2020/21:640 (SD) yrkandena 5, 8, 14 och 15, 2020/21:3272 (L) yrkande 33, 2020/21:3302 (M) yrkandena 5, 12, 13 och 17, 2020/21:3304 (M) yrkande 4, 2020/21:3307 (KD) yrkande 35, 2020/21:3311 (KD) yrkande 38, 2020/21:3365 (M) yrkande 5 samt 2020/21:3463 (SD) yrkande 7 om utökad användning av hemliga tvångsmedel.

Utskottet ser positivt på att den ovannämnda utredningen även har fått i uppdrag att ta ställning till om åklagare bör få möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning. Det är dock viktigt att detta arbete leder fram till ett förslag som innebär att åklagare får en sådan möjlighet om situationen är brådskande och ett domstolsbeslut inte kan inväntas utan allvarligt men för utredningen. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:3272 (L) yrkande 35 och 2020/21:3302 (M) yrkande 14.

Preventivlagen ger myndigheterna en möjlighet att använda hemliga tvångsmedel för att förhindra allvarliga brott. Utskottet anser att möjligheterna att använda s.k. preventiva tvångsmedel för att exempelvis förebygga terrorbrott bör utökas. Enligt utskottet bör det vara tillräckligt att det finns en risk för sådan brottslig verksamhet som anges i preventivlagen för att lagen ska kunna tillämpas. Detta skulle öka möjligheterna att använda hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning för att stoppa t.ex. ett terrorattentat. Kravet på att åtgärden ska vara av synnerlig vikt för att förhindra brottsligheten bör dessutom ändras så att det räcker att en åtgärd är av vikt för att förhindra brott, t.ex. ett terrorattentat. Slutligen bör en möjlighet att också besluta om hemlig rumsavlyssning inkluderas i preventivlagen. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motion 2020/21:3304 (M) yrkande 7.

Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel har fått i uppdrag att ta ställning till om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en viss plats. Utskottet anser att det är en brist att utredningen inte har fått i uppdrag att ta fram ett förslag om att knyta ett tillstånd till hemlig avlyssning eller övervakning av elektronisk kommunikation till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning. En sådan ordning skulle minska tidsuträkten för att få tillstånd till att t.ex. avlyssna samtal när den misstänkte med täta mellanrum byter mobiltelefon och skaffar nya anonyma kontantkort. Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2020/21:3272 (L) yrkande 34 och 2020/21:3311 (KD) yrkande 43.

En ny lag om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020. I lagen finns ett platskrav som innebär att ett tillstånd till hemlig dataavläsning som gäller kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter ska vara kopplat till en viss plats. Kriminella nätverk är ofta mycket medvetna om vilka begränsningar som finns för polisens tvångsmedel och utnyttjar dessa begränsningar maximalt. Om de t.ex. byter möteslokal i sista sekund blir det mycket svårt för de rättsvårdande myndigheterna att använda hemlig dataavläsning för att ta del av kameraövervakningsuppgifter. Sådana problem kan undvikas om tvångsmedlet knyts till en person i stället för en plats. Som ovan nämnts har Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel fått i uppdrag att utreda om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och

hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en plats. Utredaren ska enligt direktiven även bedöma behovet av följdåtgärder i bl.a. lagen om hemlig dataavläsning. Enligt utskottets uppfattning bör regeringen säkerställa att det utredningsarbete som nu pågår även leder fram till ett förslag i fråga om platskravet vid hemlig dataavläsning. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:640 (SD) yrkande 9, 2020/21:3304 (M) yrkande 6 och 2020/21:3311 (KD) yrkande 45.

I samband med beredningen av propositionen om hemlig dataavläsning behandlade utskottet motionsyrkanden om vilka krav som bör ställas för att hemlig dataavläsning ska få användas i inhämtningslagsfallen, om förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall och om tillträdestillstånd. Utskottet hänvisar till sina tidigare uttalanden och vidhåller de bedömningar som gjordes i samband med att lagen infördes. Därmed avstyrker utskottet liknande förslag i motionerna 2020/21:640 (SD) yrkandena 10 och 11 samt 2020/21:3311 (KD) yrkandena 44 och 46.

Utskottet har också tidigare behandlat och avstyrkt ett motionsyrkande om territorialitetsprincipen vid exekutiv jurisdiktion. Utskottet, som även noterar att riksdagen nyligen har godkänt Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, vidhåller sin tidigare uppfattning att det saknas anledning för riksdagen att ta något initiativ i frågan. Utskottet avstyrker därmed motion 2020/21:640 (SD) yrkande 12.

När det gäller datalagring konstaterar utskottet att riksdagen under riksmötet 2018/19 genom ett tillkännagivande uppmanade regeringen att skyndsamt återkomma med ett förslag som dels innebär en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels innebär en mer omfattande lagringsskyldighet generellt. Som framgår ovan bereds tillkännagivandet inom Regeringskansliet. Utskottet vidhåller de uppfattningar som uttrycktes i samband med det tidigare tillkännagivandet men anser inte att det finns skäl att nu föreslå något nytt tillkännagivande i frågan. Utskottet avstyrker därför motion 2020/21:3304 (M) yrkande 5.

Den 1 augusti 2019 trädde ny lagstiftning i kraft som innebär att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Som framgår ovan har regeringen nu även aviserat en bredare utredning om signalspaningslagstiftningen. Mot den bakgrunden avstyrker utskottet motionerna 2020/21:640 (SD) yrkande 13 och 2020/21:3498 (KD) yrkande 10.

Förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning, direktavskrivning och åtalsunderlåtelse och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 27 (S, V, L, MP).

Motionerna

I partimotion 2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44 begärs att regeringen skyndsamt ska göra en översyn av regelverket för förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda. En liknande begäran framställs i kommittémotion 2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 16.

Johan Hedin m.fl. (C) anser i kommittémotion 2020/21:2957 yrkande 22 att möjligheterna till direktavskrivning, förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse bör begränsas, särskilt i fall där det finns ett tydligt brotts-offerintresse.

Bakgrund

Åtal och åtalsunderlåtelse

De grundläggande bestämmelserna om åtal finns i 20 kap. rättegångsbalken (RB). Enligt 20 kap. 6 § RB ska åklagare, om inte något annat är föreskrivet, väcka åtal för brott som hör under allmänt åtal. Åklagaren har enligt denna regel en absolut åtalsplikt. Principen om absolut åtalsplikt innebär att en åklagare är skyldig att väcka åtal så snart bevismaterialet är sådant att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. Den absoluta åtalsplikten har emellertid flera undantag. Enligt 20 kap. 7 § RB får en åklagare, under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts, i vissa fall besluta att underlåta åtal för brott (åtalsunderlåtelse). Åtal får underlåtas om det kan antas att det aktuella brottet inte skulle leda till någon annan påföljd än böter, om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse, om den misstänkte begått något annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet eller om psykiatrisk vård eller insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade kommer till stånd. Åtal får även underlåtas i andra fall om det av särskilda skäl är uppenbart att det inte krävs någon påföljd för att avhålla den misstänkte från vidare brottslighet och det med hänsyn till omständigheterna inte heller av andra skäl krävs att åtal väcks.

Vid förundersökning mot personer under 18 år finns det utökade möjligheter till åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, s.k. straffvarning.

Alla beslut om åtalsunderlåtelse förutsätter att det är klarlagt i utredningen, t.ex. genom ett erkännande, att den misstänkte har begått brottet. Beslutet motsvarar en lagföring av brottet som registreras i belastningsregistret och kan beaktas vid ett efterföljande återfall.

Förundersökning

Enligt 23 kap. 1 § RB ska en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts (absolut förundersökningsplikt). En förundersökning behöver dock inte inledas om det är uppenbart att brottet inte går att utreda. En förundersökning behöver enligt 23 kap. 22 § RB vidare inte genomföras om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas leda till någon annan påföljd än böter eller som har koppling till en pågående rättegång (s.k. förenklad utredning).

Om det inte längre finns anledning att fullfölja en förundersökning ska den läggas ned (23 kap. 4 § RB). Skäl till att förundersökningen inte längre bör fullföljas kan vara att det saknas spår efter gärningspersonen eller att den misstänkte har avvikit. Om det visar sig att den påstådda gärningen inte är brottslig eller att gärningspersonen var under 15 år vid brottet eller har avlidit ska förundersökningen inte heller fullföljas. Att brottet har begåtts av en utländsk medborgare som hunnit lämna landet kan vara ett annat skäl för nedläggning (se JO 1980/81 s. 117) men däremot inte en allmänt pressad arbetssituation (se JO 2002/03 s. 139). De vanligaste skälen att lägga ned en förundersökning torde dock vara att det inte längre kvarstår någon misstanke eller att utredningsmöjligheterna har tömts ut (Gunnel Lindberg, Karnov lagkommentarer, Juno, kommentaren till 23 kap. 4 § RB).

Förundersökningsbegränsning

Reglerna om förundersökningsbegränsning i 23 kap. 4 a § RB innebär att en förundersökning får läggas ned av processekonomiska skäl trots att det i och för sig av andra skäl finns anledning att fullfölja den. Om det finns förutsättningar för att lägga ned en förundersökning enligt reglerna om förundersökningsbegränsning redan innan en förundersökning har inletts, får det beslutas att förundersökning inte ska inledas.

Av 23 kap. 4 a § första stycket 1 RB följer att en förundersökning får läggas ned om fortsatt utredning skulle kräva kostnader som inte står i rimligt förhållande till sakens betydelse och det dessutom kan antas att brottets straffvärde inte överstiger fängelse i tre månader (s.k. disproportionsfall, bestämmelsen utvidgades efter regeringens förslag i prop. 2011/12:10 från böter till fängelse i tre månader). Bestämmelsen syftar till att förhindra en orimlig resursanvändning i den brottsutredande verksamheten och ska tillämpas i de undantagsfall då kostnaderna för utredningen är till den grad oproportionerliga i förhållande till sakens betydelse att det inte är rimligt att

fortsätta utredningen. Tillämpningsområdet är bl.a. resurs- och kostnadskrävande utredningar som har samband med jorddelnings- och grannelagsrättsliga förhållanden, exempelvis brott av typen markinfrång, olovligt fiske och olovlig jakt (prop. 1981/82:41 s. 20 och 34). Även brottsanmälningar som har sitt ursprung i civilrättsliga tvister om bl.a. affärsrörelser, arv och skilsmässor är typiskt sett sådant som kan motivera förundersökningsbegränsning (prop. 2011/12:10 s. 30). Vid avvägningen ska de allmänna och enskilda intressen som i det särskilda fallet talar mot att förundersökningen läggs ned beaktas. Skäl som kan tala mot en förundersökningsbegränsning i det enskilda fallet är bl.a. brottets art, omständigheterna när brottet begicks samt brotts-offrets ställning eller att det behövs ett klagörande av ett osäkert rättsläge. Möjligheten att begränsa en förundersökning av processekonomiska skäl motiverades när bestämmelsen infördes i rättegångsbalken med att polis och åklagare skulle få bättre möjligheter att använda sina resurser till att utreda allvarlig brottslighet (prop. 1981/82:41). Det framhölls då att förundersökningsbegränsning ger en möjlighet att lägga ned en förundersökning av det skälet att förundersökningens fullföljande skulle föra med sig kostnader eller arbetsinsatser som ter sig oproportionerliga eller meningslösa när man sätter dem i relation till den samhällsreaktion som kan komma i fråga för brottsligheten. Regeringen uttalade några år senare att även om inget fall i teorin är omöjligt att utreda är det närmast självklart att verkligheten sätter en gräns för vilka insatser som kan göras för att utreda ett brott (prop. 1994/95:23 s. 96).

Av 23 kap. 4 a § första stycket 2 RB följer vidare att en förundersökning får läggas ned om det kan antas att åtal för brottet inte skulle komma att ske till följd av bestämmelserna om åtalsunderlåtelse eller om särskild åtalsprövning samt något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts genom att förundersökningen läggs ned. Någon motsvarande allmän möjlighet att besluta om förundersökningsbegränsning om man kan förvänta sig en åtalsunderlåtelse enligt 17 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns inte. Det har förutsatts att en förundersökning och ett beslut om åtalsunderlåtelse i allmänhet har en särskild betydelse som varning för en ung person som begår brott (prop. 1981/82:41 s. 21 och prop. 1984/85:3 s. 26).

Ytterligare undantag från åtals- och förundersökningsplikten finns i reglerna om åtalsprövning för vissa brott och om preskription av gamla brott. Även möjligheterna att lagföra lindrigare brottslighet genom ordningsbot eller strafföreläggande enligt bestämmelserna i 48 kap. RB medger undantag från huvudregeln att åtal ska väckas. Polisens befogenhet att meddela rapport-eftergift utgör också undantag från huvudregeln.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen beslutade den 7 april 2016 att låta en särskild utredare analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning ska kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet (dir.

2016:31). Utredningen om processrätt och stora brottmål överlämnade i februari 2017 delbetänkandet Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora mål (SOU 2017:7). I betänkandet föreslås två huvudinriktningar i arbetet för en modernisering och effektivisering av handläggningen av stora brottmål: att reglerna om straffprocessens ramar utreds och att reglerna om vad som ska gälla för domstolens beslutsunderlag ses över. Utredningen uttalar bl.a. följande (s. 151):

Det behov av att kunna prioritera i brottsutredningar som har funnits ända sedan rättegångsbalken infördes har stegvis lett till en rättsutveckling med åtalsregler som innehåller lämplighetsbedömningar av olika slag. Ändringarna har haft såväl kriminalpolitiska (exempelvis hänsyn till särskilda omständigheter i det enskilda fallet) som processekonomiska (nödvändiga prioriteringar av arbetsresurser) motiv. Utvecklingen har inneburit att det i dag finns goda möjligheter att göra prioriteringar inom ramen för gällande rätt. Det har under vårt utredningsarbete inte framkommit något som tyder på att det finns ett behov av att överväga förändringar på ett generellt plan av nuvarande ordning med förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse.

Däremot har vi noterat behovet av ett lagstöd för att bättre kunna avgränsa brottmål med utgångspunkt i förutsättningarna i det enskilda ärendet. Vår uppfattning är, med hänvisning till de överväganden om en större processuell betydelse för parternas positioner i straffprocessen som vi har utvecklat i det föregående, att det bör övervägas om åklagaren ska ges utökade befogenheter att prioritera förundersökningens omfattning och inriktning i förhållande till den misstänktes medverkan i utredningen av brottsmisstankar mot honom eller henne. Det som vi i första hand föreslår bör utredas är alltså i vilken utsträckning den misstänktes medverkan i förundersökning som rör egen brottslighet ska påverka vilka prioriteringar som åklagaren kan besluta om vid förundersökningen (överenskommelser inför åtal).

I december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag om utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol.

I juni 2019 överlämnade utredningen sitt slutbetänkande Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38). I betänkandet anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Bland annat föreslås att en ny möjlighet att avstå från att genomföra en förundersökning (förundersökningsbegränsning) ska införas för de fall då en misstänkt person har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottsmisstankar som riktats mot honom eller henne. Åklagare ska i dessa fall kunna besluta att begränsa en förundersökning som avser brottet som uppgifterna gäller till en viss del eller att lägga ned en förundersökning som gäller ett annat brott som

den misstänkte har delgetts misstanke om. En förutsättning för sådana beslut ska vara att inget väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts genom beslutet. Vidare föreslås en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff i de fall en misstänkt har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av en brottsmisstanke som riktats mot honom eller henne. Om det finns ett utfästelsebeslut som avser åtalade gärningar ska åklagaren i stämningsansökan uppge ett högsta straff för de gärningar som omfattas av utfästelsebeslutet. Uppgiften ska utgöra ett tak som rätten inte får gå utöver när den bestämmer påföljden för de gärningar som uppgiften avser.

Regeringen har aviserat att en proposition om en ökad användning av tidiga förhör kommer att lämnas i juni 2021.

Tidigare riksdagsbehandling

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 46):

Utskottet anser att det är viktigt att öka polisens förmåga och vilja att utreda och klara upp även mängdbrottslighet eller vardagskriminalitet, dvs. vanligt förekommande brott. Det finns dock enligt utskottet indikationer på att åklagare i dag använder sig av förundersökningsbegränsning i en alltför stor omfattning. Man kan få intrycket att det på flera håll uppfattats som en skyldighet att begränsa förundersökningarna snarare än en möjlighet. Det är därför viktigt att följa upp regelverket om förundersökningsbegränsning och dess tillämpning som i dag leder till att brottsutredningar läggs ner i onödan. Vi vill därför att regelverket om förundersökningsbegränsning ska ses över för att fler brott ska utredas.

Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2018/19:169).

Frågan om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning behandlades på nytt i samband med att utskottet våren 2020 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2019/20. Utskottet konstaterade att frågan bereddes inom Regeringskansliet. Det fanns därför enligt utskottet inte anledning för riksdagen att göra ännu ett tillkännagivande till regeringen i denna fråga. Motionsyrkandet avstyrktes (bet. 2019/20:JuU27 s. 42). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I regeringens skrivelse 2020/21:75, som överlämnades till riksdagen den 11 mars 2021, anges att frågan bereds inom Regeringskansliet (s. 73).

Utskottets ställningstagande

Under riksmötet 2018/19 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning. Utskottet vidhåller de uppfattningar som uttrycktes i samband med det tidigare tillkännagivandet och anser att det är angeläget att en

sådan översyn kommer till stånd. För att fler brott ska utredas och klaras upp finns det enligt utskottet även anledning att se över frågan om att begränsa möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse, särskilt i de fall där det finns ett tydligt brottsofferintresse. Utskottet föreslår därför att riksdagen i ett nytt tillkännagivande uppmanar regeringen att se över regelverket för förundersökningsbegränsning och att en sådan översyn även ska omfatta möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:2957 (C) yrkande 22, 2020/21:3298 (M) yrkande 16 och 2020/21:3365 (M) yrkande 44.

Tvångsmedel under förundersökning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om utökade möjligheter till husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen ställer sig även bakom det som utskottet anför om att avskaffa förbudet mot beslag av meddelanden mellan närstående och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om kontroll av last och om beslag och förverkande av brottsvinster.

Jämför reservation 28 (S, V, MP), 29 (M), 30 (M, KD, L), 31 (SD) och 32 (S, C, V, MP).

Motionerna

Utökade möjligheter till husrannsakan

Ulf Kristersson m.fl. (M) föreslår i partimotion 2020/21:3365 yrkande 15 att det ska införas utökade möjligheter till husrannsakan. Enligt motionärerna bör det t.ex. vara möjligt att genomföra husrannsakan i kända kriminella miljöer utan att det finns en skäligen misstanke om brott.

I motion 2020/21:2349 av Borian Åberg (M) anför att polisen bör ges ökade möjligheter till husrannsakan i preventivt syfte.

I motion 2020/21:3670 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1 begärs att polisens befogenheter att göra razzior hos missbrukare ska utökas.

Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2020/21:409 yrkande 16 att polisens möjligheter enligt 20 a § polislagen (1984:387) att söka efter vapen i båtar och bilar bör utökas till att även omfatta förråd, garage och liknande.

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 32 begärs en översyn av möjligheten till husrannsakan även i lokaler som huvudsakligen används som bostad vid misstanke om vapenbrott kopplade till organiserad brottslighet.

Kontroll av last

I kommittémotion 2020/21:3468 av Maria Stockhaus m.fl. (M) yrkande 15 efterfrågas förändrade regler för kontroll av last. Enligt motionärerna krävs i dag beslut om husrannsakan, vilket försvårar arbetet med att beivra brottsligheten på svenska vägar.

Beslag och förverkande av brottsvinster

I partimotion 2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11 föreslås att det ska bli enklare att beslagta egendom från gängkriminella. Johan Forssell m.fl. (M) efterfrågar i motion 2020/21:3302 yrkande 34 en översyn av bestämmelserna om beslag för att utöka möjligheterna att beslagta brottsvinster från gängkriminella. Även i motion 2020/21:2327 av Boriana Åberg (M) yrkande 1 begärs en översyn av lagstiftningen för att underlätta förverkande av kriminellas egendom. I yrkande 2 anförs att myndigheternas arbete med förverkande av egendom bör effektiviseras.

Även Adam Marttinen m.fl. (SD) begär i kommittémotion 2020/21:641 yrkande 35 utökade möjligheter att beslagta och förverka grovt kriminellas tillgångar.

Andreas Carlson m.fl. (KD) efterfrågar i kommittémotion 2020/21:3307 yrkande 39 en utredning om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra statussymboler från gängkriminella.

Beslag av meddelanden mellan närstående

Adam Marttinen m.fl. (SD) anser i kommittémotion 2020/21:640 yrkande 7 att möjligheterna att ta meddelanden mellan närstående i beslag enligt 27 kap. 2 § rättegångsbalken bör ses över.

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 31 föreslås att förbudet mot beslag av sms och andra meddelanden mellan närstående ska avskaffas.

Bakgrund

Allmänt om beslag och husrannsakan

Regler om beslag och husrannsakan finns i 27 och 28 kap. rättegångsbalken (RB). Beslag innebär att en brottsbekämpande myndighet tillfälligt tar om hand någon annans egendom. Syftet kan t.ex. vara att säkra föremål som kan ha betydelse för brottsutredningen eller att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätiga ägaren. Som ett medel för att leta efter egendom som kan beslagtas används ofta husrannsakan. Åtgärden gör det möjligt för de brottsbekämpande myndigheterna att undersöka miljöer som de annars inte skulle ha haft tillträde till.

Husrannsakan i rättegångsbalkens mening innefattar en undersökning av ett hus, rum eller annat slutet förvaringsställe. En s.k. reell husrannsakan ger de

brottsbekämpande myndigheterna en möjlighet att göra husrannsakan för att söka efter föremål som får tas i beslag eller i förvar eller annars för att ta reda på omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. En s.k. personell husrannsakan syftar till att man ska kunna söka efter en person, t.ex. någon som ska gripas eller hämtas till en domstolsförhandling.

Reell husrannsakan enligt rättegångsbalken

Om det finns anledning att anta att det har begåtts ett brott som kan ge fängelse, får husrannsakan göras i ett hus, rum eller slutet förvaringsställe för att söka efter föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller annars för att ta reda på omständigheter som kan vara av betydelse för utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken. Hos någon annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet får husrannsakan dock göras bara om brottet har begåtts hos honom eller henne eller om den misstänkte har gripits där eller om det annars finns synnerlig anledning att det vid rannsakingen ska anträffas föremål som kan tas i beslag eller i förvar eller att annan utredning om brottet eller om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken kan vinnas (28 kap. 1 § RB). I en lokal som är tillgänglig för allmänheten får husrannsakan göras också i vissa andra fall. I en lokal som brukar användas gemensamt av personer som kan antas ägna sig åt brottslig verksamhet får husrannsakan göras, om det förekommer anledning att brott har begåtts som har minst ett års fängelse i straffskalan och det finns särskild anledning att anta att ändamålet med rannsakingen kommer att uppfyllas. Detta gäller dock inte en lokal som huvudsakligen utgör en bostad (28 kap. 3 § RB).

Beslut om en reell husrannsakan fattas som huvudregel av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten (28 kap. 4 § RB). En polisman får vid fara i dröjsmål besluta om en reell husrannsakan (28 kap. 5 § RB).

Husrannsakan enligt polislagen

Husrannsakan får ibland genomföras även utanför en brottsutredning, t.ex. för att förebygga eller förhindra brott. Enligt polislagen (1984:387) gäller bl.a. följande:

- Husrannsakan får göras för att söka efter personer eller föremål som ska omhändertas med stöd av speciallagstiftning (20 § första stycket). Det kan handla om en person som ska omhändertas enligt vårdlagstiftning eller ett vapen som ska omhändertas enligt vapenlagen (1996:67).
- I fordon och båtar får husrannsakan göras i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen eller andra farliga föremål som är ägnade att användas vid brott mot liv eller hälsa. Som förutsättning gäller att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att ett sådant föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § brottsbalken (20 a §).

- En polisman får bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, om det finns anledning att anta att någon har avlidit där eller är medvetlös eller annars oförmögen att tillkalla hjälp (21 §).
- En polisman får även i vissa andra fall bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe för att söka efter sprängmedel, vapen eller något annat farligt föremål. Detta gäller dock bara om det av särskilda skäl anses finnas en risk för att något brott som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller omfattande förstörelse av egendom kommer att begås på en viss plats och husrannsakan utförs i anslutning till denna plats för att avvärja eller bereda skydd mot brottet (23 § första stycket 1).

Närmare om beslag

Av 27 kap. 1 § RB framgår att beslag får göras för fyra olika ändamål. För det första får föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om brott tas i beslag (bevisbeslag). Det avser föremål som kan ha bevisvärde antingen för den fortsatta utredningen eller för det slutliga avgörandet av målet. Syftet med beslaget kan t.ex. vara att avgöra om en gärning är brottslig, försöka knyta en gärningsperson till brottet eller belysa gärningspersonens uppsåt eller brottets svårhet. En annan typ av beslag avser föremål som skäligen kan antas vara avhänt någon genom brott (återställandebeslag). Syftet med ett sådant beslag är att återställa det beslagtagna föremålet till den rättmätiga ägaren. Ett tredje ändamål med beslag är att säkerställa ett framtida förverkande av föremål på grund av brott (förverkandebeslag). Sådana beslag tar endast sikte på sakförverkande och får användas för att t.ex. säkra förverkande av sådant som har varit föremål för brott eller som använts som hjälpmedel vid brott. Slutligen får beslag göras av föremål som skäligen kan antas ha betydelse för utredning om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet enligt 36 kap. 1 b § brottsbalken.

I 27 kap. 2 § RB finns förbud mot beslag av vissa skriftliga handlingar. Paragrafen anknyter till reglerna i 36 kap. 3 och 5 §§ RB om undantag från vittnesplikten. Enligt första stycket är det förbjudet att ta en skriftlig handling i beslag om den kan antas innehålla uppgifter som en befattningshavare eller någon annan som avses i 36 kap. 5 § RB inte får höras som vittne om. Enligt andra stycket får ett skriftligt meddelande mellan den misstänkte och en närstående, eller mellan två närstående inbördes, bara tas i beslag hos den misstänkte eller en närstående till honom eller henne vid en förundersökning om vissa brott. Det måste antingen handla om brott med ett minimistraff om två års fängelse eller om vissa särskilt angivna samhällsfarliga brott.

Utvidgat förverkande m.m.

Sedan den 1 juli 2008 finns det i 36 kap. 1 b § brottsbalken en bestämmelse om förverkande av utbyte av brottslig verksamhet (s.k. utvidgat förverkande). Bestämmelsen innebär att det i vissa fall är möjligt att förverka även utbyte som kommer från annat brottsligt handlande än det som den tilltalade döms

för och att det är tillräckligt att åklagaren uppfyller ett lägre ställt beviskrav när det gäller sambandet mellan egendomen och den brottsliga verksamheten. Den 1 juli 2016 infördes ändringar i bestämmelsen som innebar att möjligheterna att förverka utbyte av sådan inte närmare preciserad brottslig verksamhet utökades till att gälla vid fler brott (prop. 2015/16:155, bet. 2015/16:JuU28, rskr. 2015/16:239). Utvidgat förverkande kan enligt gällande rätt beslutas vid alla brott som har fyra års fängelse eller mer i straffskalan och som är av beskaffenhet att kunna ge utbyte. Utvidgat förverkande kan även beslutas vid t.ex. brott som har två års fängelse eller mer i straffskalan om brottet har utgjort ett led i en brottslighet som har utövats i organiserad form.

Bestämmelser om utmätning på grund av skulder finns i 4 kap. utsökningsbalken. Enligt huvudregeln i 7 § får lös egendom utmätas endast om egendomen är tillgänglig vid förrättningen. Utmätning av lös egendom kan också göras om den inte är tillgänglig, s.k. distansutmätning, om den kan identifieras på grund av registrering, upplysningar vid förhör eller annan utredning, under förutsättning att det inte kan antas finnas hinder för att säkerställa utmätningen enligt bestämmelserna i 6 kap. utsökningsbalken. När egendom anträffas av en annan myndighet har Kronofogdemyndigheten tolkat besittningskravet på så sätt att egendomen måste vara omhändertagen med stöd av den myndighetens regelverk. Denna bedömning har även JO gjort i ett beslut där polisen fick kritik för att i samband med en trafikkontroll ha omhändertagit egendom efter att Kronofogdemyndigheten lämnat polisen ett förbudsmeddelande, utan att det fanns stöd för ett omhändertagande av egendomen enligt polisens egna befogenheter (JO-beslut 2014-04-02, dnr 584-2013 och 666-2013). Egendomen ansågs inte vara i polisens besittning på det sätt som föreskrivs i 6 kap. 7 § utsökningsbalken.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Beslagsutredningen

Den 17 mars 2016 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över reglerna om beslag och husrannsakan (dir. 2016:20) för att skapa ändamålsenliga regler som möjliggör effektiva och rättssäkra brottsutredningar. Utredaren skulle bl.a. analysera i vilka avseenden det finns anledning att anpassa bestämmelserna om beslag och husrannsakan till modern teknik. Flera av bestämmelserna om beslag och husrannsakan har inte ändrats sakligt sedan de trädde i kraft på 1940-talet. Utredningen, som tog namnet Beslagsutredningen, lämnade sitt betänkande Beslag och husrannsakan – ett regelverk för dagens behov (SOU 2017:100) i december 2017. Beslagsutredningen föreslår nya regler för hur brottsbekämpande myndigheter ska få säkra elektroniskt lagrad information, bl.a. genom att kopiera den. Utredningen föreslår bl.a. att kopiering av innehållet i en dator eller mobil införs som ett nytt tvångsmedel för att säkra information som ett alternativ till beslag. Vidare föreslås att det ska införas en möjlighet att på distans undersöka och kopiera information som har lagrats externt i stället för lokalt i en dator, t.ex. i lagrings-

eller kommunikationstjänster i det s.k. molnet. Utredningen föreslår också att förbudet mot att ta meddelanden mellan närstående i beslag ska avskaffas. Betänkandet, som har remitterats, bereds inom Regeringskansliet.

En utökad möjlighet att söka efter vapen och andra farliga föremål

Den 10 december 2019 beslutade statsrådet Mikael Damberg att ge en utredare i uppdrag att biträda Justitiedepartementet med att utreda vissa frågor om husrannsakan. Utredaren överlämnade i oktober 2020 promemorian *En utökad möjlighet att söka efter vapen och andra farliga föremål* (Ds 2020:23).

Utredningen föreslår att polisen ges en ökad möjlighet att i förebyggande syfte göra husrannsakan för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Den nya regeln om husrannsakan omfattar gemensamt tillgängliga utrymmen i eller i anslutning till flerbostadshus. Enligt uppgifter från polisen är det ofta i sådana utrymmen som vapen göms. En möjlighet till husrannsakan i utrymmen av det slaget innebär endast en begränsad ökning av risken för intrång i den personliga integriteten jämfört med dagens ordning, samtidigt som nyttan med åtgärden förväntas bli stor. Enligt den nya regeln om husrannsakan får polisen undersöka aktuella utrymmen i den utsträckning det behövs för att söka efter vapen och andra farliga föremål, om omständigheterna är sådana att det kan antas att ett föremål kan påträffas och förklaras förverkat enligt 36 kap. 3 § 2 brottsbalken. Genom ett förtydligande i bestämmelsen om förverkande säkerställs att även föremål som är ägnade att användas för sprängning kan eftersökas med stöd av den nya regeln om husrannsakan. Husrannsakan och förverkande får även ske om föremålen i fråga är ägnade att användas vid brott mot frihet och frid. Sådana föremål ska också kunna eftersökas vid husrannsakan i förebyggande syfte i fordon och båtar och vid kroppsvisitation i förebyggande syfte.

För att minska incitamenten att dra in unga i kriminalitet, och samtidigt begränsa tillgången till utrymmen som betraktas som relativt säkra att förvara exempelvis skjutvapen på, föreslås vidare att kravet på särskilda skäl för husrannsakan, kroppsvisitation och beslag hos barn under 15 år inte ska gälla om det finns särskild anledning att anta att den unge utnyttjas av annan i brottslig verksamhet.

Regeringen har aviserat att en proposition om utökade möjligheter för polisen att söka efter vapen och andra farliga föremål kommer att lämnas i september 2021.

En översyn av lagstiftningen om förverkande

Den 17 juni 2020 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att genomföra en systematisk översyn av de grundläggande reglerna om förverkande i 36 kap. brottsbalken och i andra författningar där det finns regler om förverkande som kompletterar eller helt eller delvis ersätter brottsbalkens bestämmelser (dir. 2020:66). Syftet med översynen är att säkerställa att förverkandelagstiftningen är effektiv, ändamålsenlig och modernt utformad samt

anpassad till Sveriges åtaganden inom EU och internationellt. Översynen är en del av regeringens åtgärdslista mot gängkriminalitet.

Utredaren ska bl.a.

- överväga och om lämpligt föreslå ändringar som innebär att brottsbalkens bestämmelser om utbytesförverkande och hjälpmedelsförverkande blir generellt tillämpliga inom specialstraffrätten oavsett brottets allvar
- ta ställning till om möjligheterna till förverkande utan samband med fällande brottmålsdom bör utvidgas eller om det finns behov av andra ytterligare möjligheter till förverkande och, oavsett ställningstagande, lämna förslag som innebär utökade möjligheter till förverkande
- ta ställning till om de processuella bestämmelser som reglerar förverkandeförfarandet liksom de bestämmelser som reglerar möjligheterna att säkra ett förverkande är ändamålsenligt utformade och lämna förslag till nödvändiga författningsändringar
- utvärdera tillämpningen av bestämmelserna om penningbeslag och vid behov lämna förslag som utvidgar tillämpningsområdet eller gör bestämmelserna tydligare och effektivare.

Uppdraget ska redovisas senast den 17 december 2021.

Utsökningsutredningen

Regeringen gav den 4 september 2014 en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av utsökningsbalken och anslutande regler i syfte att modernisera utsökningsrätten. Utredningen, som tog namnet Utsökningsutredningen, överlämnade i november 2016 betänkandet Ett modernare utsökningsförfarande (SOU 2016:81). Utredningen hade bl.a. i uppdrag att överväga om det finns behov av att ge Kronofogdemyndigheten förbättrade möjligheter att, utan att själva vara närvarande, distansutmäta egendom som påträffats av andra myndigheter. Utredningen ansåg att när egendom anträffas av en annan myndighet borde det även fortsättningsvis krävas att egendomen är omhändertagen med stöd av den myndighetens regelverk för att Kronofogdemyndigheten ska kunna distansutmäta egendomen. Som skäl för ställningstagandet angavs bl.a. att om polisen i samband med en trafik- eller rutinkontroll ska kontakta Kronofogdemyndigheten för att kontrollera om en viss person förekommer i ett mål hos Kronofogdemyndigheten, utan att polisen haft anledning att omhänderta någon egendom, kan det uppfattas som en otillåten utredningsåtgärd. Vidare såg utredningen en risk för att brottsvinster ”tvättas” genom att de införlivas i det legala systemet vid utmätning. Betänkandet har varit föremål för remissbehandling och bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om utökade möjligheter till husrannsakan behandlades av utskottet i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet anförde att regeringen nyligen hade gett en utredare i uppdrag att se över polisens utrymme för husrannsakan utanför

förundersökningar och att lämna förslag som förbättrar polisens möjligheter att söka efter vapen och andra farliga föremål. Utskottet ansåg att detta arbete inte borde föregripas och avstyrkte motionerna (s. 49). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

I samma betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om utökade möjligheter att beslagta dyra bilar, klockor och andra status-symboler från gängkriminella (s. 49 f.). Mot förslaget reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet (s. 88). Reservanterna hänvisade till att frågan om ökade möjligheter att förverka brottslingars tillgångar ingår i regeringens åtgärdsprogram mot gängkriminalitet. Enligt reservanterna saknades det därför anledning för riksdagen att ta något initiativ till en sådan utredning som motionärerna efterfrågade. Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

I betänkande 2019/20:JuU26 föreslog utskottet ett tillkännagivande om att regeringen bör göra en översyn av förverkandelagstiftningen i syfte att ge polisen utökade möjligheter att förverka egendom från kriminella (s. 70). Mot förslaget reserverade sig ledamöterna från Socialdemokraterna, Centerpartiet, Vänsterpartiet och Miljöpartiet (s. 123). Reservanterna hänvisade bl.a. till det förslag som bereds inom Regeringskansliet om en översyn av utsökningsbalken och menade att det inte fanns skäl till att besluta om ett tillkännagivande i frågan. Riksdagen biföll reservationen (prot. 2019/20:120).

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan pågår beredning av en departementspromemoria med förslag om att polisen ska ges en ökad möjlighet att i förebyggande syfte göra husrannsakan för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Regeringen har också aviserat att en proposition ska lämnas i september 2021. Utskottet anser att de förslag som lämnas i promemorian är ett steg i rätt riktning men inte tillräckligt. Förslagen ger t.ex. inte polisen möjlighet att i förebyggande syfte göra husrannsakan i bostäder. Tidigare hade polisen en möjlighet att genomföra husrannsakan i kända kriminella miljöer, s.k. tillhåll, utan att det fanns en skälig misstanke om brott. Det finns enligt utskottet goda skäl för att polisen återigen ska ges en sådan möjlighet. I dag vet polisen ofta mycket väl vilka gängkonflikter som ligger bakom både skjutningar och sprängningar. Genom en ökad möjlighet till husrannsakan – även i lokaler som används som bostad – skulle exempelvis vapen som är tänkta att användas vid hämndaktioner kunna eftersökas och beslagtas. Utskottet anser därför att ytterligare åtgärder behöver vidtas för att ge polisen ökade möjligheter att göra husrannsakan i kända kriminella miljöer för att förebygga och förhindra bl.a. skjutningar och sprängningar. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:2349 (M), 2020/21:3272 (L) yrkande 32 och 2020/21:3365 (M) yrkande 15 samt tillstyrker delvis motion 2020/21:409 (C) yrkande 16.

Utskottet är däremot inte berett att ställa sig bakom ett tillkännagivande om att utöka polisens befogenheter att göra razzior hos missbrukare och avstyrker därför motion 2020/21:3670 (SD) yrkande 1.

Utskottet finner inte heller skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3468 (M) yrkande 15 om ändrade regler för kontroll av last. Motionsyrkandet avstyrks.

När det gäller beslag och förverkande av brottsvinster konstaterar utskottet att regeringen nu har gett en utredare i uppdrag att göra en bred översyn av förverkandelagstiftningen. Uppdraget ska redovisas senast den 17 december 2021. Vidare pågår beredning av förslagen i betänkandet Ett modernare utskökningsförfarande (SOU 2016:81). Mot denna bakgrund finner utskottet inte skäl att nu föreslå något tillkännagivande om beslag och förverkande av brottsvinster och avstyrker därför motionerna 2020/21:641 (SD) yrkande 35, 2020/21:2327 (M) yrkandena 1 och 2, 2020/21:3302 (M) yrkande 34, 2020/21:3307 (KD) yrkande 39 och 2020/21:3365 (M) yrkande 11.

Ett skriftligt meddelande mellan närstående får bara tas i beslag om det är fråga om mycket allvarlig brottslighet. Rättegångsbalkens regler om detta kom till i en tid utan digitala kommunikationsmedel och tillämpas i dag analogt på sms och annan elektronisk kommunikation. Mot bakgrund av den ökande kriminaliteten finns det enligt utskottets uppfattning anledning att ompröva tidigare ställningstaganden när det gäller beslag av sådana meddelanden. Beslagsutredningen föreslog redan 2017 att förbudet mot att ta meddelanden mellan närstående i beslag ska avskaffas. Utskottet anser att regeringen utan vidare dröjsmål bör återkomma till riksdagen med ett sådant lagförslag. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2020/21:640 (SD) yrkande 7 och 2020/21:3272 (L) yrkande 31.

Häktning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att genomföra häktningsförhandlingar via videolänk m.m.

Jämför reservation 33 (M, SD, KD).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9 efterfrågas en möjlighet att genomföra häktningsförhandlingar via videolänk. För att underlätta för Kriminalvården att planera beläggningen på häkten bör det enligt motionärerna även vara möjligt att placera häktade personer i arrest i samband med förhandlingar.

Bakgrund

Grundläggande regler om häktning

Reglerna om häktning finns i 24 kap. rättegångsbalken (RB). På åklagarens begäran får den person häktas som på sannolika skäl är misstänkt för ett brott som kan ge fängelse i ett år eller mer. Dessutom krävs att – med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller någon annan omständighet – någon av följande omständigheter föreligger (1 § första stycket):

- Det finns en risk för att den misstänkte avviker eller på något annat sätt undandrar sig lagföring eller straff (flyktfara). Med detta menas att den misstänkte lämnar sin bostads- eller vistelseort eller på något annat sätt håller sig undan, i avsikt att undgå lagföring eller straff.
- Det finns en risk för att den misstänkte genom att undanröja bevis eller på något annat sätt försvårar sakens utredning (kollusionsfara). Med detta avses att den misstänkte gör sig av med spår efter brottet eller förstör eller gömmer föremål som kommit åt genom brottet eller annars har betydelse för utredningen. Det kan även handla om att den misstänkte påverkar någon som kan lämna upplysningar i saken, t.ex. ett vittne, på ett sätt som är till nackdel för utredningen.
- Det finns en risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet (recidivfara). Detta innebär att det finns risk för återfall inom en ganska kort tidsrymd, dvs. innan han eller hon har hunnit lagföras för det första brottet. Det ska dessutom avse återfall i brott som är besläktade med eller har samband med det häktningsgrundande brottet. Särskilt ska det beaktas om det finns risk för återfall i brott som riktar sig mot eller medför fara för någon annans liv, hälsa eller egendom eller i övrigt allvarligt kränker någon annans personliga integritet.

Om det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år för brottet ska häktning ske, om det inte är uppenbart att skäl till häktning saknas (1 § andra stycket, den s.k. tvåårsregeln). Om det kan antas att den misstänkte kommer att dömas endast till böter får häktning inte ske (1 § fjärde stycket).

Häktning får endast ske om skälen för detta uppväger det intrång eller men i övrigt som häktning innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (1 § tredje stycket). Denna regel kallas för proportionalitetsprincipen och ger uttryck för att minsta möjliga tvång ska användas för att nå det avsedda syftet med frihetsberövandet. Regeln innebär att häktning endast får användas om syftet med åtgärden inte kan tillgodoses genom mindre ingripande åtgärder.

Häktning för mindre allvarliga brott får ske under de förutsättningar som anges i 2 §. Om en person som på sannolika skäl är misstänkt för brott är okänd och vägrar att uppge sitt namn och sin hemvist eller om hans eller hennes uppgift om detta kan antas vara osann får personen häktas oberoende av brottets beskaffenhet. Detsamma gäller om en person saknar hemvist inom

riket och det finns risk för att han eller hon genom att bege sig från riket undandrar sig lagföring eller straff.

Även den som endast är skäligen misstänkt för brott kan häktas (3 §). Skälig misstanke är en lägre misstankegrad än sannolika skäl. För att sådan häktning ska få ske krävs, utöver att förutsättningarna för häktning i övrigt är uppfyllda, att det bedöms vara av synnerlig vikt att den misstänkte tas i förvar i avvaktan på ytterligare utredning. Detta kallas utredningshäktning och får inte pågå under längre tid än en vecka. För att fortsatt häktning därefter ska vara tillåten krävs att misstankegraden når upp till sannolika skäl.

Prövning av häktningsfrågan

Om det finns skäl att häkta en misstänkt får åklagaren besluta om anhållande (24 kap. 6 § RB). Frågan om häktning prövas av domstol efter en häktningsförhandling. Vid häktningsförhandlingen ska åklagaren och, om det inte finns synnerligt hinder, den anhållne vara närvarande (24 kap. 14 § RB).

Den som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska enligt 5 kap. 10 § RB infinna sig i rättssalen eller där sammanträdet annars hålls. Om det finns skäl för det, får rätten besluta att den som ska delta i ett sammanträde i stället ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring, dvs. på telefon eller genom videokonferens. Vid bedömningen av om det finns skäl för ett deltagande på telefon eller genom videokonferens ska rätten särskilt beakta bl.a. de kostnader eller olägenheter som skulle uppkomma om den som ska delta i sammanträdet måste infinna sig i rättssalen. Ett deltagande på telefon eller genom videokonferens får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter.

Bestämmelsen i 5 kap. 10 § RB är generellt tillämplig för alla typer av sammanträden enligt rättegångsbalken, dvs. oavsett måltyp och instans. Även häktningsförhandlingar omfattas alltså av reglerna om videokonferens. Det krävs inte samtycke från den som ska delta på telefon eller genom videokonferens för att ett sådant deltagande ska kunna beslutas.

Placering av häktade

Huvudregeln är att den som är gripen eller anhållen ska tas i förvar (24 kap. 22 § RB). Med förvarstagande avses i detta sammanhang normalt placering i en polisarrest. Den som häktas ska enligt samma bestämmelse utan dröjsmål föras till ett häkte. Om det är av synnerlig vikt att den häktade förvaras på en annan plats, för utredning av brott som han eller hon är misstänkt för, får rätten på åklagarens begäran besluta att den häktade tills vidare inte ska föras till ett häkte. Sedan den som är häktad har förts till ett häkte får rätten eller åklagaren besluta att han eller hon ska föras till en plats utanför häktet, för förhör eller annan åtgärd. Enligt JO bör en transport från en arrest till ett häkte som regel ske samma dag som den berörde har häktats. I undantagsfall kan det vara acceptabelt att transporten dröjer till påföljande dag (JO 2016/17 s. 159, dnr 3315-2014).

Efter en inspektion av en arrest i mars 2019 uttalade JO att det inte är förenligt med lagstiftningen att häktade personer är tvungna att vistas i en arrest och att det är oacceptabelt att de förvaras där i situationer där det inte ska förekomma utan att rätten eller en åklagare har beslutat om det. Att personerna placerats i arrest hade inte något samband med behovet av utredningsåtgärder, utan berodde på att Kriminalvården saknade kapacitet att ta emot dem. JO framhöll att det har direkta negativa konsekvenser för de häktade att vistas i en arrest eftersom det där saknas fysiska förutsättningar för att tillgodose deras rättigheter och behov (JO:s dnr O 13-2019).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I mars 2020 överlämnade regeringen propositionen Effektivare hantering av häktningar och minskad isolering (prop. 2019/20:129) till riksdagen. I propositionen lämnar regeringen ett antal förslag som syftar till en effektivare hantering av häktningar. Förslagen bidrar enligt regeringen till ökad rättssäkerhet och till att barnrättsperspektivet får större genomslag. Det handlar om följande förslag:

- En misstänkt får som utgångspunkt vara häktad i längst sex månader fram till dess att åtal har väckts. Om den misstänkte inte har fyllt 18 år är motsvarande tid tre månader. Tiderna får överskridas om det finns synnerliga skäl, t.ex. när det misstänkta brottet är särskilt svårutrett för att det utgör en del av organiserad eller gängrelaterad brottslighet.
- En misstänkt som är under 18 år och intagen i häkte har rätt att vistas med personal eller någon annan i minst fyra timmar varje dag.
- Rätten beslutar vilka slags restriktioner åklagaren får ge en misstänkt.
- Möjligheterna att hålla en s.k. gemensam häktnings- och huvudförhandling utökas.
- Åklagaren ska redovisa en tidsplan för förundersökningen.
- Den som inte har fyllt 18 år och som är gripen eller anhållen får hållas i förvar i polisarrest endast om det är absolut nödvändigt, och ska därför som utgångspunkt placeras på något annat ställe.
- Det tydliggörs att den som inte har fyllt 18 år får anhållas endast om det finns synnerliga skäl.

Regeringens proposition behandlas i utskottets betänkande 2020/21:JuU43. I betänkandet föreslår utskottet en ändring i regeringens förslag som innebär att en misstänkt som utgångspunkt får vara häktad i längst nio månader fram till dess att åtal har väckts och inte i längst sex månader som regeringen föreslår. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2020/21:244). Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2021.

Utskottets ställningstagande

Utskottet, som noterar att häktningsförhandlingar omfattas av rättegångsbalkens regler om deltagande genom videokonferens, finner inte skäl att ta något initiativ med anledning av motion 2020/21:638 (SD) yrkande 9. Motionsyrkandet avstyrks.

En reformerad straffprocess

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en ökad användning av tidiga förhör som bevisning i brottmål och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om en utredning av den svenska rättsprocessen.

Jämför reservation 34 (S, V, MP).

Motionerna

Anders Hansson (M) efterfrågar i motion 2020/21:1828 en modernisering av rättegångsbalken i syfte att främst förändra principen om omedelbarhet. I motion 2020/21:2352 av Borian Åberg (M) begärs en utredning om att avskaffa omedelbarhetsprincipen, så att all information som kommer fram under en brottsutredning kan användas när målet avgörs i domstol.

I kommittémotion 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4 anförs att avvikande berättelser, vittnesmål och förhör under förundersökningen bör ges en större vikt vid bevisvärderingen i brottmål. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med ett förslag som ligger i linje med vad Utredningen om processrätt och stora brottmål föreslår i SOU 2017:98.

Staffan Eklöf (SD) anser i motion 2020/21:225 yrkande 1 att det bör göras en utredning av den svenska rättsprocessen med utgångspunkt i den danska rättsprocessen. Enligt motionären är det viktigt att Sverige lär sig av Danmark och blir bättre på att lagföra brottslingar i kriminella nätverk. I yrkande 2 begärs att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ändrade regler för rättsprocessen som innebär att det blir svårare för den som är misstänkt för ett brott att påverka utfallet i målet genom att fabricera en berättelse. I yrkande 3 efterfrågas en utredning om att ta bort omedelbarhetsprincipen eller ändra tiden för när förundersökningsmaterialet görs tillgängligt för den misstänkte.

I kommittémotion 2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 50 anförs att omedelbarhetsprincipen bör förändras i enlighet med de förslag som Utredningen om processrätt och stora brottmål lämnar i SOU 2017:98.

Johan Pehrson m.fl. (L) anser i kommittémotion 2020/21:3272 yrkande 28 att det finns starka skäl att se över dagens utformning av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen. En grundläggande förutsättning är enligt motionärerna att detta sker på ett sätt som inte undergräver den misstänktes möjligheter att försvara sina intressen under pågående förundersökning.

Bakgrund

Straffprocessens grundprinciper

Den svenska straffprocessen utgår från grundläggande principer om bl.a. objektivitetsplikt, åtals- och förundersökningsplikt samt muntlighet, omedelbarhet och koncentration i domstol. Principerna lagreglerades genom den nuvarande rättegångsbalken 1948 och har sedan dess gällt i huvudsak oförändrade.

Omedelbarhetsprincipen definieras för brottmål enligt 30 kap. 2 § rättegångsbalken (RB) som att domstolens avgörande ska grundas på det som förekommit vid huvudförhandlingen. Uppgifter som förekommit under förundersökningen eller vid förberedelsen av brottmålet är i regel inte processmaterial om de inte upprepas inför domstolen vid huvudförhandlingen. Om domstolen skulle grunda ett avgörande på något annat än vad som förekommit under huvudförhandlingen skulle det utgöra rättegångsfel. Det finns dock inte något hinder mot att domstolen tar hänsyn till omständigheter som är allmänt kända eller till allmänna erfarenhetssatser även om de inte har nämnts vid huvudförhandlingen. Muntlighetsprincipen är reglerad i bestämmelsen i 46 kap. 5 § RB som anger att förhandlingen ska vara muntlig och att parterna enbart får ge in eller läsa upp skriftliga inlagor eller andra skriftliga anföranden om domstolen gör bedömningen att det skulle underlätta förståelsen av ett anförande eller i övrigt vara till fördel för handläggningen. Koncentrationsprincipen regleras i 46 kap. 11 § RB och innebär att huvudförhandlingen ska genomföras utan onödiga uppehåll och så långt som möjligt i ett sammanhang.

Principerna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration har under åren försetts med flera undantag i rättegångsbalken. Omfattande reformer av de grundläggande principerna genomfördes t.ex. inom ramen för lagstiftningsarbetet om en modernare rättegång (EMR). EMR-reformen syftade till att genomföra nödvändiga moderniseringar av rättegångsförfarandet, bl.a. genom ett bättre utnyttjande av modern teknik och mer flexibla rättegångsregler för att handläggningen av ett mål i större utsträckning skulle kunna anpassas till vad som behövs i de enskilda fallen. Den 1 november 2008 infördes ett förenklat förfarande för att avgöra brottmål utan huvudförhandling i vissa fall då det inte finns anledning att döma till annan påföljd än böter (prop. 2004/05:131). Samtidigt infördes en möjlighet för parter och andra personer att delta i ett sammanträde inför rätten genom videokonferens. Det gavs även utökade möjligheter att hänvisa till skriftlig bevisning och att ta upp bevisning utom huvudförhandling.

Genom EMR-reformen infördes bestämmelser i 6 kap. 6 § RB som innebär att en berättelse som lämnas i bevissyfte i tingsrätt som regel ska dokumenteras genom en ljud- och bildupptagning. Reformen har medfört att hovrätten numera tar del av muntlig bevisning genom uppspelning av de förhör som har hållits i tingsrätten.

Bevisomedelbarhet

Regeln om huvudförhandlingens omedelbarhet hänger nära samman med kravet på bevisningens omedelbarhet. Principen om bevisomedelbarhet innebär bl.a. att tilltalade, vittnen och målsägande ska höras direkt inför domstolen. En förhørsutsaga som har upptecknats skriftligt eller tagits upp med ljud och bild kan dock i vissa fall återopas som bevisning vid en huvudförhandling.

Av 36 kap. 16 § RB jämfört med 37 kap. 3 § RB framgår att ett vittne eller en part ska lämna sin berättelse muntligen inför domstolen. Vid förhör med målsägande, tilltalad eller vittnen får det som förhörspersonen tidigare har berättat inför domstolen eller inför en åklagare eller Polismyndigheten läggas fram som bevisning endast när berättelsen i domstolen avviker från vad förhörspersonen har berättat i de tidigare förhören eller när förhörspersonen vid förhöret i domstolen förklarar att han eller hon inte kan eller inte vill yttra sig. Bestämmelsen innebär att dokumenterade förhørsutagor från förundersökningen kan läsas eller visas upp och återopas som bevisning i de angivna fallen.

Om det under en förundersökning har hållits förhör med ett barn i bevissyfte och detta barn inte kan höras i rättegången kan det med stöd av 35 kap. 14 § första stycket 2 RB tillåtas att en skriftlig berättelse eller en berättelse som dokumenterats med ljud och bild läggs fram i rättegången.

Rätten till insyn

När det inom ramen för en förundersökning finns en skäligen misstanke som kan riktas mot en viss person ska personen underrättas om misstanken vid ett förhör (23 kap. 18 § RB). Brottsmisstanken som delges ska vara konkret grundad och i princip ange vilken eller vilka gärningar som avses. Syftet med underrättelsen om misstanke är bl.a. att den misstänkte ska kunna använda sin rätt att anlita försvarare vid förundersökningen och i övrigt ta till vara sina intressen.

Med delgivningen om misstanke följer en rätt för den misstänkte och hans eller hennes försvarare att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, ta del av det som har förekommit vid förundersökningen. De har också rätt att ange den utredning som de anser är önskvärd och i övrigt anföra det som de anser är nödvändigt. Underrättelse om detta ska lämnas till den misstänkte och försvararen, som ska få skäligen rådrom för att gå igenom förundersökningen.

Den misstänkte har alltid rätt att få del av omständigheter som ligger till grund för ett beslut om anhållande eller häktning (24 kap. 9 a § RB). Den

misstänkte har vidare, efter att ha underrättats om att förundersökningen har slutförts, en ovillkorlig rätt till insyn i allt förundersökningsmaterial som har betydelse för åklagarens ställningstagande i åtalsfrågan (23 kap. 18 a § RB). Rätten till insyn i förundersökningsmaterialet består efter att åtal har väckts och fram till dess att åtalet slutligt har prövats eller saken annars slutligt har avgjorts.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Utredningen om processrätt och stora brottmål

Regeringen beslutade den 7 april 2016 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning skulle kunna moderniseras och effektiviseras med bevarade krav på rättssäkerhet (dir. 2016:31). Den 9 november 2017 och den 18 april 2019 beslutades om tilläggsdirektiv till utredningen (dir. 2017:109 och dir. 2019:16).

Utredningens uppdrag bestod av tre delar. Den första delen gällde frågan om hur handläggningen av stora brottmål kan moderniseras och effektiviseras. Den delen av uppdraget redovisades till regeringen i februari 2017 genom delbetänkandet *Straffprocessens ramar och domstolens beslutsunderlag i brottmål – en bättre hantering av stora brottmål* (SOU 2017:7).

Den andra delen av uppdraget var att överväga om det bör införas utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol och om så är fallet lämna de fullständiga förslag till författningsändringar och andra förändringar som bedömdes nödvändiga. Denna del av uppdraget redovisades till regeringen i december 2017 genom delbetänkandet *Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål* (SOU 2017:98).

Den tredje delen av uppdraget var att lämna konkreta förslag på hur handläggningen av stora brottmål med omfattande bevisning kan effektiviseras och moderniseras med bevarade krav på rättssäkerhet. Uppdraget var att analysera vilka straffprocessuella regler som behövs för att ramarna för straffprocessen ska kunna bestämmas på ett tydligare sätt under förundersökningen och förberedelsen av brottmålet än vad som är möjligt med dagens reglering. I uppdraget ingick att ta ställning till om parterna bör få ett större inflytande under förundersökningen och förberedelsen av brottmålet. Övervägandena skulle göras inom ramen för en bibehållen grundprincip om obligatorisk åtalsplikt och en vidmakthållen objektivitetsplikt för åklagare. Syftet var enligt direktiven att skapa ytterligare möjligheter att begränsa de största målens omfattning och att säkerställa en effektiv och rättssäker förundersökning och förberedelse av alla brottmål, med särskild inriktning på stora och komplicerade mål. I uppdraget ingick vidare att utreda behovet och lämpligheten av utökade skriftliga inslag i domstolens prövning av brottmål. Syftet har varit att skapa bättre förutsättningar för en koncentrerad rättegång och ett fullgott beslutsunderlag för domstolen. Denna del av uppdraget redovisades till regeringen i juni 2019 genom slutbetänkandet *Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg* (SOU 2019:38).

Utredningens förslag i delbetänkandet SOU 2017:98

I delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98) föreslås en bevisreform i två delar. För det första föreslår utredningen att det införs utökade möjligheter att ta upp berättelser vid förhör i rätten under förundersökningen eller förberedelsen av brottmålet på ett sådant sätt att bevisningen kan återopas vid huvudförhandlingen. Bevis bör kunna tas upp i domstol på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte (under förundersökningen) eller en part (under förberedelsen) om det inte är olämpligt med hänsyn till utredningens/målets beskaffenhet eller omständigheterna i övrigt. Bevis bör dessutom kunna tas upp i domstol under förundersökningen om det kan få betydelse för frågan om att häva häktning eller restriktioner. Det bör vara parterna som initierar om och när en bevisupptagning inför rätten ska ske. För det andra föreslår utredningen att det i utökad utsträckning bör vara möjligt att lägga fram berättelser som lämnats vid förundersökningen eller annars utom rätta som bevisning vid huvudförhandlingen. En ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnas i brottmål inför en åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta bör få återopas som bevis i rättegången om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning. Berättelsen ska i vissa fall kunna läggas fram utan att personen vars berättelse det gäller dessutom kallas till personlig inställelse. Berättelsen ska också kunna återopas inom ramen för ett förhör vid rättegången.

Utredningen bedömer att nuvarande regler om misstänkta insyn i förundersökningar är ändamålsenliga även för den förhørsreform som föreslås i betänkandet. Några lagändringar är enligt utredningen inte nödvändiga vare sig för att ytterligare skydda brottsutredningsarbetet eller av rättssäkerhetsskäl.

Utredningens förslag i slutbetänkandet SOU 2019:38

I slutbetänkandet Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38) anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Ett sätt att göra det är att uppmuntra en ökad medverkan från misstänkta under förundersökningen, vilket kan leda till kortare utredningstider. En misstänkt som medverkar genom att lämna uppgifter om sin egen brottslighet ska enligt utredningens förslag kunna få fördelar i den fortsatta brottmålsprocessen.

Utredningen föreslår en ny möjlighet för åklagare att besluta om att begränsa en förundersökning om den misstänkte har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av egen brottslighet. Det innebär att åklagaren kan fokusera på vissa brottsmisstankar och begränsa utredningens omfattning. Bestämmelsen avser alla typer av brott. En förutsättning för ett sådant beslut är att inget väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts genom beslutet.

Utredningen föreslår även en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff som den misstänkte kan dömas till om han eller hon har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av den egna brottsligheten. Beslutet är ett tak som domstolen inte får gå utöver när den bestämmer påföljden. Bestämmelsen avser alla typer av brott.

Utredningen föreslår också en möjlighet att lägga fram vittnesattester i brottmål om parterna godtar det. En skriftlig berättelse som någon har lämnat med anledning av en redan inledd eller förestående rättegång eller en uppteckning av en berättelse som någon med anledning av en sådan rättegång lämnat utom rätta ska enligt förslaget få åberopas som bevis i brottmål om parterna godtar det och det inte är uppenbart olämpligt. Detsamma ska gälla i fråga om en ljudupptagning eller en ljud- och bildupptagning av en sådan berättelse. Utöver detta ska dessutom, i enlighet med förslagen om tidiga förhör, en ljud- och bildupptagning av en berättelse som lämnas i brottmål inför en åklagare eller Polismyndigheten eller annars utom rätta få åberopas som bevis i rättegången om det inte är olämpligt med hänsyn till sakens prövning.

Beredningen av utredningens förslag

Betänkandena har remitterats och förslagen bereds inom Regeringskansliet. Av regeringens propositionsförteckning för våren 2021 framgår att en proposition om en ökad användning av tidiga förhör är avsedd att lämnas i juni 2021. Regeringen överlämnade den 8 april 2021 remissen Utökade möjligheter att använda tidiga förhör till Lagrådet. I lagrådsremissen föreslår regeringen lagändringar som syftar till att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv. Förslagen innebär utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör. Bevisning ska därmed i större utsträckning kunna tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Det kan enligt regeringen ge mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Det kan också medföra en minskad påfrestning för förhörspersoner och en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol. Det handlar bl.a. om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis
- ta upp bevisning i domstol före huvudförhandling, t.ex. i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner
- använda vittnesattester som bevisning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Utskottets ställningstagande

Sverige har jämfört med andra länder en mycket sträng tillämpning av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen, som sammantaget innebär att all tyngd i processen läggs på huvudförhandlingen medan tidiga förhör tillmäts ett begränsat värde. En sådan ordning riskerar att bidra till den tystnadskultur som ofta råder i mål om grov organiserad brottslighet.

Som framgår ovan har Utredningen om processrätt och stora brottmål lämnat förslag som innebär en förändring av omedelbarhetsprincipen, och regeringen har också nyligen beslutat om en lagrådsremiss. Det är enligt utskottet viktigt att regeringen så snart som möjligt återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevisning i brottmål. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:640 (SD) yrkande 4, 2020/21:1828 (M), 2020/21:3272 (L) yrkande 28 och 2020/21:3311 (KD) yrkande 50 samt tillstyrker delvis motionerna 2020/21:225 (SD) yrkandena 2 och 3 och 2020/21:2352 (M).

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom ett sådant tillkännagivande om en utredning av den svenska rättsprocessen som föreslås i motion 2020/21:225 (SD) yrkande 1. Motionsyrkandet avstyrks.

Vittnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att

- införa ett system med kronvittnen
- vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt
- ytterligare åtgärder ska vidtas för att stärka skyddet av vittnen.

Detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om utformning av domstolarnas lokaler.

Jämför reservation 35 (S, V, MP), 36 (S, C, V, MP), 37 (S, V, MP) och 38 (L).

Motionerna

Kronvittnen

I kommittémotion 2020/21:640 av Adam Martinen m.fl. (SD) yrkande 1 begärs att ett system med kronvittnen ska införas. Ett liknande förslag framställs i motion 2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

Ett kronvitnessystem efterfrågas även i kommittémotion 2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23. Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2020/21:409 yrkande 18 att ett system med kronvittnen bör införas på försök.

I kommittémotion 2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17 och motion 2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 2 anförs att ett system med kronvittnen bör införas.

Johan Pehrson m.fl. (L) begär i kommittémotion 2020/21:3272 yrkande 36 att regeringen snarast möjligt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som möjliggör ett system med kronvittnen.

Anonyma vittnen

I partimotion 2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 10 begärs att ett system som i vissa fall tillåter anonyma vittnen ska prövas. Liknande förslag framförs i motionerna 2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10 och 2020/21:2791 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M).

I kommittémotion 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3 anförs att regeringen skyndsamt bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt. Även Markus Wiechel m.fl. (SD) anser i motion 2020/21:3380 yrkande 2 att ett system med möjlighet att vittna anonymt bör införas.

Ett system med möjlighet att i vissa fall vittna anonymt efterfrågas även i kommittémotionerna 2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 34 och 2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 16 samt i motion 2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 1.

Johan Pehrson m.fl. (L) begär i kommittémotion 2020/21:3272 yrkande 38 att regeringen snarast möjligt ska återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att det införs en möjlighet att vittna anonymt.

Vitnesskydd

Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M) föreslår i motion 2020/21:1805 att vittnesskyddet ska stärkas i de fall som rör organiserad brottslighet. Ett vittne skulle enligt motionärerna t.ex. kunna erbjudas polisbeskydd, skyddat boende och skyddad identitet.

I kommittémotion 2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2 begärs att en utredning ska tillsättas med uppgift att se över hur vittnesskyddet kan förbättras. Motionärerna anser att det bör finnas en grupp inom den del av polisen som är inriktad mot grov organiserad brottslighet som är specialutbildad för vittnesskydd. Denna grupp bör få ett helhetsansvar för vittnesskyddet.

Johan Hedin m.fl. (C) föreslår i kommittémotion 2020/21:2957 yrkande 50 olika insatser för att fler människor ska våga vittna, bl.a. en översyn av de regler som begränsar möjligheterna att få vittnesskydd. Niels Paarup-Petersen (C) anser i motion 2020/21:409 yrkande 17 att reglerna för vittnesskydd bör ändras eftersom kraven för att ingå i vittnesskyddet är för höga.

I kommittémotion 2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 35 anförs att det behövs ett bättre vittnesskydd för att bryta tystnadskulturen i

utsatta områden. Robert Halef (KD) anser i motion 2020/21:525 yrkande 3 att personskyddet av vittnen som riskerar repressalier från kriminella bör stärkas.

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 37 efterfrågas en bred översyn av skyddet för vittnen. Motionärerna anser bl.a. att vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut och även omsättas på europeisk nivå eftersom den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i ett annat land. I yrkande 39 föreslås att domstolarnas lokaler ska utformas så att målsägande och vittnen aldrig ska behöva möta den åtalade eller hans eller hennes sällskap i samband med en förhandling.

Mathias Tegnér (S) anför i motion 2020/21:2063 yrkande 1 att det behövs en översyn av skyddet för vittnen och målsägande i syfte att lagföra fler kriminella. I yrkande 2 framhålls behovet av att stärka skyddet för vittnen och målsägande.

Bakgrund

Allmänt om vittnen

Bestämmelser om vittnen finns i 36 kap. rättegångsbalken (RB). Den som ska höras som vittne ska vid vite kallas att infinna sig vid förhandling inför rätten (36 kap. 7 § RB). Innan vittnet hörs ska han eller hon uppge sitt fullständiga namn och, om det behövs, ålder, yrke och hemvist. Rätten ska också försöka klargöra om det finns några omständigheter, t.ex. vittnets förhållande till en part eller till saken, som kan ha betydelse för tilltron till vittnets berättelse (36 kap. 10 § RB).

Innan ett vittne lämnar sin berättelse ska vittnet avlägga ed. Den som är under 15 år får inte avlägga vittnesed. Om en nära anhörig till den tilltalade ska vittna i ett brottmål får den personen inte heller avlägga ed (36 kap. 3, 11 och 13 §§ RB).

Ett vittne ska lämna sin berättelse muntligen. Vid ett vittnesförhör får det som vittnet tidigare har berättat inför rätten eller inför åklagare eller Polismyndigheten läggas fram endast när vittnets berättelse vid förhöret avviker från vad han eller hon tidigare har berättat eller när vittnet vid förhöret förklarar att han eller hon inte kan eller vill yttra sig. Om förhöret avser någon som tidigare har hörts inför rätten och om det förra förhöret har dokumenterats genom en ljud- och bildupptagning ska förhöret inledas med en uppspelning av upptagningen om det inte är olämpligt (36 kap. 16 § RB).

Den 1 juli 2019 genomfördes vissa lagändringar om stärkt ordning och säkerhet i domstol som syftar till att domstolarna ska vara trygga och säkra miljöer för alla som vistas i deras lokaler (prop. 2018/19:81, bet. 2018/19:JuU23, rskr. 2018/19:227). Lagändringarna innebär bl.a. större möjligheter för rädda och utsatta brottsoffer och vittnen att delta genom videokonferens och att åhörare kan hänvisas till en sidosal av ordnings- eller säkerhetsskäl. En part eller åhörare som utsätter en förhörsperson för påtryckningar kan utvisas från rättsalen under ett förhör eller andra delar av ett sammanträde. En åhörare kan också i vissa fall avvisas helt från domstolens

lokaler. Domstolarna ska därmed kunna genomföra sina sammanträden under ordnade och säkra former, och förhörspersonerna ska kunna lämna sina uppgifter utan att känna sig störda, hotade eller utsatta för påtryckningar. Påtryckningar innefattar, utöver öppna hot och trakasserier, även mer subtila åtgärder som t.ex. obehagliga gester, intensivt stirrande, frågor som visar att man vet var någon bor eller går i skolan, lyckönskningar inför vittnesmål eller anspelningar på repressalier. Sådant beteende kan upplevas som särskilt obehagligt och skrämmande om det kommer från personer som bär kläder eller symboler som anspelar på organiserad brottslighet eller ett våldskapital (prop. 2018/19:81 s. 88 och 94 f.).

Ett förbud mot spridning av bilder från rättegångar

För att öka tryggheten i rättsalen infördes den 1 juli 2020 ett förbud mot att sprida bilder från rättegångar (prop. 2019/20:88, bet. 2019/20:JuU39, rskr. 2019/20:260). I förarbetena anges att det är av central betydelse för rättskipningen att domstolarna kan genomföra sammanträden under ordnade former och att personer känner sig trygga när de befinner sig i rättsalen. Risken för att bli uthängd med bild på exempelvis internet eller i sociala medier kan enligt regeringen medföra att någon inte vill medverka i en rättsprocess. Det riskerar i sin tur att påverka det grundläggande samhällsintresset av att kunna genomföra rättegångar och i förlängningen att klara upp brott.

Övergrepp i rättssak m.m.

För övergrepp i rättssak döms den som uppsåtligt med våld eller hot om våld angriper någon för att han eller hon gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett en utsaga hos en domstol eller någon annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd (17 kap. 10 § brottsbalken). Detsamma gäller den som med någon annan gärning som medför lidande, skada eller olägenhet eller med hot om en sådan gärning angriper någon för att han eller hon avlagt vittnesmål eller annars avgett en utsaga vid förhör hos en myndighet eller för att hindra honom eller henne från att avge en sådan utsaga. Straffet för övergrepp i rättssak är fängelse i högst fyra år eller, om brottet är grovt, fängelse i lägst två och högst åtta år. Vid bedömningen av om brottet är grovt ska det särskilt beaktas om det har uppkommit eller funnits risk för betydande men för det allmänna eller någon enskild, om gärningen har innefattat våld eller hot av allvarligt slag, eller om gärningen annars har varit av särskilt hänsynslös eller farlig art. Om brottet är ringa är straffet böter eller fängelse i högst sex månader. Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2016 har försök, förberedelse och stämpling till dels övergrepp i rättssak, dels grovt övergrepp i rättssak kriminaliserats (prop. 2015/16:113, bet. 2015/16:JuU16, rskr. 2015/16:234).

Polismyndigheten får enligt 2 a § polislagen (1984:387) bedriva särskilt personsäkerhetsarbete i fråga om vittnen och andra hotade personer. I samband med att bestämmelsen infördes anförde regeringen bl.a. att avsikten var att

särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen som medverkar i en rättegång eller förundersökning om grov eller organiserad brottslighet (prop. 2005/06:138 s. 13 f.). Åtgärder som kan vidtas är bl.a. rådgivning, skyddspaket med larmtelefon, bevakning, skyddat boende och ny identitet. Det finns också bestämmelser om sekretess för uppgifter om verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete. Den tystnadsplikt som följer av bestämmelserna ges företräde framför meddelarfriheten.

Ett frågeförbud för sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller någon annan uppgiftslämnarens identitet trädde i kraft den 1 april 2017 (prop. 2016/17:68, bet. 2016/17:JuU10, rskr. 2016/17:151). I förarbetena anges bl.a. att det är centralt för tilltron till rättsväsendet att en möjlighet att begränsa vittnesplikten inte används för att urholka den misstänktes rättssäkerhet. Den misstänktes insyn i utredningsmaterialet får inte begränsas på ett sådant sätt att han eller hon inte har möjlighet att ta del av allt material som ligger till grund för åtalet. Begränsningen av vittnesplikten får inte användas för att kringgå förbudet mot anonyma vittnen, dvs. det får inte förekomma att en informatörs uppgifter förmedlas genom vittnesförhör med en polis utan att informatörens identitet avslöjas. För att tydliggöra detta anges i 36 kap. 5 a § RB uttryckligen att vittnesplikten inte får begränsas i fråga om uppgiftslämnare vars uppgifter åberopas till stöd för åtalet (prop. 2016/17:68 s. 77 f.).

Strafflindring vid medverkan till utredning av egen brottslighet

Den 1 april 2015 infördes en ny strafflindringsgrund i 29 kap. 5 § första stycket 5 brottsbalken som tar sikte på den som medverkar till utredning av egen brottslighet (prop. 2014/15:37, bet. 2014/15:JuU8, rskr. 2014/15:111). Vid straffmätningen ska rätten utöver brottets straffvärde i skäligen omfattning beakta om den tilltalade frivilligt angett sig eller lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Att en misstänkt gärningsperson medverkar till utredningen av det egna brottet och därigenom bidrar till att händelseförloppet klargörs kan enligt förarbetena anses ge uttryck för ett ansvarstagande hos gärningspersonen. Det är ett beteende som kan anses positivt och föredömligt genom att det markerar en vilja att klara upp och ställa till rätta efter sig och att gärningspersonen tar avstånd från den brottsliga gärningen. Indirekt kan en ordning som uppmuntrar ett sådant beteende bidra till att främja respekten för rättsväsendet (prop. 2014/15:37 s. 18).

I den ovannämnda propositionen konstateras att frågan om strafflindring för kronvittnen har behandlats i olika sammanhang. Med kronvittne brukar avses en gärningsperson som avslöjar sina medbrottslingar eller andra brottslingar och därigenom får en mildare påföljd eller går fri från straff. Regeringen anför att ett sådant system aktualiserar frågor om hur man ska bedöma bevisvärdet av de uppgifter som lämnas av kronvittnen samt hur en sådan ordning

förhåller sig till övriga medtilltalades rätt till en rättvis rättegång. Dessa frågor är enligt regeringen av grundläggande betydelse för såväl behovet av som förutsättningarna för ett sådant system och ställer krav på noggranna överväganden i särskild ordning. Ett system med kronvittnen övervägdes därför inte i propositionen (prop. 2014/15:37 s. 14 f.).

Vittnesstödsverksamhet

Brottsoffermyndigheten har tillsammans med Domstolsverket sedan 2001 regeringens uppdrag att gemensamt verka för att vittnesstödsverksamhet bedrivs vid samtliga tingsrätter och hovrätter. Arbetet genomförs i samarbete med Brottsofferjouren Sverige. Brottsoffermyndigheten har det övergripande ansvaret för vittnesstödsverksamheten och ska bl.a. verka för att informera om samt kvalitetssäkra verksamheten. Genom Brottsofferfonden, som administreras av myndigheten, finansieras en betydande del av vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket ska verka för att det finns praktiska förutsättningar för att bedriva vittnesstödsverksamhet på landets tingsrätter och hovrätter, genom att arbeta med frågor som rör bl.a. vittnesstödsrum, utbildning och utveckling av domstolarnas verksamhetsstöd.

Pågående utrednings- och beredningsarbete m.m.

Utredningen om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring

Regeringen gav den 21 november 2019 en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder med det övergripande syftet att stärka rättsprocessen och öka lagföringen (dir. 2019:85). Utredaren ska bl.a.

- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet till strafflindring för den som medverkar till utredning av någon annans brottslighet (s.k. kronvittnen)
- föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen
- analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt
- bedöma om straffskalorna för övergrepp i rättssak, mened och skyddande av brottsling bör skärpas.

Uppdraget ska redovisas senast den 21 maj 2021.

Utredningen om processrätt och stora brottmål

I december 2017 lämnade Utredningen om processrätt och stora brottmål delbetänkandet Tidiga förhör – nya bevisregler i brottmål (SOU 2017:98). Betänkandet innehåller förslag om utökade möjligheter att använda dokumenterade förhör som bevisning i domstol.

Den 28 juni 2019 lämnade utredningen sitt slutbetänkande Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg (SOU 2019:38). I betänkandet anges att utvecklingen mot allt större och mer komplicerade förundersökningar och brottmålsrättegångar ställer nya krav på det processrättsliga regelverket. Utredningen föreslår därför nya processuella verktyg anpassade efter dagens läge. Förslagen syftar till att skapa bättre förutsättningar för att utreda och lagföra även den mest komplicerade och omfattande brottsligheten med rimliga resursinsatser och inom rimlig tid. Ett sätt att göra det är att uppmuntra en ökad medverkan från misstänkta under förundersökningen, vilket kan leda till kortare utredningstider. En misstänkt som medverkar genom att lämna uppgifter om sin egen brottslighet ska enligt utredningens förslag kunna få fördelar i den fortsatta brottmålsprocessen. Bland annat föreslås att en ny möjlighet att avstå från att genomföra en förundersökning (förundersökningsbegränsning) ska införas när en misstänkt person har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottsmisstankar som riktats mot honom eller henne. Åklagare ska i dessa fall kunna besluta att begränsa en förundersökning som avser brottet som uppgifterna gäller till en viss del eller att lägga ned en förundersökning som gäller ett annat brott som den misstänkte har delgetts misstanke om. En förutsättning för sådana beslut ska vara att inget väsentligt allmänt eller enskilt intresse åsidosätts genom beslutet. Vidare föreslås en ny möjlighet för åklagare att fatta ett s.k. utfästelsebeslut om ett högsta straff i de fall en misstänkt har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av en brottsmisstanke som riktats mot honom eller henne. Om det finns ett utfästelsebeslut som avser åtalade gärningar ska åklagaren i stämmingsansökan uppge ett högsta straff för de gärningar som omfattas av utfästelsebeslutet. Uppgiften ska vara ett tak som rätten inte får gå utöver när den bestämmer påföljden för de gärningar som uppgiften avser.

Regeringen överlämnade den 8 april 2021 remissen Utökade möjligheter att använda tidiga förhör till Lagrådet. I lagrådsremissen föreslår regeringen lagändringar som syftar till att göra handläggningen av framför allt stora brottmål mer modern, flexibel och effektiv. Förslagen innebär utökade möjligheter att använda berättelser som lämnats vid tidiga förhör. Bevisning ska därmed i större utsträckning kunna tas upp och läggas fram på det sätt som är lämpligast i varje enskilt fall. Det kan enligt regeringen ge mer tillförlitlig bevisning och bättre förutsättningar för materiellt riktiga domar. Det kan också medföra en minskad påfrestning för förhörspersoner och en minskad risk för att vittnen och brottsoffer utsätts för hot eller andra påtryckningar i syfte att få dem att ta tillbaka eller ändra sina uppgifter inför huvudförhandlingen i domstol. Det handlar bl.a. om utökade möjligheter att

- tillåta berättelser från förhör inför en brottsbekämpande myndighet som bevis
- ta upp bevisning i domstol före huvudförhandling, t.ex. i stora brottmål eller om det kan antas få betydelse för frågan om att häva ett häktningsbeslut eller restriktioner

- använda vittnesattester som bevisning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2022.

Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet

Regeringen beslutade den 13 december 2017 att ge Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att studera fenomenet tystnadskulturer och brottet övergrepp i rättssak. Uppdraget redovisas i rapporten Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet (rapport 2019:10). Undersökningen har inriktats mot fem fokusområden: brott inom en hederskontext, relationsvåld, kriminella nätverk, brott i socialt utsatta områden samt brott mot och inom organisationer. I genomgången av dessa fokusområden framträder enligt Brå både likheter och skillnader mellan dem, vad gäller förekomst av regelrätta tystnadskulturer inom vissa miljöer, liksom individuella skäl till att inte anmäla eller vittna om brott.

I rapporten lämnas förslag på olika åtgärder för att motverka tystnads-kulturer och övergrepp i rättssak. Brå anger bl.a. att den tydligaste åtgärden för att motverka tystnadskulturer inom kriminella nätverk är avhopparker-samheter. Inom socialt utsatta områden är det viktigt med en närvarande och uppsökande polis, som motpol till den synliga och närvarande brottsligheten. Enligt Brå är det kanske viktigaste resultatet i rapporten att upprörda och rädda personer på en brottsplats ofta berättar mer för polisen i det ögonblicket än senare under utredningen, när tystnadsmekanismer hunnit aktualiseras. Polisen måste därför ta till vara tillfället att få information vid brottsplatsen eller anmälan. Andra viktiga faktorer som lyfts fram är att dokumentera bevis i ett tidigt skede och att ge tidiga utsagor ett större bevisvärde.

Tidigare riksdagsbehandling

Riksdagen har tidigare gjort ett tillkännagivande till regeringen om att vittnen ska få information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd (bet. 2015/16:JuU1, rskr. 2015/16:106). I regeringens återrapportering av vissa tillkännagivanden som gäller rättsväsendet i 2020 års budgetproposition anges bl.a. följande om tillkännagivandet (prop. 2019/20:1 utg.omr. 4 s. 62):

Brottsoffermyndigheten och Domstolsverket redovisade 2015 ett gemensamt regeringsuppdrag om att lämna förslag till en långsiktig hållbar organisation för och finansiering av vittnesstödsverksamheten (Ju2014/03767/KRIM). Redovisningen innehåller bl.a. förslag till åtgärder för att vittnen ska få ytterligare information om möjligheterna till olika former av vittnesstöd. I regleringsbrevet för 2017 gav regeringen Brotts-offermyndigheten och Domstolsverket i uppdrag att återrapportera genomförandet av de förslag till åtgärder som myndigheterna har lämnat till regeringen. De åtgärder som myndigheterna har vidtagit har redovisats i respektive myndighets årsredovisningar.

Inom ramen för uppdraget har Domstolsverket bl.a. tagit fram förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till

vittnesstödsverksamheten. Domstolsverket har också uppmanat domstolarna att överväga att införa rutiner som innebär att målsägande och vittnen ombes att anmäla sig i receptionen vid ankomst och att det vid ankomsten finns personal tillgänglig som har möjlighet att informera om rättsprocessen och vilka trygghetsskapande åtgärder som domstolen kan erbjuda. Domstolsverket har även utvecklat de kallelsemallar som används av domstolarna så att möjligheten att få vittnesstöd framgår tydligt. En omfattande klarspråksöversyn av kommunikationsmallar och informationsblad med syfte att snabbt få en enhetlighet i och modernisering av Sveriges Domstolars kommunikation i mål- och ärendehantering har genomförts. Genom språkliga, strukturella och grafiska förbättringar höjdes kvaliteten när det gäller läsbarhet och förståelse av mallarnas innehåll för mottagarna. I kallelsemallarnas upplysningar till målsäganden och vittnen framgår tydligt de trygghetsskapande åtgärder som finns med möjligheten att få vittnesstöd i förväg innan förhandling eller på plats i domstolen, att vissa domstolar har ett avskilt väntrum för målsägande och vittnen samt att målsägande och vittnen vid upplevd otrygghet kan kontakta domstolen och att den då kan besluta om olika åtgärder för att öka tryggheten i samband med förhandlingen. Domstolsverket har också fortsatt med att stötta domstolarna med förslag på arbetssätt, rutiner och mallar som kan användas av domstolarna för att förbättra informationen om kommande och inställda förhandlingar till vittnesstödsverksamheten.

Brottsoffermyndigheten har uppdaterat informationen om vittnesstödsverksamheten på myndighetens webbplats och utvecklat ett webbforum för vittnesstödsamordnare där de kan utbyta erfarenheter. Brottsoffermyndigheten har också på uppdrag av regeringen tagit fram en webbutbildning för att främja en likvärdighet i det stöd som erbjuds vittnen och målsägande.

Genom de vidtagna åtgärderna bedömer regeringen att tillkännagivandet är tillgodosett. Tillkännagivandet kan därmed anses slutbehandlat.

Utskottet hade inget att invända mot regeringens redovisning av tillkännagivandet (bet. 2019/20:JuU1 s. 43).

I samband med att utskottet våren 2019 behandlade motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2018/19 föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas. Utskottet anförde bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 66):

Det föreligger ofta betydande bevisproblem i brottmål med kopplingar till organiserad brottslighet vilket för med sig att sådan brottslighet oftast är svår att utreda. En anledning är att personer som kommit i kontakt med denna typ av brottslighet vare sig vågar eller vill berätta. Utskottet anser därför att man bör överväga att införa ett system med s.k. kronvittnen. Det innebär i praktiken att man inför en möjlighet till viss strafflindring för en person döms för brott förutsatt att han eller hon medverkar vid utredning vad gäller andra personers brottslighet. Det skulle bl.a. kunna skapa incitament för personer som ingår i kriminella gäng och nätverk att vitna mot de kriminella ledargestalterna. Utskottet anser således att det bör utredas om ett system med kronvittnen ska införas i syfte att få fram mer bevisning i mål som har koppling till organiserad brottslighet.

I samma betänkande föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att utreda möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 66 f.):

Utskottet ser ett behov av att förutsättningslöst utreda en möjlighet till anonymitet i domstol vid allvarlig brottslighet. Förutom polisspanare är det särskilt den som av en tillfällighet har blivit vittne till något som skulle kunna ha nytta av anonymitet. En sådan möjlighet finns bl.a. i Norge. Möjligheten är också godkänd av Europadomstolen, givet att det rör sig om speciella omständigheter. Möjligheten att vittna anonymt i vissa specifika typer av brottmål bör utredas även i Sverige. Det kan exempelvis vara när det finns allvarliga hot från gäng. Utskottet föreslår således att en utredning tillsätts för att se över att om det skulle kunna vara möjligt för vittnen att, i vissa fall, avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar.

Vidare föreslog utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Utskottet anförde i den delen bl.a. följande (bet. 2018/19:JuU12 s. 67):

I Sverige har vi vittnesplikt. Det innebär att man som huvudregel är skyldig att vittna i domstol om åklagaren eller den misstänkta personen och dess försvarare anser att det behövs. Undantag från vittnesplikten gäller bl.a. nära släktingar till den tilltalade. Det är viktigt att det finns kunskap om betydelsen av att vittna och om vittnesplikten. Det förekommer att den som anmäler ett brott eller vittnar utsätts för hot och våld, vilket är ytterst allvarligt. Utöver att skärpa straffen för övergrepp i rättsak behövs därför fler insatser. Den långsiktiga målsättningen ska vara att alla vittnen kan lita på att det skydd samhället kan erbjuda är tillräckligt. Utskottet anser därför att arbetet med vittnesskydd bör förstärkas. Skyddsåtgärder bör utvecklas och sättas in i fler fall än i dag. Befintliga skyddsåtgärder bör utvärderas. Det finns också behov av förbättrad information till vittnen och av att utveckla polisens arbete med risk- och hotbedömningar. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

Riksdagen följde utskottets förslag i samtliga ovannämnda fall (rskr. 2018/19:169).

Motioner om kronvittnen, anonyma vittnen och vittnesskydd har därefter behandlats av utskottet i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet konstaterade att regeringen har tillsatt en utredning om en stärkt rättsprocess och en ökad lagföring som ska analysera de olika frågorna och ansåg att utredningens arbete inte borde föregripas (s. 69 f.). Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

Regeringen anför i skrivelse 2020/21:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2020 att tillkännagivandena om kronvittnen, anonyma vittnen och vittnesskydd inte är slutbehandlade (s. 73).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det mycket angeläget att bekämpa den grova organiserade brottsligheten. En avgörande del av detta är att kunna genomföra rättegångar på ett effektivt och rättssäkert sätt. Bekämpningen av den grova organiserade brottsligheten är också beroende av att vittnen vågar medverka i rättsprocesserna.

Under riksmötet 2018/19 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas.

Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen. Utskottet ser positivt på att utredaren har fått i uppdrag att analysera om ett system med kronvittnen bör införas. Det är dock angeläget att detta arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att ett sådant system kan införas. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:525 (KD) yrkande 2, 2020/21:640 (SD) yrkande 1, 2020/21:2957 (C) yrkande 23, 2020/21:3272 (L) yrkande 36, 2020/21:3380 (SD) yrkande 1 och 2020/21:3496 (KD) yrkande 17 samt tillstyrker delvis motion 2020/21:409 (C) yrkande 18.

Efter förslag från utskottet gjorde riksdagen våren 2019 även ett tillkännagivande till regeringen om att utreda möjligheten för vittnen att i vissa fall avlägga sina vittnesmål anonymt. Utskottet ser positivt på att en utredare därefter har fått i uppdrag att analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att detta arbete bedrivs skyndsamt och att regeringen så snart som möjligt därefter återkommer till riksdagen med ett lagförslag som innebär att vittnen i vissa fall kan avlägga sina vittnesmål anonymt. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2020/21:525 (KD) yrkande 1, 2020/21:640 (SD) yrkande 3, 2020/21:2791 (M), 2020/21:3272 (L) yrkande 38, 2020/21:3302 (M) yrkande 10, 2020/21:3365 (M) yrkande 10, 2020/21:3380 (SD) yrkande 2, 2020/21:3405 (KD) yrkande 34 och 2020/21:3496 (KD) yrkande 16.

Riksdagen har också, på förslag av utskottet, riktat ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Det är därför positivt att regeringen har gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Enligt utskottet har polisens arbete med personsäkerhet och vittnesskydd en grundläggande betydelse för att skydda vittnen och målsägande som riskerar att utsättas för allvarliga repressalier. Utskottet anser därför att polisen ska ges möjlighet att inte bara stå för personskyddet utan att även, under en begränsad tid, ta över ansvaret för den utsatte på ett mer övergripande sätt. Ansvaret för denna ibland mycket kvalificerade säkerhetsuppgift ligger i dag på kommunerna. Utskottet anser vidare att möjligheterna till vittnesskydd bör utökas och förbättras. Vittnesskyddsprogrammet behöver byggas ut och även omsättas på europeisk nivå eftersom den som vittnar mot organiserad brottslighet kan behöva skydd i ett annat land. För att öka tryggheten för vittnen bör det också bli enklare att vittna från annan ort. Det är enligt utskottet viktigt att regeringen återkommer till riksdagen med ett förslag som tillgodoser det anförda. Det finns därför skäl för riksdagen att åter rikta ett tillkännagivande till regeringen om att stärka skyddet av vittnen. Därmed tillstyrker utskottet motionerna 2020/21:640 (SD) yrkande 2, 2020/21:2957 (C) yrkande 50, 2020/21:3272 (L) yrkande 37 och 2020/21:3405 (KD) yrkande 35 samt tillstyrker delvis motionerna

2020/21:409 (C) yrkande 17, 2020/21:525 (KD) yrkande 3, 2020/21:1805 (M) och 2020/21:2063 (S) yrkandena 1 och 2.

Utskottet finner däremot inte skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3272 (L) yrkande 39 om utformning av domstolarnas lokaler. Motionsyrkandet avstyrks.

Utvärdering av rätten till målsägandebitråde

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om en utvärdering av rätten till målsägandebitråde och tillkännager detta för regeringen.

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 12 efterfrågas en utvärdering av de lagändringar om rätten till målsägandebitråde som gjordes 2018. Ändringarna innebär bl.a. att ett målsägandebitrådes förordnande upphör när tiden för att överklaga tingsrättens dom har löpt ut.

Bakgrund

När en förundersökning har inletts eller återupptagits ska, enligt 1 § lagen (1988:609) om målsägandebitråde, ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

- sexualbrott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av ett sådant biträde
- brott mot liv eller hälsa enligt 3 kap. brottsbalken eller brott mot frihet och frid enligt 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller om brottet rör rån enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av ett sådant biträde
- annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av ett sådant biträde.

Målsägandebitrådet uppgifter regleras i 3 § i samma lag. Målsägandebitrådet ska ta till vara målsägandens intressen i målet samt lämna stöd och hjälp till målsäganden. Målsägandebitrådet ska även hjälpa målsäganden med att föra talan om enskilt anspråk med anledning av brottet, om inte åklagaren gör detta.

Den 1 juli 2018 infördes en ny bestämmelse, 1 a §, i lagen om målsägandebitråde (prop. 2017/18:86, bet. 2017/18:JuU24, rskr. 2017/18:288). Enligt den bestämmelsen ska målsägandebitrådet förordnande inte längre per automatik

kvarstå i överrätt, utan det löper ut när tiden för att överklaga domen i målet har gått ut. Om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen, ska ett målsägandebitråde förordnas i högre rätt under de förutsättningar som anges i 1 §. Vid bedömningen av om målsäganden har behov av ett målsägandebitråde i högre rätt ska det även beaktas om målsäganden ska höras, vad som ska prövas i fråga om enskilt anspråk och om det finns något annat särskilt skäl som innebär att målsäganden har behov av ett biträde. I förarbetena till bestämmelsen anges att behovet av målsägandebitråde i hovrätten har minskat på grund av reformen En modernare rättegång. Reformen har lett till att målsäganden sällan deltar personligen i huvudförhandlingen i hovrätten och att den funktion som målsägandebiträdet kan fylla i hovrätten många gånger är begränsad (prop. 2017/18:86 s. 1.).

I sitt svar på skriftlig fråga 2020/21:2193 om en översyn av brottsoffers rätt till målsägandebitråde anförde justitie- och migrationsminister Morgan Johansson den 24 mars 2021 bl.a. följande:

Det är viktigt att brottsoffer får det stöd och den hjälp de behöver. Regeringen har därför vidtagit flera åtgärder för att stärka stödet till brottsoffer. Kraven på målsägandebiträdens kunskaper och erfarenheter har skärpts. Brottsoffret ska kunna räkna med att den som är utsedd till målsägandebitråde normalt sett också är den som faktiskt företräder honom eller henne i processen. Det är därför inte längre möjligt för ett målsägandebitråde att lämna uppdraget vidare till kollegor utan att rätten har godkänt det. När det gäller sexualbrott har det förtydligats att ett målsägandebitråde ska förordnas så snart en förundersökning har inletts eftersom det är viktigt att stödet kommer tidigt i processen.

I hovrätten är huvudregeln sedan drygt tio år tillbaka att hovrätten tar del av inspelade förhör från tingsrätten. Nya förhör hålls sällan och det är ovanligt att målsäganden är på plats i hovrätten. Behovet av målsägandebitråde i hovrätten har därmed minskat. Sedan den 1 juli 2018 gäller därför att målsägandebiträdets förordnande inte automatiskt fortsätter i hovrätten. Det är dock fortsatt så att ett målsägandebitråde alltid ska förordnas om det finns behov av det. Reformen har varit i kraft i drygt två och ett halvt år. Jag är mån om att brottsoffer får det stöd och den hjälp som de behöver och följer frågorna nära.

Det är domstolarna som avgör om ett målsägandebitråde ska förordnas utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Jag har fullt förtroende för hur domstolarna utför den uppgiften.

Utskottets ställningstagande

Nya bestämmelser om att ett målsägandebiträdets förordnande inte per automatik ska kvarstå i överrätt trädde i kraft den 1 juli 2018. Det finns enligt utskottet indikationer på att de nya reglerna går ut över brottsoffer som har varit utsatta för traumatiska händelser. Det är viktigt att brottsoffer får det stöd och den hjälp i rättsprocessen som de behöver. Utskottet anser därför att regeringen bör göra en utvärdering av den lagändring som gjordes 2018 för att se hur den har fallit ut och vilka konsekvenser den har fått. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion 2020/21:3298 (M) yrkande 12.

Snabbare lagföring m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om konsekvenser för den som inte infinner sig till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

Riksdagen avslår motionsyrkanden om snabbare lagföring, delgivning och ökade resurser till mark- och miljödomstolarna.

Jämför reservation 39 (L) och 40 (S, V, L, MP).

Motionerna

Jourdomstolar och snabbare lagföring

I motion 2020/21:602 av Josef Fransson (SD) yrkande 1 begärs att regeringen ska utreda inrättandet av en jourdomstol. I yrkande 2 begärs att regeringen ska utreda lagstiftning för att personer som begått vissa förseelser omedelbart efter gripandet ska kunna dömas och avtjäna ett kortare fängelsestraff.

I kommittémotion 2020/21:3271 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 29 anføres att försöket med en snabbare lagföring av vissa brott bör permanentas.

Delgivning

I motion 2020/21:3625 av Jörgen Berglund (M) anføres att delgivningslagen bör moderniseras för att underlätta delgivning mellan myndigheter, företag och medborgare via e-post.

I motion 2020/21:227 av Staffan Eklöf (SD) anføres att reglerna för delgivning bör ändras så att förenklad delgivning kan användas i större utsträckning.

Konsekvenser vid utevaro

I kommittémotion 2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8 anføres att de konsekvenser som i dag kan drabba brottsmisstänkta som inte infinner sig till rättegång är otillräckliga och att regelverket bör ändras.

Ökade resurser till mark- och miljödomstolarna

I motion 2020/21:3155 av Linda Modig (C) yrkande 1 efterfrågas mer resurser till mark- och miljödomstolarna och andra myndigheter som handlägger ärenden om tillstånd till gruvdrift för att ärendena ska kunna handläggas på ett skyndsamt och rättssäkert sätt.

Bakgrund

En försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål m.m.

Chefen för Justitiedepartementet beslutade den 17 januari 2017 att ge en utredare i uppdrag att utreda och föreslå åtgärder som med bibehållen rätts-säkerhet och kvalitet leder till en snabbare lagföring av brott, exempelvis särskilda snabbförfaranden och jourdomstolar (Ju 2017:A). Uppdraget skulle ha särskilt fokus på unga som begår brott och personer som återkommande begår nya brott.

Uppdraget delredovisades i augusti 2017 i departementspromemorian En snabbare lagföring – försöksprojekt med ett snabbförfarande i brottmål (Ds 2017:36). I promemorian lämnades förslag om en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för vuxna lagöverträdare som syftade till att brott ska kunna utredas och lagföras på kortare tid. Utredaren föreslog att en försöksverksamhet skulle inledas genom dels uppdrag till myndigheter i rättskedjan om utökad samverkan och förändrade arbetssätt, dels vissa förordningsändringar. Därefter skulle försöksverksamheten utökas med en möjlighet att på försök använda ett nytt delgivningssätt – tillgänglighetsdelgivning.

Regeringen beslutade den 19 oktober 2017 att ge Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rätts-säkerhet och kvalitet, i norra Stockholm förbereda och genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. I ett första steg var målsättningen att brott ska kunna utredas och lagföras inom cirka tio veckor från polisens ingripande och i ett andra steg inom cirka två till sex veckor. Verksamheten startade i januari 2018 och skulle pågå t.o.m. den 31 december 2019. Från den 1 januari 2019 omfattade den hela polisområde Stockholm nord och även Norrtälje tingsrätt.

Den 7 november 2019 beslutade regeringen att ge berörda myndigheter och tingsrätter i uppdrag att fortsätta försöksverksamheten med ett snabbförfarande i brottmål för vuxna efter den 31 december 2019 och bygga ut verksamheten i polisregion Stockholm från januari 2020. Den fortsatta och utbyggda försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2022. Målsättningen är att snabbförfarandet ska permanentas och vara möjligt att använda i hela Sverige från 2022.

Regeringen beslutade den 12 mars 2020 om ett tillägg till det tidigare beslutade uppdraget om en fortsatt och utbyggd försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål. Tillägget innebär att myndigheterna tillsammans med berörda tingsrätter ska bygga ut försöksverksamheten i delar av övriga polisregioner utanför polisregion Stockholm. Den utbyggda försöksverksamheten ska pågå t.o.m. den 31 december 2022.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har haft i uppdrag att följa och utvärdera försöksverksamheten med ett snabbförfarande i brottmål. Utvärderingen ska utgöra underlag för regeringens överväganden om hur en fortsatt ordning för

verksamheten bör vara utformad. Uppdraget slutredovisades i mars 2020 genom rapporten Snabbare lagföreling – Utvärdering av en försöksverksamhet i norra Stockholm (rapport 2020:3). Brås bedömning är att det finns både tydliga fördelar och nackdelar med snabbare lagföreling. Efter en sammanvägning av dessa är Brås övergripande slutsats att det finns goda skäl att fortsätta med och utvidga verksamheten, dock med en medvetenhet om att förutsättningarna skiljer sig åt över landet. Enligt Brå bör man därför inte förvänta sig samma resultat överallt. I rapporten framhålls att de problem som framkommit i utvärderingen behöver hanteras i det fortsatta arbetet. Brå lämnar också rekommendationer för det arbetet.

Det ovannämnda uppdraget att utreda och föreslå åtgärder som leder till en snabbare lagföreling av brott (Ju 2017:A) slutredovisades i april 2018 i departementspromemorian Snabbare lagföreling (Ds 2018:9). Av sammanfattningen framgår bl.a. följande (s. 12):

Hur snabb en lagförelingsprocess kan vara är beroende av hur snabbt brottsutredningen kan slutföras, vilket i sin tur ofta är beroende av brottets allvar och karaktär, och av att åklagare och domstol har möjlighet och kapacitet att medverka till en snabb lagföreling. Samtidigt ska lagförelingsprocessen utformas med beaktande av bibehållen rättssäkerhet.

Utredningen har kommit fram till att en ordning med dygnet runt-öppna jourdomstolar visserligen skulle skapa praktiska förutsättningar för en omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföreling men att antalet mål som skulle kunna avgöras omedelbart är begränsat. Det finns flera skäl till att målunderlaget skulle bli begränsat. Även för enkla brott behöver åtgärder såsom förhör och analyser vidtas för att brottsutredningen ska kunna slutföras, vilket tar viss tid i anspråk. Den misstänkte har vidare grundläggande rättigheter till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar. En omedelbar eller i det närmaste omedelbar lagföreling skulle bl.a. av dessa skäl vara möjlig endast i enkla mål som kan slutföras direkt på brottsplatsen och där den misstänkte avstått från rätten till skäligt rådrum och att förbereda sitt försvar. Med beaktande av de stora kostnader och praktiska svårigheter som en lösning med dygnet runt-öppna jourdomstolar skulle innebära och den begränsade nytta en sådan verksamhet skulle uppnå, bör en sådan lösning inte väljas.

En ordning med kvälls- och helgöppna jourdomstolar innebär inte att en omedelbar lagföreling blir möjlig annat än i enstaka fall. Däremot skapas med en sådan lösning utrymme för att hålla fler brottmålsförhandlingar, vilket ökar domstolarnas kapacitet och tillgänglighet. Effekten blir dock begränsad samtidigt som lösningen är kostsam.

Syftet med jourdomstolar, dvs. att uppnå en snabbare lagföreling, kan uppnås på andra mer verksamhets- och kostnadseffektiva sätt, t.ex. genom de snabbförelingarna som föreslås i denna promemoria.

I departementspromemorian föreslås bl.a. att en försöksverksamhet med ett snabbföreling för unga lagöverträdare ska införas för att åstadkomma en snabbare lagföreling för personer under 18 år. Vidare föreslås att en ny häktningsbestämmelse ska införas som möjliggör häktning oavsett brottets straffskala, om det finns risk för att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet och påföljden inte endast kan antas leda till böter. Det föreslås även att åtal i vissa fall ska få beslutas utan att den misstänkte och försvararen

dessförinnan fått möjlighet att ta del av förundersökningsmaterialet eller fått möjlighet att begära komplettering av förundersökningen. Förslagen i promemorian bereds inom Regeringskansliet.

Regeringen gav i februari 2019 Polismyndigheten, Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket, Kriminalvården, Domstolsverket, Attunda tingsrätt, Norrtälje tingsrätt och Solna tingsrätt i uppdrag att, med bibehållen rättssäkerhet och kvalitet, i delar av Stockholms län genomföra en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för unga lagöverträdare under 18 år med utgångspunkt i förslagen i departementspromemorian Snabbare lagföring. Målsättningen är att brott som utreds inom ramen för en polisledd förundersökning ska kunna lagföras inom tio veckor från polisens ingripande. Försöksverksamheten skulle enligt det ursprungliga uppdraget pågå t.o.m. den 31 december 2020. Regeringen gav i juni 2020 berörda myndigheter i uppdrag att fortsätta försöksverksamheten t.o.m. den 31 december 2022.

Regeringen gav den 30 januari 2020 en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott (dir. 2020:6). Regeringen framhåller att den försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål som pågår sedan januari 2018 har visat positiva resultat och att arbetet med att utveckla rättsväsendets förmåga att snabbt utreda och lagföra brott bör fortsätta. Utredaren ska bl.a.

- föreslå de åtgärder som behövs för att permanenta möjligheten att handlägga brottmål i ett snabbförfarande
- ta ställning till om den särskilda möjligheten att handlägga brottmål med lagöverträdare under 18 år i ett snabbförfarande bör permanentas
- analysera hur förenklad delgivning kan utvecklas för att effektivisera delgivningsförfarandet
- analysera hur systemet med strafföreläggande kan utvecklas för att även i fortsättningen utgöra ett snabbt och effektivt alternativ till prövning i domstol
- analysera och ta ställning till om reglerna om uppdelad handläggning av åtal och deldom är ändamålsenliga för ett snabbförfarande.

Uppdraget ska enligt ett tilläggsdirektiv redovisas senast den 15 juni 2021 (dir. 2021:6).

I november 2020 publicerade Justitiedepartementet promemorian En utvidgad möjlighet för tingsrätter att avgöra brottmål på handlingarna. I promemorian lämnas förslag som innebär att tingsrätterna ges möjlighet att avgöra brottmål på handlingarna i större utsträckning. Tingsrätterna ska utan huvudförhandling få döma inte bara till böter som i dag utan även till villkorlig dom eller till villkorlig dom i förening med böter. Syftet är att åstadkomma en snabbare lagföring och större effektivitet och flexibilitet genom att handläggningen av mål i högre grad anpassas till förhållandena i det enskilda fallet. Promemorian har remitterats och bereds inom Regeringskansliet.

Delgivning

Den 1 april 2011 trädde nya bestämmelser om delgivning i kraft; bl.a. ersattes 1970 års delgivningslag av delgivningslagen (2010:1932). Syftet med reformen var att ge bättre förutsättningar för en effektiv och säker hantering av delgivningar, bl.a. genom att det skapades större möjligheter att använda elektronisk kommunikation (prop. 2009/10:237).

Delgivning enligt delgivningslagen kan bl.a. ske genom vanlig delgivning (16–18 §§) och förenklad delgivning (22–26 §§). Delgivningssätt ska enligt 4 § väljas med utgångspunkt från att det ska vara ändamålsenligt med hänsyn till handlingens innehåll och omfattning och medföra så lite kostnader och besvär som möjligt. Delgivning får inte ske på ett sätt som är olämpligt med hänsyn till omständigheterna i delgivningsärendet.

Vanlig delgivning får användas vid all delgivning och sker genom att handlingen som ska delges skickas eller lämnas till delgivningsmottagaren. En myndighet får vid vanlig delgivning skicka handlingen på elektronisk väg, t.ex. med e-post eller sms. Vid prövningen av om en handling bör skickas på elektronisk väg gäller 4 §. När det gäller handlingens innehåll bör särskilt uppgifternas känslighet beaktas och ställas i relation till hur säker överföringsmetoden är (prop. 2009/10:237 s. 238). Vanlig delgivning har skett när delgivningsmottagaren har tagit emot handlingen. Det vanligaste sättet att få bevis om att handlingen har kommit delgivningsmottagaren till handa är att han eller hon bekräftar mottagandet.

Förenklad delgivning sker genom att handlingen som ska delges skickas till delgivningsmottagaren och att det närmast följande arbetsdag skickas ett kontrollmeddelande om att handlingen har skickats. Handlingen och kontrollmeddelandet skickas till delgivningsmottagarens senast kända adress. Bestämmelserna är teknikneutrala och hindrar inte att handlingen eller kontrollmeddelandet skickas till delgivningsmottagaren på något annat sätt än med post (prop. 2009/10:237 s. 242). Förenklad delgivning får användas av en myndighet vid delgivning med den som är part eller har liknande ställning i ett mål eller ärende, om han eller hon har fått information av myndigheten om att delgivningssättet kan komma att användas i målet eller ärendet. Förenklad delgivning har som utgångspunkt skett när två veckor har förflutit från det att handlingen skickades. För att förenklad delgivning ska få användas för att delge stämning i brottmål krävs att den tilltalade har delgetts information vid ett personligt sammanträffande med en åklagare, polis eller annan särskilt föreskriven tjänsteman om att delgivningssättet kan komma att användas (33 kap. 6 § rättegångsbalken, RB). Det får inte heller ha gått mer än tio veckor från det att informationen lämnades till dess att handlingarna skickas.

I förslaget om en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål ingick, som nämnts ovan, ett förslag om att på försök använda ett nytt delgivningssätt – tillgänglighetsdelgivning. Genom den tidsbegränsade lagen (2018:160) om försök med tillgänglighetsdelgivning i brottmål infördes möjligheten att på försök använda det nya delgivningssättet (prop. 2017/18:67, bet. 2017/18:JuU23, rskr. 2017/18:206). Tillgänglighetsdelgivning innebär att

delgivning sker genom att stämning och andra handlingar i ett brottmål hålls tillgängliga vid tingsrätten fr.o.m. en i förväg bestämd tidpunkt. Den tilltalade ska vid ett personligt möte med en polis eller åklagare ha delgetts information om denna tidpunkt och om vid vilken tingsrätt handlingarna hålls tillgängliga. Lagen om försök med tillgänglighetsdelgivning i brottmål trädde i kraft den 1 maj 2018 och gällde ursprungligen till utgången av 2019. Lagens giltighetstid har därefter förlängts till utgången av 2022 (prop. 2018/19:139, bet. 2019/20:JuU3, rskr. 2019/20:14).

Som framgått ovan har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott (dir. 2020:6). Utredaren ska bl.a. analysera hur förenklad delgivning kan utvecklas för att effektivisera delgivningsförfarandet. En kortare delgivningsfrist än två veckor är enligt direktiven ett tänkbart sätt att möjliggöra en snabbare handläggning. I direktiven anges vidare att den frågan hänger samman med hur handlingen och kontrollmeddelandet skickas och att förenklad delgivning till sin utformning är teknikneutral. Trots det används vanlig post i stor utsträckning. En tänkbar orsak kan vara att delgivningsmottagaren sällan har anvisat en e-postadress, trots att det t.ex. under en förundersökning i brottmål hade varit möjligt att göra det. En annan tänkbar orsak kan vara att delgivningssättet inte är tillräckligt anpassat till moderna kommunikationssätt. Åtgärder som syftar till att öka användningen av elektronisk kommunikation ska kunna genomföras inom ramen för gällande dataskyddsreglering.

Konsekvenser vid utevaro

Av 46 kap. 15 § RB framgår vilka åtgärder rätten ska vidta när den tilltalade uteblir från ett rättegångstillfälle för huvudförhandling. Rätten ska i första hand pröva om målet ändå kan avgöras. Om det inte är möjligt ska rätten ta ställning till om ett förelagt vite ska dömas ut. Rätten ska också ta ställning till om den tilltalade ska hämtas till domstolen, antingen omedelbart eller till en senare dag, eller häktas, om det finns förutsättningar för det. Om rätten inte beslutar om hämtning eller häktning ska den tilltalade kallas på nytt vid vite till en senare dag.

De närmare förutsättningarna för när ett brottmål kan avgöras trots att den tilltalade inte inställt sig till huvudförhandlingen finns i 46 kap. 15 a § RB. En grundläggande förutsättning är att saken kan utredas tillfredsställande. Vid sidan av det måste en av tre alternativa förutsättningar vara uppfylld. Enligt den första får det inte finnas anledning att döma till någon annan påföljd än böter, fängelse i högst sex månader, villkorlig dom eller skyddstillsyn eller sådana påföljder i förening (punkt 1). De två andra förutsättningarna avser situationer då den tilltalade avvikit eller håller sig undan på ett sådant sätt att han eller hon inte kan hämtas till huvudförhandlingen samt då den tilltalade lider av en allvarlig psykisk störning och hans eller hennes närvaro därför inte

är nödvändig (punkt 2 och 3). I de två senare alternativen uppställs ingen begränsning av vilken påföljd som kan bli aktuell i målet.

Gruvprövningsprocessen

Mark- och miljödomstolarna är särskilda domstolar som handlägger mål om t.ex. miljö- och vattenfrågor, fastighetsbildning och plan- och byggärenden. Det finns fem mark- och miljödomstolar i landet. Dessa är en del av tingsrätterna i Nacka, Umeå, Vänersborg, Växjö och Östersund.

Vissa miljöfarliga verksamheter av mer omfattande slag, t.ex. industrier och gruvor, kräver tillstånd hos mark- och miljödomstolen. Tillståndsprocesserna på gruv- och mineralområdet regleras i miljöbalken och minerallagen (1991:45).

I svaret på skriftlig fråga 2020/21:112 om processer för miljötillstånd anförde miljö- och klimatminister Isabella Lövin den 7 oktober 2020 följande:

Moderna och effektiva tillståndsprocesser är en prioriterad fråga för regeringen. Regeringen har därför nyligen tillsatt en utredning med uppdrag att se över det nuvarande systemet för prövning enligt miljöbalken och föreslå åtgärder för att uppnå en modernare och mer effektiv prövning. Utredningen ska fokusera särskilt på åtgärder som kan underlätta investeringar som bidrar till klimatomställningen eller innebär en minskad miljöpåverkan. Utredningen ska presentera sitt betänkande i december 2021.

Effektiva tillståndsprocesser kräver att prövningsmyndigheterna har förutsättningar att genomföra sitt uppdrag. För att korta handläggnings-tiderna och förstärka arbetet med prövning har regeringen i höstbudgeten föreslagit en förstärkning av förvaltningsanslagen för länsstyrelserna och Naturvårdsverket med totalt 48 miljoner kronor 2021.

Regeringen har som en del av arbetet med att effektivisera miljöprövningen också gett berörda myndigheter uppdrag att ta fram en samlad statistik för miljöprövningen. Sådan statistik är viktig för att följa utvecklingen av handläggningstider och identifiera lämpliga effektiviseringsåtgärder. Vidare bereds promemorian Miljöprövning för en grön omställning (Ds 2018:38) inom Regeringskansliet.

Regeringen överlämnade den 4 mars 2021 propositionen Mer ändamålsenliga sammansättningsregler för mark- och miljödomstolarna (prop. 2020/21:104) till riksdagen. Förslagen i propositionen bedöms leda till ett bättre resursutnyttjande och en mer effektiv handläggning för domstolarna utan att rättssäkerheten påverkas.

Tidigare riksdagsbehandling

Utskottet har tidigare behandlat motionsyrkanden om jourdomstolar och snabbare lagföring, senast i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet uttalade att det är angeläget att brott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt och såg därför positivt på att regeringen vidtagit olika åtgärder när det gäller snabbare lagföring. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning att det arbete som pågår

på området inte bör föregripas och avstyrkte motionerna (s. 60). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

Riksdagen har i tre tillkännagivanden till regeringen angett att ytterligare steg behöver tas för att förenkla och förkorta tillståndsprocesserna för miljöpåverkande verksamheter (bet. 2016/17:MJU22, rskr. 2016/17:289, bet. 2017/18:MJU19, rskr. 2017/18:217 och bet. 2018/19:MJU18, rskr. 2018/19:275). Riksdagen har även tillkännaggett att regeringen snarast bör vidta nödvändiga åtgärder för att förenkla och förkorta tillståndsprocesserna för gruv- och mineralnäringen (bet. 2018/19:NU11, rskr. 2018/19:209). Av regeringens skrivelse 2020/21:75 Riksdagens skrivelser till regeringen – åtgärder under 2020 framgår att tillkännagivandena inte är slutbehandlade (s. 246 f., 251, 255 och 284).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet tidigare uttalat är det angeläget att brott kan utredas och lagföras på ett effektivt sätt. Utskottet ser därför positivt på att regeringen vidtagit olika åtgärder när det gäller snabbare lagföring. Som framgår ovan har regeringen tagit initiativ till att se över bl.a. frågan om särskilda snabbförfaranden för brottsutredningar, med särskilt fokus på unga som begår brott och på personer som återkommande begår nya brott. Vidare pågår sedan 2018 en försöksverksamhet med ett snabbförfarande i brottmål för vuxna. Försöket utvidgades i februari 2019 till att även omfatta unga lagöverträdare. Som framgår ovan lämnades departementspromemorian Snabbare lagföring (Ds 2018:9) i april 2018. I promemorian lämnas förslag som syftar till att uppnå en snabbare lagföring. Förslagen i promemorian bereds för närvarande inom Regeringskansliet. Regeringen har vidare gett en särskild utredare i uppdrag att utreda ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott. Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det arbete som pågår på området inte bör föregripas och avstyrker därför motionerna 2020/21:602 (SD) yrkandena 1 och 2 samt 2020/21:3271 (L) yrkande 29.

Som framgår ovan har Utredningen om ett permanent snabbförfarande i brottmål och andra åtgärder för en snabbare lagföring av brott även i uppdrag att utreda vissa frågor om delgivning. Utskottet anser att utredningens arbete inte bör föregripas och avstyrker därför motionerna 2020/21:227 (SD) och 2020/21:3625 (M).

Det förekommer att personer som är misstänkta för brott inte finner sig till rättegång. En person kan kallas upprepade gånger utan att dyka upp, och flera år kan passera utan att det brott som personen har begått får några konsekvenser. Det här leder till stort lidande inte minst för brottsoffret och hans eller hennes anhöriga samtidigt som det står i motsats till ambitionen om en snabb och effektiv verkställighet. Att vägra att komma till en rättegång och på så sätt undanhålla sig rättvisan måste enligt utskottet leda till betydligt mer ingripande konsekvenser för den enskilde än vad som är fallet i dag. Höga vitesbelopp bör dömas ut om den som är kallad till en rättegång inte dyker upp

och saknar giltig ursäkt, s.k. laga förfall, för det. Vidare bör fler rättegångar avgöras i den tilltalades utvaro om han eller hon medvetet håller sig undan rättvisan. Den ordning som gäller i dag är enligt utskottet inte tillfredsställande och bör ändras. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager detta för regeringen. Därmed tillstyrker utskottet motion 2020/21:3303 (M) yrkande 8.

Utskottet finner däremot inte skäl att ställa sig bakom ett tillkännagivande om ökade resurser till mark- och miljödomstolarna och andra myndigheter som handlägger ärenden om gruvdrift. Motion 2020/21:3155 (C) yrkande 1 avstyrks därmed.

Domstolarnas informationsskyldighet

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om skyldighet för domstolarna att i vissa fall informera eventuella arbetsgivare om att en person har dömts för brott.

Motionen

Jan R Andersson (M) anser i motion 2020/21:3682 att det i vissa fall bör finnas en skyldighet för domstolarna att informera eventuella arbetsgivare om att en person har dömts för brott. En sådan informationsskyldighet ska enligt motionären föreligga om ett utdrag ur belastningsregistret har krävts inför beslutet om anställning och brottet är sådant att det påverkar individens lämplighet för vissa anställningar.

Bakgrund

Belastningsregisterkontroll i arbetslivet

Uppgifter om den som har dömts eller på annat sätt lagförts för brott finns i belastningsregistret, som förs av Polismyndigheten. Bestämmelser om belastningsregistret finns i lagen (1998:620) om belastningsregister med tillhörande förordning (1999:1134). För uppgifter i registret gäller absolut sekretess. Uppgifter ur belastningsregistret får därmed endast lämnas ut med stöd av särskilda bestämmelser som bryter sekretessen.

Vissa begränsade delar av arbetsmarknaden omfattas av ett regelverk som ger arbetsgivare rätt att ta del av uppgifter ur belastningsregistret inför ett beslut om anställning, s.k. fakultativ registerkontroll. I vissa fall går denna reglering längre på så sätt att arbetsgivare är skyldiga att göra en sådan kontroll, s.k. obligatorisk registerkontroll. Det finns också bestämmelser om registerkontroll som indirekt påverkar den enskildes möjligheter att få anställning inom en viss sektor. Det handlar t.ex. om yrken som förutsätter

legitimation eller som ska utövas inom verksamhet som är tillståndspliktig eller står under särskild tillsyn.

Underrättelse om domar i vissa brottmål

Enligt förordningen (1982:117) om underrättelse till Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen om domar i vissa brottmål ska en domstol som dömt vissa yrkesutövare inom hälso- och sjukvården för brott underrätta Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen. De brott som omfattas av underrättelseskyldigheten är brott som har begåtts i eller i samband med yrkesutövningen samt bl.a. misshandel, våldtäkt, sexuella övergrepp och rån.

När det gäller arbetstagare som omfattas av lagen (1994:260) om offentlig anställning ska den myndighet som arbetstagaren tillhör och Statens ansvarsnämnd i vissa fall underrättas om en dom i brottmål (se 23 § förordningen [1990:893] om underrättelse om dom i vissa brottmål, m.m.).

Pågående utrednings- och beredningsarbete

I betänkandet Belastningsregisterkontroll i arbetslivet – behovet av utökat författningsstöd (SOU 2019:19) lämnas förslag om ett utökat författningsstöd för registerkontroll i arbetslivet när det gäller Kriminalvården, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, finansiella företag som omfattas av krav på ledningsprövning samt offentliga och enskilda aktörer som utför vård- och omsorgsinsatser i hemmet åt äldre personer eller personer med funktionsnedsättning. Betänkandet bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Utskottets ställningstagande

Utskottet finner inte skäl att ställa sig bakom förslaget i motion 2020/21:3682 (M). Motionsyrkandet avstyrks.

Ersättning till nämndemän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsyrkanden om ersättning till nämndemän.

Motionerna

I motion 2020/21:1651 av Mats Wiking (S) anförs att möjligheten att ersätta nämndemän för förlorad tjänstepension bör utredas. I motion 2020/21:2047 av Teres Lindberg m.fl. (S) anförs att regeringen bör överväga att förbättra villkoren för nämndemän.

Bakgrund

Gällande ordning

Ersättning till nämndemän regleras i förordningen (1982:814) om ersättning till nämndemän och vissa andra uppdragstagare inom domstolsväsendet m.m. Nämndemän har rätt till ersättning för faktisk inkomstförlust som uppkommer på grund av uppdraget. Därutöver utgår ett grundarvode för varje sammanträdesdag. Arvode vid tjänstgöringstid kortare än tre timmar är 250 kronor per dag och vid tjänstgöringstid tre timmar eller längre 500 kronor per dag. Arvodet och ersättningen för inkomstförlust är pensionsgrundande till den allmänna pensionen, men utgör inte underlag för tjänstepension. En framtida minskad avtalspension ersätts inte heller som inkomstförlust.

Genom förordningsändringar som trädde i kraft den 1 januari 2017 har arvodet höjts i två avseenden. Nämndemän i tingsrätterna och hovrätterna har nu fått rätt till ersättning för förberedelsearbete enligt samma villkor som sedan tidigare gäller i förvaltningsrätterna och kammarrätterna. Arvodet är 300 kronor per dag. Dessutom har alla nämndemän fått rätt till ett särskilt arvode om 150 kronor för tjänstgöring efter kl. 16.30.

Nämndemannautredningens förslag

Nämndemannautredningen överlämnade i juni 2013 betänkandet Nämndemannauppdraget – breddad rekrytering och kvalificerad medverkan (SOU 2013:49). I betänkandet föreslås bl.a. en dubbling av nämndemannens dagarvode. Det betonas att arvodet är en viktig markör för nämndemannauppdragets vikt samtidigt som det ska återspegla att det är ett lekmanauppdrag. Delar av nämndemannautredningens förslag behandlades i proposition 2013/14:169 Nämndemannauppdraget – stärkt förtroende och högre krav, i vilken regeringen lämnade förslag för att bättre säkerställa nämndemannens lämplighet och kompetens för uppdraget och tydliggöra att uppdraget inte är ett politiskt uppdrag. Riksdagen biföll förslaget (bet. 2013/14:JuU32, rskr. 2013/14:391). I budgetpropositionen för 2016 (prop. 2015/16:1 utg.omr. 4 s. 17) angav regeringen att den inte avser att genomföra Nämndemannautredningens övriga förslag.

Svar på skriftlig fråga

Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson besvarade den 16 september 2020 en skriftlig fråga (fr. 2019/20:2125) om åtgärder för att höja dagens arvodesnivå och förbättra övriga villkor för nämndemän. I svaret anförde ministern bl.a. följande:

Jag tycker att det är viktigt att ersättningarna för uppdraget som nämndeman ligger på en rimlig nivå. Nivåerna påverkas naturligtvis också av de ekonomiska ramarna. För närvarande får nämndemän 500 kronor per dag i grundarvode. De har även rätt till ersättning för inkomstförlust, reseersättning och traktamente. Det är riktigt att nivån på grundarvodet har varit oförändrad under ett antal år.

Däremot förbättrades ersättningsvillkoren 2017 genom att det infördes en rätt till ersättning för tjänstgöring efter kontorstid och för förberedelsearbete i allmän domstol. Regeringen har även genomfört andra insatser för att stärka nämndemännens roll. Det handlar bland annat om den utbildning som nämndemän måste genomgå och om hur rekryteringen av nämndemän kan breddas.

Tidigare riksdagsbehandling

Motioner om ersättning till nämndemän har tidigare behandlats av utskottet i betänkande 2016/17:JuU17. Utskottet konstaterade att nya regler om ersättning till nämndemän nyligen hade införts och var inte berett att ta något initiativ till en översyn av regelverket om nämndemännens arvodesnivåer eller intjänande av pension (s. 28). Motionerna avstyrktes. Riksdagen följde utskottets förslag (rskr. 2016/17:212).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning och är således inte berett att ta något initiativ till en översyn av regelverket om arvodesnivåer och andra villkor för nämndemän. Utskottet avstyrker därmed motionerna 2020/21:1651 (S) och 2020/21:2047 (S).

Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår ett motionsyrkande om att Sverige ska ansluta sig till Europeiska åklagarmyndigheten.

Jämför reservation 41 (M, KD, L).

Motionen

I kommittémotion 2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 26 begärs att Sverige ska ansluta sig till Europeiska åklagarmyndigheten.

Bakgrund

Europeiska kommissionen föreslog i juli 2013 en förordning som innebär att det ska inrättas en europeisk åklagarmyndighet med uppgift att bekämpa brott mot EU:s finansiella intressen (COM(2013) 534). Europeiska åklagarmyndigheten ska ha exklusiv behörighet att utreda och åtala den typen av brott. Det innebär att medlemsstaternas åklagarbehörighet på det brottsområdet ska överlåtas till EU i motsvarande utsträckning. Med brott mot EU:s finansiella intressen avses exempelvis bedrägerier riktade mot EU. Den 7 februari 2017

konstaterade rådet att det saknades enhälligt stöd för förslaget, och detta bekräftades av Europeiska rådet den 9 mars 2017.

Den 3 april 2017 underrättade 16 medlemsstater Europaparlamentet, rådet och kommissionen om att de önskade upprätta ett fördjupat samarbete om att inrätta Europeiska åklagarmyndigheten (ofta benämnd med den engelska förkortningen Eppo, European Public Prosecutor's Office). Samarbetet ledde till att rådets förordning (EU) 2017/1939 om genomförande av fördjupat samarbete om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten utfärdades den 12 oktober 2017.

Antalet medlemsstater som har anslutit sig till det fördjupade samarbetet har senare utökats. För närvarande ingår 22 av EU:s 27 medlemsstater. Sverige, Danmark, Irland, Ungern och Polen står utanför det fördjupade samarbetet.

I EU-deklarationen den 13 november 2019 framförde statsministern att regeringen står bakom ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten.

Pågående utrednings- och beredningsarbete

Regeringen gav den 14 november 2019 en särskild utredare i uppdrag att analysera behovet av författningsändringar och andra åtgärder som krävs för ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten (dir. 2019:82). Utredningen överlämnade i december 2020 betänkandet En europeisk åklagarmyndighet i Sverige (SOU 2020:74).

Utredningen anser att svensk rätt i allt väsentligt är förenlig med rådets förordning om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten. Det krävs emellertid vissa kompletterande regler för att Sverige ska kunna ansluta sig till samarbetet. Utredningen föreslår därför att det införs en ny lag och en ny förordning med kompletterande bestämmelser, bl.a. för att ge de särskilda åklagarna nödvändiga befogenheter och tillgång till information. Utredningen föreslår också ändringar i viss befintlig lagstiftning, bl.a. om tillsyn över åklagarna. Betänkandet har remitterats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Tidigare riksdagsbehandling

I utlåtande 2013/14:JuU13 uttalade utskottet att kommissionens förslag till rådets förordning om inrättande av Europeiska åklagarmyndigheten (COM(2013) 534) enligt utskottets uppfattning inte var förenligt med subsidiaritetsprincipen. Utskottet föreslog därför att riksdagen skulle besluta att lämna ett motiverat yttrande till Europaparlamentets, rådets och kommissionens ordförande. Till utlåtandet lämnade dåvarande Folkpartiet ett särskilt yttrande. Riksdagen biföll utskottets förslag till beslut (rskr. 2013/14:25).

Utskottet har vid flera tillfällen behandlat frågor om att Sverige ska delta i samarbetet om att inrätta en europeisk åklagarmyndighet, bl.a. i betänkande 2018/19:JuU12. Utskottet konstaterade att åtgärder mot gränsöverskridande brottslighet är mycket angelägna och att det finns möjlighet att samarbeta gränsöverskridande genom olika myndigheter och internationella organisationer. Utskottet, som tidigare motsatt sig inrättandet av en europeisk åklagarmyndighet, vidhöll sitt tidigare ställningstagande och avstyrkte motionsyrkandet (s. 79).

Utskottet har även hållit ett flertal överläggningar med regeringen i frågan, senast den 17 december 2019. Statssekreterare Elisabeth Backteman redogjorde då för regeringens ståndpunkt att Sverige bör medverka till att beivra brott mot EU:s finansiella intressen, inklusive bedrägerier, penningtvätt, korruption och mutbrott som träffar EU:s budget. Regeringen ville därför inleda samtal med kommissionen, med ambitionen om ett framtida svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten. En majoritet av utskottets ledamöter delade regeringens ståndpunkt (prot. 2019/20:12).

Frågan om ett svenskt deltagande i Europeiska åklagarmyndigheten behandlades senast av utskottet i betänkande 2019/20:JuU27. Utskottet uttalade att det delar regeringens ståndpunkt att Sverige bör medverka till att beivra brott mot EU:s finansiella intressen, inklusive bedrägerier, penningtvätt, korruption och mutbrott som träffar EU:s budget. Utskottet såg därför positivt på att regeringen hade inlett ett arbete med att se över de nationella förutsättningarna för att Sverige ska kunna ansluta sig till Europeiska åklagarmyndigheten. Detta arbete borde enligt utskottet inte föregripas. Utskottet avstyrkte därför motionsyrkandet (s. 73). Riksdagen följde utskottets förslag (prot. 2019/20:120).

Utskottets ställningstagande

Utskottet är fortsatt positivt till att regeringen har inlett ett arbete med att se över de nationella förutsättningarna för att Sverige ska kunna ansluta sig till Europeiska åklagarmyndigheten och vidhåller sin uppfattning att detta arbete inte bör föregripas. Utskottet avstyrker därför motion 2020/21:3272 (L) yrkande 26.

Avtal om rättslig hjälp i brottmål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen ställer sig bakom det som utskottet anför om att avsluta Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

Jämför reservation 42 (S, MP).

Motionerna

I kommittémotionerna 2020/21:2942 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 9 och 2020/21:3241 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 5 samt i motion 2020/21:1057 av Kerstin Lundgren m.fl. (C, M, V, KD, L) anføres att Sverige bör avsluta det rättshjälpsavtal som finns med Hongkong. Ett liknande yrkande framförs av Markus Wiechel m.fl. (SD) i kommittémotion 2020/21:693.

Bakgrund

Internationell rättslig hjälp i brottmål syftar till att åklagare och domstolar i Sverige och utomlands hjälper varandra i brottsutredningar. Rättslig hjälp kan begäras och lämnas såväl på ett tidigt stadium i brottsutredningen som under rättegången. Bestämmelser om internationell rättslig hjälp i brottmål finns huvudsakligen i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Frågor om straffrättsligt samarbete i brottmål behandlas även i en del multilaterala konventioner och bilaterala avtal som Sverige har tillträtt.

Sveriges regering undertecknade den 28 november 2013 ett avtal med regeringen i Folkrepubliken Kinas särskilda administrativa region Hongkong om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Avtalet trädde i kraft den 21 november 2018. Parterna ska enligt bestämmelserna i avtalet i största möjliga utsträckning lämna varandra ömsesidig rättslig hjälp vid utredning av och lagföring för brott och i rättsliga förfaranden som hänför sig till brott (artikel 1). Rättslig hjälp ska enligt avtalet innefatta:

- att lokalisera och identifiera personer
- delgivning av handlingar
- bevisupptagning och hållande av förhör
- att fullgöra framställningar om husrannsakan och beslag
- att underlätta personlig inställelse för personer som ska vittna eller på annat sätt bistå den ansökande parten
- att verkställa tillfälligt överförande av frihetsberövade personer för förhör eller för att lämna annan hjälp
- att tillhandahålla upplysningar, handlingar, föremål och uppteckningar samt överföra bevisföremål
- att lokalisera, beslagta eller kvarstadsbelägga och förverka utbyte av brott och hjälpmedel vid brottslig verksamhet

- att återlämna egendom
- att ge annan rättslig hjälp som är förenlig med avtalets syften och inte är oförenlig med den anmodade partens lagstiftning.

Av artikel 4 framgår att rättslig hjälp får vägras i vissa särskilt angivna fall, bl.a. om verkställigheten av framställningen skulle skada Sveriges suveränitet, säkerhet, allmänna ordning, allmänna rättsprinciper eller andra väsentliga intressen eller om framställningen om rättslig hjälp avser ett politiskt brott.

I en interpellationsdebatt den 10 september 2020 anförde utrikesminister Ann Linde bl.a. följande i svaret på om ministern avser att agera för att Sveriges utlämningsavtal med Hongkong ska avslutas (ip. 2019/20:447):

Den 24 juli enades EU:s medlemsstater om ett antal rådsslutsatser om Hongkong vilka betonar att den nya säkerhetslagen strider mot Kinas internationella åtaganden och Hongkongs grundlag. I rådsslutsatserna anges också en rad konkreta åtgärder som svar på händelseutvecklingen. Bland åtgärderna som EU:s respektive medlemsstater åtar sig att överväga märks att ytterligare se över och begränsa export av känslig utrustning och känsliga teknologier, att ge ett utökat stöd till civilsamhället, att ha fortsatt EU-närvaro vid rättegångar mot företrädare för demokratirörelsen och att se över konsekvenserna av den nya säkerhetslagstiftningen för utlämningsavtal liksom andra avtal med Hongkong. Det är välkommet att EU nu går bortom uttalanden till mer konkreta åtgärder. Regeringen verkar för ett fortsatt tydligt EU-gemensamt agerande. Diskussionen om vägen framåt kommer att fortsätta.

Något utlämningsavtal med Hongkong har Sverige inte ingått. Sverige har däremot, precis som många andra länder, ett bilateralt avtal om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Avtalet trädde i kraft 2018 och syftar till att förbättra effektiviteten i samarbetet på brottmålsområdet. Det möjliggör för Sverige och Hongkong att lämna varandra rättslig hjälp vid utredning och lagföring av brott. Svenska åklagare och domstolar kan med stöd av avtalet få direkt bistånd av Hongkong och till exempel inhämta bevis och hålla förhör.

Att det nu finns ett avtal på plats innebär dock inte att det finns en automatisk skyldighet för Sverige att bistå Hongkong med rättslig hjälp. Sverige kan neka rättslig hjälp bland annat om framställningen rör politiska brott eller om hjälpen skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. Detta är något som gäller inte bara i relationen till Hongkong utan även för övriga som ber Sverige om rättslig hjälp i brottmål. En prövning sker alltid från fall till fall.

Utskottets ställningstagande

Sverige har sedan 2018 ett avtal med Hongkong om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Detta avtal markerar Hongkongs speciella ställning med ett eget och oberoende rättssystem. Under 2020 drev det kinesiska kommunistpartiet igenom en s.k. nationell säkerhetslag för Hongkong. Genom den blir det uppenbart att rättssystemet i Hongkong inte längre är fristående. Flera länder har därför valt att avsluta sina avtal med Hongkong. EU har också uppmanat medlemsstaterna att granska effekterna av säkerhetslagen på gjorda överenskommelser.

Utifrån det som nu sker är det enligt utskottet uppenbart att det inte finns skäl att upprätthålla Sveriges rättshjälpsavtal med Hongkong. Utskottet anser därför att Sverige bör avsluta avtalet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Utskottet tillstyrker därmed motionerna 2020/21:1057 (C, M, V, KD, L), 2020/21:2942 (C) yrkande 9 och 2020/21:3241 (L) yrkande 5 samt tillstyrker delvis motion 2020/21:693 (SD).

Motioner som bereds förenklat

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår 25 motionsyrkanden med olika förslag som har behandlats och avslagits tidigare under valperioden.

Jämför särskilt yttrande 1 (M), 2 (SD), 3 (V), 4 (KD) och 5 (L).

Utskottets ställningstagande

I betänkandet behandlas motionsförslag som rör samma eller i huvudsak samma frågor som utskottet har behandlat tidigare under valperioden, se bilaga 2. Motionsyrkandena behandlades i betänkandena 2018/19:JuU12, 2019/20:JuU1, 2019/20:JuU14 och 2019/20:JuU27. Riksdagen avslog yrkandena i enlighet med utskottets förslag. Utskottet avstyrker de nu aktuella motionerna med hänvisning till detta.

Reservationer

1. **Ökade möjligheter till kamerabevakning, punkt 1 (M, KD)**

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 39 och

avslår motion

2020/21:3184 av Helena Lindahl och Peter Helander (båda C) yrkande 4.

Ställningstagande

Dagens möjligheter till kamerabevakning på platser dit allmänheten har tillträde bör förstärkas. Lagstiftningen bör rent allmänt anpassas till en ny verklighet där avvägningen mellan trygghet och brottsupplärning å ena sidan och integritet å andra sidan måste förändras. Den största integritetskränkningen är att bli utsatt för brott. Samhällets och allmänhetens intresse av trygghet och av att brott klaras upp måste därför ges en ökad tyngd när ny lagstiftning om kamerabevakning utformas.

2. **Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (M, C, KD)**

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Johan Hedin (C), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 48 och

avslår motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17.

Ställningstagande

När kriminella hotar vårdpersonal och andra personer i deras yrkesutövning är detta indirekt ett hot mot hela samhällssystemets förmåga att fungera. Detta är helt oacceptabelt. Det allmänna bär i dessa fall också ett ansvar som arbetsgivare och ett ansvar för att säkerställa att människor även framöver vill arbeta i offentlig tjänst. Problemen med att kriminella exempelvis tränger sig in och hotar personal och patienter på sjukhus och vårdinrättningar måste adresseras. Regeringen bör göra en översyn av lagstiftningen för att förenkla för sjukhusen att, med bibehållet högt integritetsskydd för patienter och personal, sätta upp kameror med inspelningsmöjlighet för ökad trygghet och brottsbekämpning.

3. Kamerabevakning i sjukvården m.m., punkt 2 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 17 och
avslår motion

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 48.

Ställningstagande

Rätt utformad kan kamerabevakning på särskilda platser vara en viktig trygghetskapande åtgärd. Min hållning är att kamerabevakning i sig inte löser alla problem, men där brottsligheten är särskilt allvarlig fyller kamerabevakning en viktig funktion. Lagen behöver därför ändras för att underlätta kamerabevakning på brottsutsatta platser. Det behövs också en väl fungerande tillsyn och skarpa konsekvenser för den som missbrukar kamerabevakningsmaterial.

På senare år har lagstiftningen om kamerabevakning moderniserats i flera steg. Dessa förändringar har gått i rätt riktning, men fortfarande svarar inte regelverket mot de behov som finns. En stor del av trygghetsproblemen i offentliga miljöer finns t.ex. i direkt anslutning till skolor, där kriminella gäng kan uppehålla sig eller droghandel förekomma, eller vid akutmottagningar och andra sjukvårdsinrättningar där personal utsätts för hot. Jag anser att det generella tillståndskravet för kameror på området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar bör tas bort.

4. Brottsbekämpande myndigheters kamerabevakning, punkt 3 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2902 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 3,

2020/21:3300 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 15.2 och

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 36.

Ställningstagande

Kamerabevakning är ett viktigt verktyg för att klara upp fler brott. Kamera-bevakning har också en starkt brottsförebyggande effekt och är ett viktigt hjälpmedel i utredningar av exempelvis gängkriminalitet där människor ofta inte vågar vittna. Det är även en viktig trygghetsskapande åtgärd, och vi ser därför ett stort behov av en ökad kamerabevakning generellt i samhället. Polisen bör t.ex. få möjlighet att följa trafikflöden i realtid via egna eller andras kamerasystem, t.ex. Trafikverkets kameror för trängselskatt. Kamerorna ska få användas både för att förhindra och för att utreda brott, dvs. även i underrättelseverksamhet.

Det är också viktigt att de kameror som sätts upp är av en viss kvalitet. Detta har efterfrågats av Polismyndigheten som påpekat att bilder från kamera-bevakning som används i brottsutredningar ofta inte håller tillräckligt god kvalitet. För att säkerställa att det filmmaterial som polisen hämtar in från externa aktörer håller en tillräckligt hög kvalitet bör det utredas om det går att införa ett kvalitetskrav i samband med att tillstånd till kamerabevakning ges.

Regeringen bör se över lagstiftningen i enlighet med det vi nu har anfört.

5. Tillståndsplikten för kommuner och regioner, punkt 4 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna
2020/21:2328 av Boriana Åberg (M),
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 18 och
2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 40.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning har det inte framkommit några omständigheter som ger riksdagen anledning att ta ett sådant initiativ som motionärerna föreslår. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

6. Möjlighet att bära videokamera i tjänsten, punkt 5 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2044 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD) yrkande 11 och
2020/21:2218 av Thomas Morell m.fl. (SD) yrkande 104.

Ställningstagande

Trygghet och säkra transporter är viktigt. I infrastrukturen där miljontals personer färdas varje dag har kameror en viktig funktion för att förebygga brottslighet. Tunnelbanan, bussar, spårvagnar och perronger är i dag utrustade med kameror. Dessutom bär parkeringsvakter, väktare, militärer och poliser kamera på jobbet. Antalet hot minskar när folk ser att de bär videokamera.

Som ett led i att stävja det ökande våldet bör personal som arbetar ombord på flygplan, på flygplatser och i kollektivtrafiken ges möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen. Kamerorna aktiveras genom att linsskyddet på kameran fälls ned. Inget material som spelas in kan redigeras, utan filmerna lagras som låsta filer. Bara de filer som ska användas vid en eventuell polis-anmälan ska sparas. Allt annat material raderas. Om en konflikt uppstår eller ett brott begås är det enklare att utreda vad som har hänt med hjälp av filmerna, och personalens trygghet ökar.

Regeringen bör därför vidta åtgärder för att säkerställa att personal som arbetar ombord på flygplan, på flygplatser och i kollektivtrafiken har möjlighet att bära kamera som en del av arbetsutrustningen.

7. Utvärdering av kamerabevakningslagen, punkt 7 (C)

av Johan Hedin (C).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C) yrkande 37.

Ställningstagande

Den nya kamerabevakningslagen som trädde i kraft 2018 innebär att kravet på tillstånd till kamerabevakning begränsas till myndigheter och vissa andra som utför uppgifter av allmänt intresse. Möjligheterna för djurhållande företagare att installera övervakningskameror på egen mark har därmed underlättats markant. Jag anser nu att lagens effekter på djurhållande företagens trygghet behöver utvärderas.

8. Översyn av reglerna om hemliga tvångsmedel, punkt 8 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 6.

Ställningstagande

Regleringen om hemliga tvångsmedel är ålderstigen och kan inte längre anses anpassad efter den moderna teknikens utveckling. Möjligheterna att övervaka personer på distans har förbättrats, men nya metoder går i vissa fall inte att använda utan att regelverket ändras. Möjligheten att bevaka personer genom att bevaka en viss plats har förlorat sin mening eftersom man i högre grad använder olika mobila enheter för kommunikation.

Det är bra att en utredare nu har fått i uppdrag att se över regleringen om hemliga tvångsmedel. Det är dock angeläget att utredningen genomförs skyndsamt och att den leder till att ny lagstiftning som är anpassad efter den moderna teknikens utveckling införs.

9. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 12 och 13 samt

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

avslår motionerna

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 33 och

2020/21:3463 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

Eftersom gängkriminalitet har blivit ett allt större och allvarigare samhällsproblem behöver också rättssystemets verktyg förbättras. Ett viktigt verktyg för att klara upp brott kopplade till organiserad brottslighet är tillgången till hemliga tvångsmedel. Det handlar exempelvis om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning. Vi vill att polisen ska kunna använda hemliga tvångsmedel i fler fall än vad som sker i dag. För att kunna använda dessa tvångsmedel i dag måste förundersökningen röra brott med minimistraff om fängelse i två år. Den gränsen vill vi sänka till fängelse i ett år. Vi vill också sänka motsvarande gräns för när hemlig rumsavlyssning (s.k. buggning) får användas från fängelse i fyra år till fängelse i två år. Det skulle bl.a. möjliggöra hemlig rumsavlyssning i utredningar som rör allvarliga fall av brott med terrorkoppling.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tillgodoser det vi nu har anfört.

10. Utökad användning av hemliga tvångsmedel, punkt 9 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 33 och avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 5,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkandena 12 och 13,

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 4 och

2020/21:3463 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 7.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel bör kunna komma till användning i större utsträckning än i dag för att komma åt grov organiserad brottslighet. I dag krävs en misstanke om ett konkret brott vars straffvärde överstiger två års fängelse för att hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation och hemlig kameraövervakning ska få användas. Fyra års straffvärde krävs för att buggning ska få användas. Det finns all anledning att slå vakt om att de hemliga tvångsmedlen endast ska få användas vid misstanke om särskilt allvarlig brottslighet, men dagens gränser är inte satta med full hänsyn till att grov organiserad brottslighet ofta handlar om en kontinuerligt pågående brottsverksamhet där varje enskilt brott inte nödvändigtvis når upp till straffvärdegränsen för hemliga tvångsmedel. Det finns olika sätt att förändra lagstiftningen för att sänka gränserna för hemliga tvångsmedel när det gäller grov organiserad brottslighet. Det är därför bra att en utredare har fått i uppdrag att se över regleringen om hemliga tvångsmedel. Det är viktigt att utredningen leder till att hemliga tvångsmedel kan användas i större utsträckning än i dag för att bekämpa grov organiserad brottslighet.

11. Avlyssning och övervakning av gängmedlemmar, punkt 10 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Vi föreslår att det ska vara möjligt att sätta in hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig dataavläsning och hemlig kameraövervakning mot aktiva gängmedlemmar innan de begår brott, för att stoppa dem. En sådan möjlighet finns i dag i den s.k. preventivlagen. Den begränsar sig dock i huvudsak till terrorist- och spioneribrott.

Vi vill vidare sänka gränsen för när hemliga tvångsmedel ska kunna användas i brottsutredningar. De brottsbekämpande myndigheterna har i dag särskilda möjligheter att använda hemliga tvångsmedel i samband med utredningar som rör en viss typ av systemhotande brottslighet. Denna möjlighet bör även omfatta grova brott som begås inom ramen för gängkriminalitet.

Vi vill dessutom sänka kraven för när den s.k. inhämtningslagen får användas. Enligt inhämtningslagen får de brottsbekämpande myndigheterna hämta in uppgifter från teleoperatörer bl.a. om vilka mobiltelefoner som funnits i ett visst geografiskt område för att förebygga, förhindra eller upptäcka brottslig verksamhet. I dag krävs som huvudregel att det rör sig om ett brott med ett minimistraff om fängelse i två år. Det kravet vill vi sänka till fängelse i ett år.

De rättssäkerhetskrav som finns i dagens lagstiftning bör även gälla de nya möjligheter att använda tvångsmedel som vi nu föreslår. Till exempel ska tillstånd att använda hemliga tvångsmedel normalt prövas av domstol.

12. Hemliga tvångsmedel för att lokalisera misstänkta, punkt 11 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Johan Pehrson (L), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 17.

Ställningstagande

I dag kan polisen använda sig av hemlig övervakning av elektronisk kommunikation om åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen och det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader. Det innebär att det finns ett krav på att de förväntade uppgifterna som kan erhållas genom åtgärden har verkligt betydande effekter för utredningen. Rättsläget är dock oklart när det gäller att använda hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och andra hemliga tvångsmedel för att lokalisera och gripa en

skäligen misstänkt person. JO har ifrågasatt om detta kan anses vara av synnerlig vikt för utredningen på det sätt som avses i lagen.

Vi vill att lagstiftningen ändras så att hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och andra hemliga tvångsmedel kan användas för att lokalisera och gripa en skäligen misstänkt person.

13. Ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning, punkt 12 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 8.

Ställningstagande

I dag får ljudupptagning inte användas vid hemlig kameraövervakning. Det skäl som tidigare har angetts är att det skulle vara integritetskränkande. Det har visat sig att hemlig kameraövervakning är mindre effektivt än andra tvångsmedel. För att Sveriges poliser ska ha bättre verktyg bör regeringen arbeta för att nyttoeffekterna av hemlig kameraövervakning motsvarar nyttoeffekterna av de andra tvångsmedlen. Ett första steg bör vara att tillåta ljudinspelning vid hemlig kameraövervakning.

14. Dold kamerabevakning på distans, punkt 13 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 35 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 38.

Ställningstagande

Polismyndigheten efterfrågar enklare regler för att använda kamerabevakning på distans, s.k. förlängd kik, i spaningssyfte. Vi menar att polisen bör kunna ges möjlighet att spana på en viss person via kamerabevakning på distans, eftersom det i vissa områden inte går att på plats följa en misstänkt med en handhållen kamera. Om en kamera ska monteras permanent måste den övervakade platsen skyltas, vilket tillintetgör polisens brottsutredande möjligheter. Vi menar att lagstiftningen måste ändras för att möjliggöra dold kamera-bevakning på distans.

15. Preventiva tvångsmedel vid organiserad brottslighet m.m., punkt 14 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkandena 14 och 15.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel kan användas preventivt, dvs. utan att en förundersökning har inletts, för att förhindra brottsligheten. Enligt 1 § första stycket 6 preventivlagen kan hemliga tvångsmedel användas för att förhindra brott enligt finansieringslagen och rekryteringslagen om brotten bedöms som grova. Eftersom Sverige i dagsläget har betydande problem med återvändande terrorister krävs omfattande åtgärder på olika områden för att säkerställa svenska medborgares trygghet. Det bör därför utredas om preventiva tvångsmedel ska kunna användas även för normalgraden av brott mot finansieringslagen och rekryteringslagen. Dessa brott är, oavsett om de är av normalgraden eller grova, tillräckligt allvarliga för att preventiva tvångsmedel ska anses vara berättigade.

Preventiva tvångsmedel bör även få användas mot personer som deltar i organiserad kriminalitet. Om detta ska ske genom att deltagande i en kriminell organisation förbjuds och tas upp i uppräkningslistan i 1 § preventivlagen eller genom att organiserad kriminalitet tas upp separat utan att ett sådant deltagandebrott införs bör en utredning ta ställning till.

16. Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning, punkt 15 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 35 och

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 14.

Ställningstagande

Som redovisats ovan har regeringen gett en särskild utredare i uppdrag att ta ställning till om åklagare bör få möjlighet att fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning. Vi vill inte föregripa det arbetet och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

17. Utökad användning av preventiva tvångsmedel, punkt 16 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 16 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 7.

Ställningstagande

Vi anser att bestämmelserna i preventivlagen är väl avvägda i relation till vad regeringsformen och Europakonventionen medger. Något sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar bör därutöver inte göras då det vid ett genomförande skulle rubba det komplexa samband som finns mellan olika hemliga tvångsmedel. Den föreslagna ordningen skulle föranleda en inkonsekvent lagstiftning på området.

18. Att knyta tillstånd till hemliga tvångsmedel till en person, punkt 17 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 17 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 34 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 43.

Ställningstagande

Den 1 augusti 2020 trädde nya bestämmelser om ett förenklat förfarande vid vissa beslut om hemlig avlyssning i kraft. Vid beredningen av lagstiftningsärendet behandlade utskottet motioner om att knyta tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation till en person. Utskottet avstyrkte motionerna och uttalade bl.a. att den effektivitetsvinst som skulle kunna bli följden av en ordning där tillstånd till hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation knyts till en person i stället för till ett telefonnummer eller en annan adress eller till en viss elektronisk kommunikationsutrustning inte står i proportion till de rättssäkerhets- och integritetsskyddsförluster som skulle uppstå. Vi vidhåller denna uppfattning och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

19. Platskrav vid hemlig dataavläsning, punkt 18 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 18 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9,

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 6 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 45.

Ställningstagande

En ny lag om hemlig dataavläsning trädde i kraft den 1 april 2020. Vid beredningen av propositionen om den nya lagen behandlade utskottet

motionsyrkanden om platskrav vid avläsning eller upptagning av kameraövervaknings- eller rumsavlyssningsuppgifter. Utskottet konstaterade att regeringen i propositionen framhåller att platskravet är viktigt för att kunna bedöma det förväntade integritetsintrånget. Utskottet gjorde ingen annan bedömning än regeringen och avstyrkte motionerna. Som framgår ovan har Utredningen om utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel nu fått i uppdrag att utreda om ett tillstånd till hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning bör kunna knytas till en person i stället för en plats. Utredaren ska enligt direktiven även bedöma behovet av följdändringar i bl.a. lagen om hemlig dataavläsning. Mot denna bakgrund finns det enligt vår uppfattning inte skäl för riksdagen att nu ta något initiativ i frågan.

20. Hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen, punkt 19 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 19 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 11 och

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 44.

Ställningstagande

Under beredningen av lagstiftningsärendet om hemlig dataavläsning förordade Polismyndigheten och Säkerhetspolisen att tvångsmedlet skulle få användas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i inhämtningslagen. Hemlig dataavläsning får emellertid bara beviljas om åtgärden är av synnerlig vikt, vilket är ett högre krav än inhämtningslagen ställer upp. Hemlig dataavläsning är en ny metod för att verkställa de hemliga tvångsmedel som de brottsbekämpande myndigheterna redan tidigare hade tillgång till. Därför behövs det inte ett skarpare krav för hemlig dataavläsning än vad som föreskrivs i inhämtningslagen.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som innebär att hemlig dataavläsning får beviljas om åtgärden är av särskild vikt för att förebygga, förhindra eller upptäcka sådan brottslig verksamhet som anges i inhämtningslagen.

21. Förbud mot hemlig dataavläsning i vissa fall, punkt 20 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 20 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 10.

Ställningstagande

För hemlig dataavläsning gäller att vissa platser av sin natur föranleder ett förbud mot hemlig dataavläsning för informationssystem som stadigvarande används eller är särskilt avsedda att användas där. Säkerhetspolisen har återkommande noterat hot från den våldsbejakande islamistiska miljön, vilket nyligen visade sig vid tillämpningen av lagen (1991:572) om särskild utlänningskontroll i fråga om flera imamer. Det finns således skäl att anta att det i vissa fall kan finnas behov av hemliga tvångsmedel på sådana platser som omfattas av förbudet. Detta får anses inskränka den personliga integriteten i större utsträckning än på många andra platser men kan i vissa fall vara motiverat utifrån den särskilda hotbilden i det enskilda fallet.

I den mån det kan motiveras av proportionalitetsprincipen bör således förbudet mot hemlig dataavläsning som avser ett avläsningsbart informationssystem som används av präster inom trossamfund eller av dem som har motsvarande ställning inom sådana samfund, i verksamhet för bikt eller enskild själavård tas bort.

22. Beslut om tillträdestillstånd vid hemlig dataavläsning, punkt 21 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 21 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 46.

Ställningstagande

Under beredningen av lagstiftningsärendet om hemlig dataavläsning pekade flera remissinstanser på problemet med att få ett tillträdestillstånd godkänt av domstol i tid i de fall där en misstänkt lämnar ifrån sig exempelvis en mobiltelefon under en begränsad tid eller på en plats som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. ett omklädningsrum. Det kan vara kort om tid för att handla, och tillfället kan därför bli omöjligt att utnyttja om tillstånd ska ges av en domstol. Åklagarmyndigheten menade exempelvis att ett beslut om hemlig dataavläsning ska innebära ett generellt tillträde till vissa typer av platser som annars skyddas mot intrång, t.ex. fordon och allmänna förvaringsutrymmen. Alternativt skulle åklagaren kunna besluta om tillträdestillstånd. Säkerhetspolisen har vidare uttryckt oro för att tillträdestillståndet kan få en för snäv tolkning.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med ett lagförslag som tar hänsyn till de invändningar som Åklagarmyndigheten, Säkerhetspolisen och Polismyndigheten hade i fråga om tillträdestillstånd.

23. Territorialitetsprincipen, punkt 22 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 22 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 12.

Ställningstagande

En viss nyansering av tidigare ställningstaganden är nödvändig när tekniken utvecklas, och när det gäller exekutiv jurisdiktion krävs förändringar om hemlig dataavläsning ska bli en verkningsfull åtgärd. Det finns därför skäl att genom lagstiftning klargöra hur territorialitetsprincipen ska tillämpas vid exekutiv jurisdiktion i förhållande till elektroniskt lagrade uppgifter. Den passivitet som regeringen uttrycker i propositionen Hemlig dataavläsning (prop. 2019/20:64) bör inte bli normativ.

24. Datalagring, punkt 23 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 23 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 5.

Ställningstagande

Den 1 oktober 2019 trädde ny lagstiftning i kraft som reglerar de brottsbekämpande myndigheternas tillgång till datalagrade teleuppgifter. Tillgången till data är ett av Säkerhetspolisens viktigaste verktyg i arbetet med att upptäcka och förhindra terrorbrott och andra allvarliga brott. Det är betydelsefullt att vi till slut fått en ny lagstiftning på plats som är förenlig med EU-rätten och som teleoperatörerna ska följa. Det är dock en brist att regeringen inte har föreslagit en mer långtgående möjlighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dvs. när det gäller Säkerhetspolisens verksamhet. I EU-domstolens dom från december 2016 öppnas det uttryckligen upp för mer tillåtande nationella regler på detta område.

Vår uppfattning är vidare att den lagstiftning som trätt i kraft rent generellt är för snäv mot bakgrund av datalagringens stora betydelse för att upptäcka, förhindra, bekämpa, utreda och lagföra brott. Tidsgränserna är t.ex. för snävt tilltagna med endast två månaders lagringstid för lokaliseringssuppgifter. Frågan om datalagringsskyldighetens omfattning bör genomgå en ny översyn med målet att datalagringen ska utökas. Det är också viktigt att säkerställa att ett särskilt format för överlämnande av datalagrade uppgifter från teleoperatörerna till de brottsbekämpande myndigheterna införs. Det är angeläget att den nya regleringen löser frågan om tillgång till och hantering av datalagrade uppgifter på ett tillfredsställande sätt.

Riksdagen har tidigare tillkännagett för regeringen att den skyndsamt ska återkomma med ett förslag som innebär dels en mer omfattande skyldighet att lagra uppgifter med koppling till nationell säkerhet, dels en mer omfattande lagringsskyldighet generellt. Det är angeläget att regeringen snarast vidtar åtgärder i enlighet med riksdagens tillkännagivande.

25. Signalspaning, punkt 24 (M, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3498 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 10 och avslår motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 13.

Ställningstagande

I dag är signalspaning via Försvarets radioanstalt ett viktigt redskap i Säkerhetspolisens underrättelsearbete i arbetet mot terrorism. Det handlar om avlyssning av data- och teletrafik för att få information. Med ny lagstiftning på plats som skärper kriminaliseringen kommer Säkerhetspolisen att upprätta förundersökningar mot misstänkta individer i utlandet.

Den 1 augusti 2019 trädde en ny lag i kraft som ska möjliggöra att Säkerhetspolisen och Nationella operativa avdelningen i Polismyndigheten kan bestämma inriktningen av signalspaning och ta emot underrättelser med inhämtade uppgifter även om det pågår en förundersökning. Det är viktigt att den nya lagen används på ett sätt som innebär att Säkerhetspolisen kan använda information från signalspaning även när en förundersökning har inletts. Vi menar därför att regeringen bör följa upp hur den nya lagstiftningen har använts och utvärdera om den har fungerat på avsett sätt.

26. Signalspaning, punkt 24 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 24 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 13 och avslår motion

2020/21:3498 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 10.

Ställningstagande

Inhämtning av uppgifter genom signalspaning får i dag inte avse signaler mellan en avsändare och mottagare som båda befinner sig i Sverige. Vi vill att frågan om huruvida Försvarets radioanstalt ska ges rätt att signalspana även när mottagaren och avsändaren finns i Sverige ska utredas. Sådan signalspaning, som endast ska få ske efter domstolsbeslut, ska gälla specifika personer eller enheter och röra terrorism. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser det anförda.

27. Förundersökning, punkt 25 (S, V, L, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Johan Pehrson (L), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 25 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 22,

2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 16 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 44.

Ställningstagande

Under riksmötet 2018/19 gjorde riksdagen efter förslag från utskottet ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning. Som framgått ovan bereds frågan inom Regeringskansliet. Enligt vår uppfattning finns det därför inte anledning för riksdagen att nu göra ytterligare ett tillkännagivande till regeringen om att se över regelverket för förundersökningsbegränsning eller om att begränsa möjligheterna till direktavskrivning och åtalsunderlåtelse.

28. Utökade möjligheter till husrannsakan, punkt 26 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 26 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 16,

2020/21:2349 av Borian Åberg (M),

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 32,
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 15 och
2020/21:3670 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1.

Ställningstagande

Som framgår ovan pågår beredning av en departementspromemoria med förslag om att polisen ska ges en ökad möjlighet att i förebyggande syfte göra husrannsakan för att söka efter vapen eller andra farliga föremål. Regeringen har också aviserat att en proposition ska lämnas i september 2021. Vi vill inte föregripa det arbete som pågår och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande om utökade möjligheter till husrannsakan som nu föreslås.

29. Kontroll av last, punkt 27 (M)

av Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 27 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3468 av Maria Stockhaus m.fl. (M) yrkande 15.

Ställningstagande

I dag krävs beslut om husrannsakan för kontroll av last. Detta försvårar arbetet med att beivra den omfattande brottsligheten på svenska vägar. Regeringen bör skyndsamt tillsätta en utredning med uppdrag att förändra lagstiftningen i syfte att underlätta kontroller av last.

30. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 28 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Johan Pehrson (L), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2020/21:2327 av Borianan Åberg (M) yrkande 1,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 34,
2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 39 och
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11,
bifaller delvis motion
2020/21:641 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 35 och
avslår motion
2020/21:2327 av Boriana Åberg (M) yrkande 2.

Ställningstagande

De kriminella gäng och nätverk som vuxit fram i Sverige rör sig inte sällan med olika typer av statusmarkörer. Det handlar om dyra märkeskläder, klockor, smycken och fordon. För att minska drivkrafterna hos gängkriminella att begå brott krävs det att rättsväsendet har goda möjligheter att ta brottsvinster i beslag. Att ta statussymboler från gängkriminella är också en viktig åtgärd för att förhindra att unga rekryteras in i kriminalitet.

Vi vill därför att det införs utökade möjligheter att förverka potentiella brottsvinster. Det handlar för det första om att en tydlig förklaringsbörd bör läggas på den enskilde. Den som ägnar sig åt gängkriminalitet och saknar legitima inkomster bör kunna förklara hur han eller hon kommit över dyrbara tillgångar för att egendomen ska skyddas från förverkande. För det andra handlar det om att förverkande ska kunna beslutas utan samband med en fällande brottmålsdom – vilket endast kan ske i undantagsfall i dag. Det skulle möjliggöra en effektivare process där egendom kan tas i beslag i fler fall och snabbare än i dag, utan att man tummar på rättssäkerheten. Ett liknande system finns redan på Irland och utreds i Norge.

I dag får utmätning av lös egendom som smycken, kontanter eller bilar endast göras av Kronofogden eller med godkännande av myndigheten genom s.k. distansutmätning. Distansutmätningar kan dock inte alltid göras. Konsekvenserna blir att en polis som stoppar en känd kriminell och skuldsatt person i en värdefull bil inte kan hålla kvar bilen. Det är viktigt att samhället skickar en signal till gängmedlemmarna om att deras livsstil inte lönar sig i längden. Detta sänder också signaler till de yngre, vilket kan minska attraktiviteten och nyrekryteringarna. Lagstiftningen bör därför ändras så att distansutmätning kan ske i betydligt fler fall än i dag. Det skulle bl.a. ge nya verktyg mot skuldsatta kriminella aktörer som saknar tillgångar på papperet men har tillgångar i praktiken. Vidare skulle det ge större möjligheter att göra utmätningar som kan användas för att betala skadestånd till brottsoffer.

Regeringen bör skyndsamt återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser det anförda.

31. Beslag och förverkande av brottsvinster, punkt 28 (SD)

av Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 28 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:641 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 35,
bifaller delvis motionerna

2020/21:2327 av Boriana Åberg (M) yrkande 1,

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 34,

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 39 och

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 11 och
avslår motion

2020/21:2327 av Boriana Åberg (M) yrkande 2.

Ställningstagande

I arbetet mot den organiserade brottsligheten är åtgärder mot verksamheternas ekonomiska tillgångar effektiva. I dag krävs det emellertid att polisen har tillgångarna i sin besittning för att de ska kunna tas i beslag på uppdrag av Kronofogden. Detta innebär att en person med skulder måste gripas eller på något annat sätt frihetsberövas för att tillgångarna ska kunna tas i beslag. Även om det sker vissa myndighetsgemensamma operationer finns det anledning att förenkla regelverket kring detta, så att polisen kan beslagta kontanter och lyxtillgångar från kriminella även om de inte frihetsberövas vid just det tillfället. En utredning bör även ta ställning till hur minskad sekretess mellan myndigheterna kan ge polisen mer material att använda som grund för detta och eventuellt om befogenheten att fatta beslut kan ligga hos Polismyndigheten.

32. Beslag av meddelanden mellan närstående, punkt 29 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 29 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 7 och
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 31.

Ställningstagande

Vi vill inte föregripa den beredning som pågår av Beslagsutredningens förslag om beslag av meddelanden mellan närstående och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna föreslår.

33. Häktning, punkt 30 (M, SD, KD)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Adam Marttinen (SD), Ellen Juntti (M), Katja Nyberg (SD), Bo Broman (SD), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 30 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 9.

Ställningstagande

Kriminalvården saknar möjlighet till en fullgod planering av beläggningen på häkten eftersom enskilda måste placeras i närheten av den plats där häktningsförhandlingen ska äga rum. Möjligheterna att genomföra häktningsförhandlingar via videolänk bör därför utökas. Det bör även vara möjligt att placera häktade i arrest när förhandlingar hålls på en ort långt ifrån häktet. En sådan ordning bör utredas och införas.

34. En reformerad straffprocess, punkt 31 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 31 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:225 av Staffan Eklöf (SD) yrkandena 1–3,

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 4,

2020/21:1828 av Anders Hansson (M),

2020/21:2352 av Borianan Åberg (M),

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 28 och
2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 50.

Ställningstagande

Som framgår ovan fattade regeringen den 8 april 2021 beslut om en lagrådsremiss som innebär utökade möjligheter att använda tidiga förhör som bevisning i brottmål. Mot den bakgrunden finns det enligt vår uppfattning inte skäl för riksdagen att nu ta något initiativ i frågan. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

35. Ett system med kronvittnen, punkt 32 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 32 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 18,
2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 2,
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 1,
2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 23,
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 36,
2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 1 och
2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 17.

Ställningstagande

Våren 2019 gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att ett system med kronvittnen ska utredas. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att överväga åtgärder för att stärka rättsprocessen och öka lagföringen, bl.a. vid brottslighet med kopplingar till kriminella nätverk. I uppdraget ingår att analysera om ett system med kronvittnen bör införas. Vi anser att utredningens arbete inte bör föregripas och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar.

36. Anonyma vittnen, punkt 33 (S, C, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Johan Hedin (C), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 33 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 1,
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 3,
2020/21:2791 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M),
2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 38,
2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 10,
2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M) yrkande 10,
2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkande 2,
2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 34 och
2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD) yrkande 16.

Ställningstagande

Våren 2019 gjorde riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att möjligheten att vittnen i vissa fall ska kunna avlägga sina vittnesmål anonymt ska utredas. Regeringen har därefter tillsatt en utredning som ska analysera om det finns ett behov av och är lämpligt att införa en möjlighet att vittna anonymt. Vi anser att utredningens arbete inte bör föregripas och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar.

37. Vittneskydd, punkt 34 (S, V, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 34 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C) yrkande 17,
2020/21:525 av Robert Halef (KD) yrkande 3,
2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD) yrkande 2,
2020/21:1805 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M),
2020/21:2063 av Mathias Tegnér (S) yrkandena 1 och 2,
2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C) yrkande 50,

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 37 och
2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD) yrkande 35.

Ställningstagande

Våren 2019 riktade riksdagen ett tillkännagivande till regeringen om att ytterligare åtgärder bör vidtas för att stärka skyddet för vittnen. Regeringen har därefter gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå åtgärder för att förbättra stödet till vittnen och överväga åtgärder för att stärka skyddet av vittnen. Vi anser att utredningens arbete inte bör föregripas och är därför inte beredda att ställa oss bakom ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar.

38. Utformning av domstolarnas lokaler, punkt 35 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 35 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 39.

Ställningstagande

Domstolarna behöver anpassa sina lokaler så att vittnen och målsägande aldrig behöver möta den åtalade eller hans eller hennes medföljande gäng utanför rättssalen. Regeringen bör vidta åtgärder som tillgodoser detta.

39. Jourdomstolar och snabbare lagföring, punkt 37 (L)

av Johan Pehrson (L).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 37 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3271 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 29 och

avslår motion

2020/21:602 av Josef Fransson (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Mer måste göras för att förkorta tiden från brott till lagföring, särskilt för brott där ungdomar är inblandade. Sedan 2018 pågår ett försöksprojekt i Stockholmsområdet med snabbare lagföring av vissa brott, som nu även ska utvidgas till vissa andra orter i Sverige. Jag är positiv till detta och till att verksamheten väntas bli permanent. En utredning pågår fram till den 15 juni 2021, och jag förväntar mig att regeringen därefter skyndsamt tar fram de författningsförslag som behövs.

40. Konsekvenser vid utevaro, punkt 39 (S, V, L, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Linda Westerlund Snecker (V), Joakim Sandell (S), Johan Pehrson (L), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 39 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M) yrkande 8.

Ställningstagande

Enligt vår uppfattning har det inte framkommit några omständigheter som ger riksdagen anledning att ta ett sådant initiativ som motionärerna föreslår. Något tillkännagivande till regeringen bör därmed inte göras.

41. Svensk anslutning till Europeiska åklagarmyndigheten, punkt 43 (M, KD, L)

av Andreas Carlson (KD), Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M), Johan Pehrson (L), Ingemar Kihlström (KD) och Emma Ahlström Köster (M).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 43 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L) yrkande 26.

Ställningstagande

Sverige är ett av få EU-länder som ännu inte har anslutit sig till Europeiska åklagarmyndigheten. Den nya åklagarmyndigheten kommer inom kort att vara

fullt fungerande i alla deltagande medlemsstater och kommer att spela en central roll i kampen mot brott som påverkar EU-budgeten. Av de EU-länder som deltar helt i EU:s rättsliga samarbete är det bara Polen, Ungern och Sverige som inte deltar. Effektivitetsförlusten och det politiska priset för att stå utanför är betydande och det är nu hög tid att Sverige blir medlem. Att den svenska regeringen först helt nyligen har bytt fot och börjat förbereda en svensk anslutning gör att mycket tid har gått förlorad helt i onödan. Regeringen bör snarast vidta de åtgärder som krävs för en svensk anslutning till samarbetet inom Europeiska åklagarmyndigheten.

42. Avtal om rättslig hjälp i brottmål, punkt 44 (S, MP)

av Fredrik Lundh Sammeli (S), Petter Löberg (S), Maria Strömkvist (S), Joakim Sandell (S), Rasmus Ling (MP) och Gustaf Lantz (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 44 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2020/21:693 av Markus Wiechel m.fl. (SD),

2020/21:1057 av Kerstin Lundgren m.fl. (C, M, V, KD, L),

2020/21:2942 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 9 och

2020/21:3241 av Fredrik Malm m.fl. (L) yrkande 5.

Ställningstagande

Sverige har sedan 2018 ett avtal med Hongkong om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål. Det innebär emellertid inte att det finns en automatisk skyldighet för Sverige att bistå Hongkong med rättslig hjälp. Sverige kan neka rättslig hjälp bl.a. om framställningen rör politiska brott eller om hjälpen skulle strida mot svenska allmänna rättsprinciper. En prövning ska alltid ske i varje enskilt fall. Mot den bakgrunden anser vi att det saknas skäl för riksdagen att göra ett sådant tillkännagivande som motionärerna efterfrågar.

Särskilda yttranden

1. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (M)

Johan Forssell (M), Ellen Juntti (M) och Emma Ahlström Köster (M) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella parti- och kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

2. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (SD)

Adam Marttinen (SD), Katja Nyberg (SD) och Bo Broman (SD) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

3. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (V)

Linda Westerlund Snecker (V) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller jag de synpunkter som företrädare för mitt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i aktuella kommittémotioner men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

4. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (KD)

Andreas Carlson (KD) och Ingemar Kihlström (KD) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller vi de synpunkter som företrädare för vårt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i den aktuella kommittémotionen men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

5. Motioner som bereds förenklat, punkt 45 (L)

Johan Pehrson (L) anför:

Utskottet har genom förenklad motionsberedning avstyrkt de motionsförslag som finns i bilaga 2. I fråga om våra förslag vidhåller jag de synpunkter som företrädare för mitt parti framfört i tidigare ställningstaganden och i den

aktuella kommittémotionen men avstår från att ge uttryck för dem i en reservation.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden 2020/21

2020/21:225 av Staffan Eklöf (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en utredning ska göras av svensk rättsprocess med utgångspunkt från dansk rättsprocess och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag till ändrade regler för rättsprocessen, som resulterar i att det blir svårare för den som är misstänkt för ett brott att påverka utfallet genom att fabricera en berättelse, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda att ta bort omedelbarhetsprincipen eller ändra tiden för när förundersökningsmaterialet görs tillgängligt för den misstänkte och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:227 av Staffan Eklöf (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ändring av reglerna för delgivning och att regeringen ska återkomma till riksdagen med ett förslag och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:269 av Per Söderlund (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rättshjälp vid tvist gentemot det allmänna och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:396 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med ett förslag som innebär att kameraövervakning på skolor förbjuds under dagtid och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:409 av Niels Paarup-Petersen (C):

16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om 20 a § polislagen och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ändringar i reglerna för vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kronvittnen på försök och tillkännager detta för regeringen.

20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett nytt förfarande för offentlighetsprincipen i fråga om förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:525 av Robert Halef (KD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjliggöra anonyma vittnen vid grov brottslighet och gängrelaterade brott och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att personskyddet av vittnen som riskerar repressalier från kriminella bör stärkas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:602 av Josef Fransson (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda inrättande av en jourdomstol och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda lagstiftning för att personer som begått vissa förseelser omedelbart efter gripandet ska kunna dömas och avtjäna fängelse för en kortare tid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:609 av Per Schöldberg och Anders Åkesson (båda C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av övervakningskameror i syfte att motverka skadegörelse, olyckor och stölder vid tillfälliga arbetsplatser samt för viltövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:632 av Alireza Akhondi (C):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att man bör se över möjligheten att avskaffa systemet med politiskt tillsatta nämndemän i våra domstolar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:638 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om modernisering av häktesförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:640 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat vittnesskydd och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användande av anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om bevisvärde för uppgifter under förundersökningen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lättade restriktioner i fråga om hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om översyn och modernisering av hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslag och hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ljudupptagning vid hemlig kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om platskrav för hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om undantag för vissa platser gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om hemlig dataavläsning i inhämtningslagsfallen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om territorialitetsprincipen gällande hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning vid terrorism och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om användandet av preventiva tvångsmedel gällande organiserad kriminalitet och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om snabbspår för utvisning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:641 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om beslag och förverkande av tillgångar från grovt kriminella och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:643 av Adam Marttinen m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förlängd tid för sparande av kameramaterial och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:658 av Ebba Hermansson m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om trygghetsskapande kamerabevakning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:693 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över avtalet om rättslig hjälp i brottmål med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:710 av Tobias Andersson m.fl. (SD):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som gör det betydligt enklare än i dag att erhålla tillstånd till kameraövervakning kring butiker och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1044 av Borianna Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över beviskravet ställt utom rimligt tvivel och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1057 av Kerstin Lundgren m.fl. (C, M, V, KD, L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör avsluta det rättshjälpavtal, Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, som finns med Hongkong, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:1107 av Ann-Sofie Lifvenhage (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillåta dold egendomsbevakning som ett steg för ökad trygghet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1306 av Nooshi Dadgostar m.fl. (V):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag om att stärka rätten till rättshjälp och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1579 av Magnus Manhammar (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att inrätta en specialdomstol för mark- och miljömål och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1651 av Mats Wiking (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att utreda möjligheten till att nämndemän ska ersättas för förlorad tjänstepension och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1680 av Ingela Nylund Watz m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att utöka antalet hyresnämnder för att förkorta handläggningstiderna och därmed snabbare stävja olovlig andrahandsuthyrning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1695 av Erik Ottoson (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förslag som gör det möjligt att märka viltkameror med endast Naturvårdsverkets jägar-id för att anse kravet inom upplysningsplikten tillgodosett och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1805 av Marlène Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det svenska vittnesskyddet ska stärkas i de fall som rör organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1828 av Anders Hansson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att modernisera rättegångsbalken i syfte att främst förändra principen om omedelbarhet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:1911 av Adnan Dibrani och Mattias Jonsson (båda S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att undersöka möjligheten att stärka stödet för trafikskadade vid rättsprocesser och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2044 av Jimmy Ståhl m.fl. (SD):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad rätt att använda videokamera i tjänsteutövandet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2047 av Teres Lindberg m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att förbättra villkoren för nämndemän och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2063 av Mathias Tegnér (S):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga behovet av en helhetsöversyn av skyddet för vittnen och målsägande i syfte att lagföra fler kriminella och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att stärka skyddet för vittnen och målsägande och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2218 av Thomas Morell m.fl. (SD):

104. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökad rätt att använda videokamera i tjänsteutövandet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2327 av Boriána Åberg (M):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagstiftningen med syfte att underlätta förverkande av kriminellas egendom och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att effektivisera myndigheternas arbete med förverkande av egendom och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2328 av Boriána Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge kommunerna rätt att bedriva kamerabevakning utan tillstånd från Datainspektionen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:2342 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över lagen om rättshjälp och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2349 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisen bör ges ökade möjligheter till husrannsakan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2020/21:2352 av Boriana Åberg (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda att avskaffa omedelbarhetsprincipen, så att all information som framkommit under en brottsutredning kan användas vid domstolarnas avgörande av målet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2723 av Joar Forssell (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om solnedgångsklausuler vid kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2764 av Elisabeth Falkhaven m.fl. (MP):

24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ha kameraövervakning i slakterier för att möjliggöra efterkontroll av förhållanden vid slakt och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2791 av Marléne Lund Kopparklint och Sofia Westergren (båda M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnesmål bör införas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2902 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge polisen tillgång till befintliga kameror och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2917 av Ulrika Heie m.fl. (C):

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att analysera den nya kamerabevakningslagens effekter på djurhållande företagares trygghet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2942 av Kerstin Lundgren m.fl. (C):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör avsluta det avtal, Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, som finns med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:2957 av Johan Hedin m.fl. (C):

22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om färre direktavskrivningar, förundersökningsbegränsningar och åtalsunderlåtelse och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa kameraövervakning för att trygga sjukhuspersonal och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om insatser för att fler människor ska våga vittna och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3099 av Josefin Malmqvist m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning med syfte att titta på hur fakturabedrägerier kan motverkas och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3155 av Linda Modig (C):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att öka resurserna till berörda myndigheter och domstolar i gruvprövningsprocessen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3184 av Helena Lindahl och Peter Helander (båda C):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa möjlighet till kameraövervakning för den enskilda bonden och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3241 av Fredrik Malm m.fl. (L):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige bör avsluta det rättshjälpsavtal, Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, som finns med Hongkong och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3271 av Johan Pehrson m.fl. (L):

29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om permanentning av försöket med snabbare lagföring av vissa brott och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3272 av Johan Pehrson m.fl. (L):

17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta bort det generella tillståndskravet för kameror för området direkt utanför skolor och sjukvårdsinrättningar och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda om kommuner och regioner bör ges generell befogenhet att sätta upp bevakningskameror om trygghetsproblem på platsen gör det befogat och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om svenskt medlemskap i Eppo och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om reformering av omedelbarhetsprincipen och muntlighetsprincipen och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avskaffa förbudet mot beslag av sms och andra meddelanden mellan närstående och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemliga tvångsmedel vid de allvarligaste brotten ska möjliggöras i fler fall än i dag och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillståndsgivning vid beslut om hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation ska knytas till person och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning i synnerligen brådskande fall och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.
37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vittneskydd och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utformning av domstolars lokaler så att målsägande och vittnen aldrig ska behöva möta den åtalade eller dennes medföljare i samband med förhandling och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet för att minska det politiska inflytandet och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett avskaffande av nämndemän i hovrätt och kammarrätt och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3298 av Johan Forssell m.fl. (M):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering gällande rätten till målsägandebiträden och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utvärdering av reglerna för förundersökningsbegränsning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3300 av Johan Forssell m.fl. (M):

- 15.2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fler och bättre kameror och annan teknisk övervakningsutrustning och tillkännager detta för regeringen.

Förslaget behandlas i den del som avser fler och bättre kameror.

2020/21:3302 av Johan Forssell m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge polisen kraftigt förstärkta möjligheter till avlyssning och övervakning av gängmedlemmar och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att sänka gränsen för när hemliga tvångsmedel får användas och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sänkt gräns för när hemlig rumsavlyssning får användas och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att åklagare ska kunna fatta interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ändra reglerna kring hemlig övervakning av elektronisk kommunikation och hemliga tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över bestämmelserna kring beslag i syfte att utöka möjligheterna att beslagta brottsvinster från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka möjligheterna till kamerabevakning och om att samhällets och allmänhetens intresse av trygghet och av att brott klaras upp ska ges en ökad tyngd då ny lagstiftning om kamerabevakning utformas och tillkännager detta för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att utreda om tillståndsplikten

för att bedriva kamerabevakning bör slopas för kommuner och regioner och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3303 av Johan Forssell m.fl. (M):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om konsekvenser när man inte infinner sig till rättegång och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3304 av Johan Forssell m.fl. (M):

4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig rumsavlyssning ska vara möjlig vid grova brott med terrorkoppling och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt tillsätta en utredning med uppdrag att föreslå utökade möjligheter till datalagring med sikte på nationell säkerhet och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om platskravet vid hemlig dataavläsning och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att nivån bör sänkas för när hemliga tvångsmedel får användas enligt lagen om preventiva tvångsmedel och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3305 av Johan Forssell m.fl. (M):

11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda frågan om att göra det möjligt för butiker att dela övervakningsbilder med varandra och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3307 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraanvändning i spaningssyfte och tillkännager detta för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att fasta kameror ska kunna användas i brottsbekämpande syfte och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda huruvida Irlands modell med omvänd bevisbörda vid beslag av dyra bilar, klockor m.m. kan tillämpas för att beslagta statussymboler för gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3311 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kameraövervakning och tillkännager detta för regeringen.

43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att knyta övervakningsbeslut till person och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att hemlig dataavläsning ska beviljas om åtgärden är av särskild vikt och tillkännager detta för regeringen.
45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om platskrav och tillkännager detta för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om tillträdestillstånd och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om omedelbarhetsprincipen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3365 av Ulf Kristersson m.fl. (M):

5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att polisen ska få kraftigt förstärkta möjligheter till avlyssning och övervakning och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett system med anonyma vittnen ska prövas och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beslagta egendom från gängkriminella och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa utökade möjligheter till husrannsakan och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en förstärkning av hela rättsväsendet och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka domstolar och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skyndsamt se över regelverket för förundersökningsbegränsning i syfte att få fler brott utredda och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3380 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett kronvitnesssystem och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett system med anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3405 av Sofia Damm m.fl. (KD):

34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa anonyma vittnen och tillkännager detta för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra vittnesskyddet och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3463 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka möjligheten för Tullverket att använda sig av avlyssning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3468 av Maria Stockhaus m.fl. (M):

15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en förändrad lagstiftning vid kontroll av last och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3496 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att överklaga nedlagda förundersökningar och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att möjliggöra för vittnen att i vissa fall avlägga sina vittnesmål anonymt i domstolsförhandlingar och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kronvittnen och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3498 av Andreas Carlson m.fl. (KD):

10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om signalspaning och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3625 av Jörgen Berglund (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur delgivningslagen kan moderniseras och digitaliseras för att underlätta delgivning mellan myndigheter, företag och medborgare via e-post och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3670 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka polisens befogenheter att göra razzior hos missbrukare och tillkännager detta för regeringen.

2020/21:3682 av Jan R Andersson (M):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till en översyn av lagen i syfte att ålägga domstolar vid domstolsbeslut att tillkännage domen för eventuella arbetsgivare som kräver registerutdrag ur belastningsregistret, där brottet är sådant att det påverkar individens

lämplighet för vissa anställningar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

BILAGA 2**Motionsyrkanden som avstyrks av utskottet**

Motion	Motionärer	Yrkanden
45. Motioner som bereds förenklat		
2020/21:269	Per Söderlund (SD)	
2020/21:396	Jonas Sjöstedt m.fl. (V)	11
2020/21:409	Niels Paarup-Petersen (C)	20
2020/21:609	Per Schöldberg och Anders Åkesson (båda C)	
2020/21:632	Alireza Akhondi (C)	
2020/21:640	Adam Marttinen m.fl. (SD)	16
2020/21:643	Adam Marttinen m.fl. (SD)	3
2020/21:658	Ebba Hermansson m.fl. (SD)	3
2020/21:710	Tobias Andersson m.fl. (SD)	4
2020/21:1044	Boriana Åberg (M)	
2020/21:1107	Ann-Sofie Lifvenhage (M)	
2020/21:1306	Nooshi Dadgostar m.fl. (V)	7
2020/21:1579	Magnus Manhammar (S)	
2020/21:1680	Ingela Nylund Watz m.fl. (S)	
2020/21:1695	Erik Ottoson (M)	4
2020/21:1911	Adnan Dibrani och Mattias Jonsson (båda S)	
2020/21:2342	Boriana Åberg (M)	
2020/21:2764	Elisabeth Falkhaven m.fl. (MP)	24
2020/21:3099	Josefin Malmqvist m.fl. (M)	4
2020/21:3272	Johan Pehrson m.fl. (L)	40 och 41
2020/21:3305	Johan Forssell m.fl. (M)	11
2020/21:3365	Ulf Kristersson m.fl. (M)	30 och 31
2020/21:3496	Andreas Carlson m.fl. (KD)	12